

Monografia istorică a Bibliotecii Județene Mureș: după un secol de activitate

DOINA GABRIELA VANCA
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract:

The Historical Monograph of the Mureș County Library: after a Century of Activity

The Cultural Palace in Tîrgu Mureș was built between 1911-1913 in Secession Style, the Austro-Hungarian version of Art Nouveau Style. The architects were Komor Marcell and Jakab Dezső. It was decorated by many famous artists of the time with motifs inspired by local folklore and history. From the beginning, it was designed to shelter some public institutions as: Ethnographic Museum, Public Library, Art Museum, Academy of Fine Arts, Cinema, Art Gallery.

At the opening of the Public Library, 319 volumes were available to the readers, but the next year there already existed 7.340 publications. The book collection was initially consisting of donations from other libraries, institutions or individuals. The Library's first manager was Molnár Gábor, and its first librarian was Aurel Filimon. They managed to organize the Library in a librarianship way and to grow the number of the books, magazines and newspapers by searching and asking for donation. The Library has been developed along in time. Today it contains almost one million library documents. It works in the same space from the beginning, but their functions were obtained more rooms and other sections were opened in the Cultural Palace, in four Tîrgu Mureș neighborhoods, in the Parc Complex.

Throughout time, the Library was visited by numerous local, national and international personalities, who signed in Library's Golden Book. Nowadays at the Library are kept four incunabula and many old and rare books. The librarians try to buy the latest books published on the editorial market. A special section is „Teleki-Bolyai” Library. Bibliotheca Telekiana is a historic public library founded by the Count Sámuel Teleki in 1802, at the time when Transylvania was part of the Habsburg Monarchy. The Teleki book collection contains over 40,000 volumes. Teleki compiled and published a four-volume catalogue (Vienna, 1796-1819), divided according to general topics. Teleki's instructions concerning the operation of the library are also presented in the catalogue (Volume II). It was completed with other collections as: the Bolyai

Library with over 80,000 volumes, the Miscellaneous Collection made up of several private libraries previously held by religious schools and those of a Franciscan Monastery. Today, it is one of the richest Transylvanian collections of past centuries' book culture. It's well over 200,000 volumes. The library possesses 67 incunabula, the oldest of which is „Liber de Homine” by Galeotto Marzio printed in Bologna around 1475. Approximately 20,000 pages of manuscripts by Farkas and János Bolyai are among the library's most praised pieces. It also contains many old and rare books. Today, the continuously growing book collection is focused on scientific subjects, specialising in history, local history, cultural history, and social sciences. Many people use the Reading Room and the museum is visited by thousands of tourists every year.

Keywords: *Cultural Palace, Public Library, architecture, interior design, personalities, old books, managers, librarians, publications, „Teleki-Bolyai” Library and Museum, owl as symbol.*

Pentru a înțelege începuturile Bibliotecii Județene Mureș trebuie să ne întoarcem în timp... doar o sută de ani. În primul rând, trebuie să înțelegem societatea de atunci, contextul istoric, social și politic care a condus și în care s-a produs înființarea bibliotecii publice. În acele îndepărtate vremuri, orașul Tîrgu Mureș era parte componentă a Imperiului Austro-Ungar, căci vorbim de anul 1913... Așadar, ne îmbrăcăm în costume de epocă, ne transpunem mental în anii de început de secol XX și... începem fascinanta călătorie, care ne va purta în timp, de-a lungul anilor, prin epoci și decade, până în zilele noastre.

Arhitectura la începutul secolului XX

Trecerea de la arhitectura tradițională la cea urbanistică în Europa occidentală și centrală s-a realizat între anii 1880 și 1910, făcând ca formele arhitecturale moderne să se opună eclectismului. Noul stil - *Arta 1900*, cunoscut ca *Art Nouveau* în Franța și ca *Secession* în Imperiul Austro-Ungar -, a depășit limitele Europei, extinzându-se în SUA și Japonia. O caracteristică a acestui stil este rupțura de formele trecutului prin acceptarea tehnologiilor moderne, potrivit noilor cerințe ale gustului și a reevaluării raportului

natural-artificial.¹ Spiritul național și preocuparea pentru construcția politică și culturală a identităților naționale animau întreaga Europă. Arta 1900 și-a găsit, așadar, inspirația în surse locale: universul rural, folclor, tradiții și arte populare. Pregnante sunt motivele vegetale și animaliere, arabescurile, preferința pentru liniile curbe, pentru spirale și volute care imprimă ritmicitate. Cromatica este rece, asonantă sau irizată, jonglând cu transparențe estompate, de vitraliu.² Se folosește tot mai diversificat metalul, combinația metalului cu zidăria; se utilizează materiale diverse de construcție și finisaje; modelarea interioarelor se face cu intenția unei depline unități stilistice. Nu sunt agreate formele rigide, ci liniile și suprafețele ondulate, spațiile aerisite, verandele și balcoanele ieșite în afară, integrarea naturală în spațiul urban. În evoluția acestei mișcări artistice se disting două etape majore: o *perioadă organică*, florală, cu linii sinuoase și explozii vegetale (între anii 1870-1900) și o *perioadă geometrică*, privilegiind liniile drepte și funcționalitatea, ca în arhitectura scoțiană și în secesion-ul vienez (între anii 1900-1914).³

Curentul Art Nouveau are anumite caracteristici constante:

- ❖ tematica naturalistă (flori și animale);
- ❖ folosirea de motive iconografice, stilistice și tipologice care derivă din arta japoneză/orientală;
- ❖ morfologia: arabescuri liniare și cromatice, preferința pentru ritmuri angajate de curbă și variantele ei (spirală, volută etc.), în nuanțe cromatice reci, atenuate, transparente, irizate, estompate;
- ❖ renunțarea la proporții și la echilibrul simetric, căutarea ritmurilor „muzicale,” evoluții de preferință ondulate și sinuoase;

¹ Ioan Eugen Man, *Tîrgu Mureș, istorie urbană. Din anul 1850 până la primul război mondial*, vol. II, Tîrgu Mureș, Editura Nico, 2009, p. 262.

² Sidonia Grama, *Palatul Culturii, capodopera secesion-ului transilvan* - <http://www.zi-de-zi.ro/foto-palatul-culturii-capodopera-secesion-ului-transilvan/#ad-image-0>

³ Ioan Eugen Man, *op. cit.*, vol. II, p. 262-263.

❖ intenția evidentă, constantă, de a comunica prin empatie o impresie de originalitate, elasticitate, tinerețe, optimism.

Varianta *Art Nouvean* de pe teritoriul Imperiului Austro-Ungar a primit denumirea de *Secession*, bazat pe decoratism. Introdus și în Transilvania, noul curent s-a caracterizat prin căutarea izvoarelor tradiționale, folclorice și structuri expresive de tip 1900. În Art Nouveau transilvan s-a resimțit influența secesionului vienez, a celui din Ungaria și a Jugendstilului german, pe fondul tradițiilor baroce sau rococo. Planul clădirilor astfel construite include o dispunere rațională și funcțională a spațiilor, sporind gradul de confort al locuințelor.⁴

În Tîrgu Mureș, cele mai valoroase monumente în stil secesion s-au construit în noul centru civic: în Piața Victoriei (noua Primărie, Palatul Culturii, Școala Normală de Băieți, Banca „Albina,” Palatul Pensionarilor, clădiri de locuit), Piața Trandafirilor și străzile aferente - Cuza Vodă, Horea, Bolyai, Ștefan cel Mare, Borsos Tamás, Mihai Viteazu (clădirile colegiilor naționale „Alexandru Papiu Ilarian” și „Unirea,” case de locuit), străzile Gheorghe Doja și Predeal.⁵

Revelatoare pentru corespondența cu viziunea 1900 sunt unele detalii ale clădirilor, adeseori ajungând la o modalitate originală de expresie, caracteristic transilvană, în care elementele artei românești și maghiare formează o unitate artistică. Formele arhitecturale și decorative sunt legate de cele două perioade stilistice: curbilinie și geometrică. Ornamentația cu motive florale vopsite în culori fine, aticuri arcuite, forme asimetrice ale fațadelor, ancadramentele ușilor și ferestrelor în majoritatea cazurilor arcuite, toate acestea caracterizează stilul Art Nouveau transilvan.⁶ Țigla colorată și ceramica policromă sunt elemente nelipsite în decorarea fațadelor.

În decorația interioară, referințe orientale invocă originea asiatică a triburilor maghiare, iar elemente din arta populară secuiască, broderiile în

⁴ *Ibidem*, p. 263.

⁵ *Ibidem*, p. 264.

⁶ *Ibidem*, p. 265.

piatră cu motive din temele folclorice și mitologice locale au devenit o exagerare a specificului național. Detaliul etnografic stilizat devine leitmotiv în toate artele decorative ale secesiunii transilvan.⁷

Palatul Culturii din Tîrgu Mureș: scurt istoric

Construirea de Palate Culturale în Transilvania și în alte locuri ale Imperiului Austro-Ungar avea ca scop slujirea și demonstrarea superiorității culturii oficiale. Acestea trebuiau să domine, prin valoarea lor monumental-artistică și prin funcționalitate, arta și cultura naționalităților asuprite, ale căror posibilități de afirmare erau reduse din punct de vedere material și îngădite de lege ca fiind primejdioase.⁸ Moartea lui Franz Ferdinand și prima conflagrație mondială au spulberat acest ideal politic, dar Palatul Culturii din Tîrgu Mureș a rămas o oglindă a acestei politici de federalizare dusă de Imperiu.⁹

Construirea Palatului Culturii din Tîrgu Mureș este legată simbolic, de celebrarea a 40 de ani de la crearea dualismului austro-ungar, în 1867. Pe acest fundal aniversar, în 1907, Parlamentul ungar a votat legea privind construirea Palatelor Culturale în scopul afirmării culturii oficiale dominante în întregul regat. Figura tutelară era împăratul Franz Joseph, autoritatea supremă fondatoare a acestor așezăminte de cultură. În semn de omagiu și de loialitate față de acesta, Palatul Culturii din Tîrgu Mureș a purtat, inițial, numele împăratului austro-ungar.¹⁰

Palatul Culturii din Tîrgu Mureș este cel mai important edificiu de cultură, dar și cea mai reprezentativă clădire caracteristică stilului secesiunii transilvan. Ridicat între anii 1911-1913 - destinat să cuprindă Biblioteca Publică, Muzeul Etnografic, Conservatorul, o Școală de Arte Plastice, o sală de conferințe, o sală de spectacole de teatru, operă și concerte,

⁷ Sidonia Grama, *op. cit.*

⁸ Traian Dușa, *Palatul Culturii din Tîrgu Mureș*, Tîrgu Mureș, Editura Nico, 2008, p. 28.

⁹ *Ibidem*, p. 68.

¹⁰ Sidonia Grama, *op. cit.*

Cinematograful, Galeria de Artă, spații comerciale și administrative¹¹ - Palatul Culturii stă sub influența puternică a stilului secesion maghiar promovat de școala de arhitectură budapestană inițiată de Lechner Ödön (1845-1914), dar își datorează specificitatea stilistică tocmai particularităților etnografice, interetnice și multiconfesionale ale Transilvaniei.¹²

Cele patru componente ale proiectului - planul parterului, al celor două etaje și al mezaninului - au fost întocmite, la 3 mai 1909, de arhitecții *Komor Marcell* (1868-1944) și *Jakab Dezső* (1864-1932) care, în ansamblu, cuprind actuala structură.¹³ Cei doi arhitecți au elaborat mai multe variante de proiecte între anii 1908-1909, ținând cont de stilul clădirilor învecinate. La 23 iunie 1910 au fost înaintate planșele finale, care au stat la baza începerii lucrărilor de construcție din vara anului 1911.¹⁴ La 4 mai 1911 a început săparea fundației. În jurnalul de șantier, scris de arhitectul șef al orașului, *Sándor Radó* (care se păstrează în arhivele din Tîrgu Mureș), sunt consemnate lucrările de construcție începând din luna mai a anului 1911 până la predarea noului edificiu, în iunie 1913.¹⁵

Situat la colțul dintre Piața Victoriei, cu latura mică de 36,85 m, unde se află și portalul secundar, și strada George Enescu, cu latura lungă de 56,80 m, unde se află intrarea principală, clădirea Palatului Culturii înscrie un patrulater neregulat, cu unele excrescențe pe laturi și extremități. Spre imobilul fostului Palat al Pensionarilor de pe strada George Enescu a fost prevăzută o curte interioară, menită să asigure atât iluminatul natural al încăperilor de pe latura celor două clădiri, cât și accesul în Palat pe o a treia intrare, secundară (astăzi intrarea la Biblioteca Județeană Mureș).¹⁶

¹¹ Traian Dușa, *op. cit.*, p. 30.

¹² Ioan Eugen Man, *op. cit.*, vol. II, p. 349.

¹³ *Ibidem*, p. 350.

¹⁴ *Ibidem*, p. 251.

¹⁵ Keserü Katalin, Oniga Erika, Várallyay Réka, *Palatul Culturii din Tîrgu Mureș: 1908-1913*, Muzeul Județean Mureș și Fundația Culturală „Dr. Bernády György” Tîrgu Mureș, 2013, p. 23.

¹⁶ Ioan Eugen Man, *op. cit.*, vol. II, p. 352.

Inițial, proiectul clădirii a prevăzut două etaje. Aflat în anul 1911 la New York pentru a studia extragerea gazului metan, primarul *Bernády György* (1864-1938) a expediat o scrisoare viceprimarului *Aurel Hofbauer* (1867-1928) în care a propus ca primul etaj să se repete peste cel de-al doilea, astfel încât clădirea să aibă trei etaje.¹⁷ Motivația adusă acestei cereri a fost insuficiența spațiului pentru desfășurarea activității Conservatorului, Școlii de Arte Plastice și a Muzeului de Artă.¹⁸ Prin Hotărârea nr. 80/9828 din 3 decembrie 1910, consiliul orașului a aprobat proiectele modificate de arhitecții Komor Marcell și Jakab Dezső și realizarea lucrărilor de către firma *Frații Grünwald* din Budapesta, câștigătorii licitației organizate în acest scop. În vara anului 1911 au început lucrările de construire. Pe rând, până în 1913, cei doi arhitecți au întocmit planurile de execuție, inclusiv detaliile arhitecturale. Structura de rezistență, planșele de armare și lucrările de construcție au fost întocmite de firmele *Frații Grünwald* și *Schiffer* din Budapesta în aprilie 1911. Lucrările de instalație apă-canal, ventilație etc. au fost realizate de firma clujeană *Törs és Ormai*.¹⁹

La parter se remarcă blocurile de piatră realizate din bazalt de Stânceni, cioplită rectangular, cu aspect rustic, preluând formele tradiționale ale vechilor construcții din Transilvania.²⁰

Pentru obținerea de efecte decorative, constructorii au folosit frize cu busturi și plăci memoriale, ancadramente cu motive florale aplicate din ceramică smălțuită, fonduri colorate. Întregul ansamblu se termină cu acoperișul cu țiglele-solzi smălțuite, produse de cunoscuta firmă *Zsólnay* din Pécs, Ungaria, așezate într-un ritm policrom roșu-cărămiziu, albastru-ceruleum, alb.

În mijlocul fațadei de pe strada George Enescu se află intrarea principală, de formă dreptunghiulară. La cele patru uși masive, cu canaturi ornamentate, se ajunge după trecerea printre cele cinci coloane de beton

¹⁷ Keserü Katalin, Oniga Erika, Várallyay Réka, *op. cit.*, p. 23.

¹⁸ Traian Dușa, *op. cit.*, p. 32.

¹⁹ Ioan Eugen Man, *op. cit.*, vol. II, p. 353.

²⁰ *Ibidem*, p. 354.

placate cu granit negru suedez lustruit, cu muchii îmbrăcate în alamă, imprimare cu motive florale și geometrice. Deasupra intrării se află patru altoreliefuri în bronz reprezentând, de la stânga la dreapta: *legenda Sfintei Elisabeta de Wartburg* (operă a lui Franz Liszt), dialogul dintre tată și fiu (matematicienii Bolyai înconjurați de savanți), o scenă din viața lui *Aranka György* (1737-1817, inițiatorul și secretarul Societății Lingvistice Maghiare din Tîrgu Mureș, iluminist, filolog, promotor al ideii de colaborare între intelectualii români, maghiari și sași din Transilvania) și scena *Bánk Bán* (din opera lui Erkel Ferenc, inspirată din drama istorică a lui Katona József), realizate de sculptorul Kallós Ede (1833-1891).²¹

La baza ferestrelor de la etajul al doilea sunt șase busturi în basorelief care reprezintă personalități culturale, cărturari, oameni de știință, filosofi, literați ai secolului al XIX-lea: *Dósa Elek* (1803-1867, jurist și profesor), *Teleki Sámuel* (1739-1822, fondatorul Bibliotecii „Teleki” din Tîrgu Mureș, cancelar al Transilvaniei), *Bolyai Farkas* (1775-1867) și *Bolyai János* (1802-1860) - tată și fiu, matematicieni târgumureșeni de renume mondial -, *Mentovich Ferenc* (1819-1879, filosof, publicist și profesor), *Petelei István* (1852-1910, scriitor realist târgumureșean), opera sculptorului Kallós Ede.²²

Sculptura în altorelief de pe fațada Palatului Culturii, care îl reprezintă pe Bolyai János, marele matematician, fondator al geometriei neeuclidiene, are o semnificație deosebită. În întreaga lume, ea este singura reprezentare autentică a chipului acestuia. Se pare că autorul bustului i-a reproduș chipul după fiul său, precum și după mărturiile celor care l-au cunoscut îndeaproape. Au existat numai două fotografii ale lui Bolyai János, dar ambele au dispărut de-a lungul timpului.²³ Bolyai János a distrus cu propriile sale mâini ultimul tablou, care îl înfățișea în haine de ofițer, după o ceartă

²¹ Ioan Eugen Man, *op. cit.*, vol. II, p. 355; Traian Dușa, *op. cit.*, p. 42; *Palatul Culturii Tîrgu Mureș: Tîrgu Mureș The Palace of Culture*, Tîrgu Mureș, Editura Romghid, 2007, p. 11.

²² Ioan Eugen Man, *op. cit.*, vol. II, p. 355; Traian Dușa, *op. cit.*, p. 56.

²³ *Centennial 100 The Cultural Palace, Tîrgu Mureș, România, 2013: Mureș County*, Cluj-Napoca, Editura Transilvania Grup Business, p. 25.

avută cu tatăl său. Despre acest incident a scris chiar el, întâmplarea fiind confirmată și de fratele său mai mic, Gergely.²⁴ Timbrele și stampele care au circulat la aniversarea a 200 de ani erau o imagine falsă a genialului matematician. Singura sursă autentică pentru reproducerea portretului lui Bolyai János este, așadar, sculptura în altorelief de pe friza Palatului Culturii din Tîrgu Mureș.²⁵

La același etaj, pe fațada Palatului, în dreptul primului și celui de-al doilea bow-window, sunt amplasate două plăcuțe memoriale. Prima celebrează zece ani de domnie ai regelui Ferdinand: „*Spre veșnica amintire a urcării pe tronul României mici, la 10 octombrie 1914, devenit rege al României Mari prin înțelepciunea sa și jertfa poporului român. 1914-1924*”. Pe spatele plăcuței era immortalizată amintirea celor 40 de ani de domnie ai lui Francisc Iosif I, împărat al Austro-Ungariei, și legea din 1907 care aproba construirea palatelor culturale în imperiu. Cea de-a doua plăcuță elogiază consiliul municipal, primarul, arhitectul șef și face referiri la fondurile financiare locale, semn că Palatul Culturii face parte necondiționat din patrimoniul orașului. În 1940, sub administrația horthystă, textul celor două plăci comemorative a fost acoperit cu bitum.²⁶ Totul este încununat de marele mozaic, cu dimensiunea de 12x4 m, a cărui temă alegorică reprezintă patria-mamă și care surprinde figuri din toate stările sociale și naționale locale, aducând un omagiu personajului feminin de pe tron, personificare a patriei.²⁷ Veșmintele personajelor, profilul clădirilor din Tîrgu Mureș, precum Primăria nou realizată (azi clădirea Prefecturii), fondul galben datorat aplicării unei foițe de aur sub mozaicul de sticlă, întregesc unitatea compozițională a cadrului. Se remarcă prezența unei țărănci în costum popular românesc din zona Călatei și cele două personaje feminine înaripate care flanchează tronul, având fiecare în mână câte o stemă: una a orașului și

²⁴ Sorina Bota, *Poveștile orașului*, Tîrgu Mureș, Editura Ardealul, 2010, p. 47, 50.

²⁵ Sidonia Grama, *op. cit.*

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ Traian Dușa, *op. cit.*, p. 43.

cealaltă a statului. Creație a lui *Nagy Sándor* (1869-1950) (proiect) și *Róth Miksa* (1865-1944) (execuția), mozaicul reprezintă o temă alegorică, secesionistă.²⁸

Intrarea dinspre Piața Victoriei, cu poarta din fier forjat, decorată cu motive vegetale, pare lipită artificial de fațada clădirii. A treia intrare, secundară - azi intrarea la Bibliotecă - prezintă o reală valoare artistică. Portalul este format dintr-un soclu de piatră, peste care se ridică câte două colonete angajate ale căror capiteli reprezintă ornamente de factură orientală și popular locală.²⁹ Pe peretele dinspre intrarea la Bibliotecă se observă busturile cărturarilor târgumureșeni: *Köteles Sámuel* (1770-1831, filosof maghiar) și *Baranyai Decsi Csímor János*, (1560-1601, translator, profesor și scriitor). Alte două busturi sunt sculptate pe fațada dinspre Piața Trandafirilor, reprezentându-i pe *Blaha Lujza* (născută Reindl Ludovica, 1850-1926, actriță maghiară) și *Mosonyi Mihály* (născut Michael Brand, 1815-1870, compozitor maghiar).³⁰

Configurația semicirculară de la etajele întâi și al treilea, a ușilor de la parter și a balcoanelor situate pe rezalitele de colț, creează impresia de fluiditate.³¹ Cel mai fastuos balcon decorează fațada secundară. Acesta se reliefează din planul clădirii în formă de arc semicilindric, fiind îmbogățit prin uși și ferestre încadrate în chenare decorate cu mozaic și motive populare sculptate în piatră. Balconășele rotunde, în consolă, așezate pe colțuri, au o bază de semisferă și sunt decorate cu nivele circulare așezate pe rânduri suprapuse. Parapetul balconșelor este decorat prin alternanța colonetelor angajate și a benzilor reliefate, îmbogățite cu motive florale inspirate din arta populară.³²

Holul mare, lung de 45 m, este realizat din marmură de Carrara, delimitat de două oglinzi venețiene și bogat ornamentat cu motive vegetale,

²⁸ Ioan Eugen Man, *op. cit.*, vol. II, p. 355.

²⁹ *Ibidem*, p. 355-356.

³⁰ Traian Dușa, *op. cit.*, p. 57.

³¹ *Ibidem*, p. 41.

³² *Palatul Culturii Tîrgu Mureș*, p. 12.

florale. Scările care pornesc din hol, placate și ele cu marmură de Carrara, duc la nivelurile superioare, rampele având balustrade din marmură cioplită și șlefuită. Decorația picturală a holului a fost realizată după planurile pictorului *Körösfi-Kriesch Aladár* (1863-1920) și cuprinde zece fresce realizate în tehnica *fresco buono*, cu scene din arta și mitologia populară.³³ Astfel, deasupra garderobei din partea dreaptă a holului sunt dispuse trei fresce cu temă de inspirație folclorică: balada populară *Miorița* - varianta din zona Văii Gurghiului, două cadre fiind semnate cu inițialele *OF*, iar cea din mijloc cu inițialele *GV*.³⁴ În partea stângă a holului, tot deasupra garderobei, similar cu cele din partea dreaptă, există alte trei fresce cu teme istorice, antifeudale, inspirate din istoria Transilvaniei. Acestea aparțin unui singur artist, care s-a semnat cu inițialele *E* sau *F*, încadrate de un cerc (litera *O*).³⁵ Autorul acestor fresce se pare că este Ortner Ferenc.³⁶ Prima frescă reprezintă momentul *arestării Ecaterinei Varga*. Cea din mijloc se referă la *decapitarea Elisabetei Báthory* pentru încălcarea prin desfrâu a dogmelor bisericești. Ultima frescă încheie trilogia transilvană cu un moment din viața lui *Francisc Rákóczi al II-lea* (1676-1735, principe regent al Ungariei și principe al Transilvaniei).³⁷

Principalele două panouri murale figurative din holul palatului, de pe cele două laturi ale intrării principale în sala de spectacol, au fost realizate de *Körösfi-Kriesch Aladár* (1863-1920, fondatorul școlii de pictură de la Gödöllő). *Menestrelul și Jerfa* sunt compoziții alegorice cu temă de inspirație folclorică.³⁸

Decorația plafonului este opera acelorași artiști și a ucenicilor lor, nu a unor simpli zugravi, realizată în stil secesion: grafism curbiliniu, floral.³⁹

³³ Ioan Eugen Man, *op. cit.*, vol. II, p. 356.

³⁴ Traian Dușa, *op. cit.*, p. 61.

³⁵ *Ibidem*, p. 63-64.

³⁶ Keserü Katalin, Oniga Erika, Várallyay Réka, *op. cit.*, p. 58.

³⁷ Traian Dușa, *op. cit.*, p. 63-64.

³⁸ *Palatul Culturii Tîrgu Mureș*, p. 16.

³⁹ Traian Dușa, *op. cit.*, p. 65.

La intrarea în hol sunt amplasate sculpturi de bronz în basorelief, așezate deasupra celor două fântâni arteziene din marmură, reprezentând nuduri feminine înaripate, ținând cândva în mâini papirusul în desfășurare cu numele tuturor realizatorilor monumentului de arhitectură, în chip de omagiu (azi există plăcuțe comemorative cu același scop). Sculpturile au fost realizate de artistul maghiar *Sidló Ferenc* (1882-1954).⁴⁰

Deasupra intrării principale în sala de spectacole se află basorelieful cu tema *Încoronarea lui Francisc Rákóczi al II-lea ca principe al Transilvaniei*.⁴¹ Autorii acestei lucrări au fost *Sidló Ferenc*, *Hibján Samu* (1864-1919, aurar specializat în tehnica emailării) și *Wándrák Samu*. Lucrarea a fost așezată la locul stabilit în proiect abia în februarie 2006.⁴²

Ulterior, în hol, încadrate în nișe, au fost amplasate busturile compozitorilor *George Enescu* (1881-1955) și *Ludwig van Beethoven* (1770-1827), realizate de sculptorul *Ostap Andrei* (1921-1995).⁴³

Casa scării a fost zugrăvită cu flori colorate și frunze stilizate de către *Falus Elek* (1884-1950).⁴⁴ Vitraliile de pe casa scării reprezintă personalități remarcabile ale vieții culturale și publice ale vremii: *Erkel Ferenc* (1810-1893, compozitor, dirijor și pianist maghiar), *Franz Liszt* (Liszt Ferenc, 1811-1886, pedagog, pianist și compozitor austriac), *Munkácsy Mihály* (1844-1900, pictor maghiar), iar pe tripticul ferestrelor care dau înspre curtea interioară - *Jókai Mór* (Ásvai Jókai Móric, 1825-1904, scriitor și jurnalist maghiar), *Petőfi Sándor* (1823-1849, poet romantic maghiar) și *Kossuth Lajos* (1802-1849, revoluționar pașoptist maghiar).⁴⁵ Toate aceste vitralii au fost realizate în atelierul renumitului meșter *Róth Miksa* (1865-1944).

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*, p. 66.

⁴² *Ibidem*, p. 66-70. Autorul descrie, explică și argumentează motivele care au condus la acest fapt și confuziile care s-au creat în jurul acestei lucrări, unii cercetători susținând că ar fi vorba despre încoronarea lui Franz Joseph al Austriei.

⁴³ Traian Dușa, *op. cit.*, p. 46.

⁴⁴ Keserü Katalin, Oniga Erika, Várallyay Réka, *op. cit.*, p. 69.

⁴⁵ Traian Dușa, *op. cit.*, p. 51.

Sala Oglinzilor de la primul etaj, cu o lungime de 37,5 m și lățimea de 7,5 m, numită astfel datorită celor două tripticuri de oglinzi venetiene mari, cu rame bogat ornamentate, aflate la capetele sălii, este impresionantă. Ferestrele reprezintă douăsprezece compoziții în vitralii, cu scene inspirate din folclorul local, opera artiștilor Nagy Sándor (cele centrale), *Thoroczkai-Wigand Ede* (1869-1945) și *Muhits Sándor* (1882-1956) (cele din părțile laterale), lucrate de maestrul vitralier și mozaicar Róth Miksa.⁴⁶ Acestea înscriu imagini cu motive etnografice, folclorice și mitologice culese de la populația din Valea Nirajului, Corund, Odorhei sau Ciuc, transpuse pe sticlă.⁴⁷ Temele care stau la baza celor patru vitralii centrale cunosc și astăzi, ca balade, o largă circulație în județele Harghita și Covasna. Primul triptic cu conținut de baladă transpune povestea *Frumoasei Júlia*, simbolizând speranța unei fete de țăran care crede că este primită în hora zânelor pentru calitățile ei fizice și puritatea sa sufletească. Următorul vitraliu rezumă firul epic al baladei *Kádár Kata*, povestea de dragoste dintre un fiu de nobil și o fată de iobag. Drama apare atunci când tânărul își mărturisește sentimentele în fața mamei lui, care refuză să accepte căsătoria. Tânărul ia calea pribegiei, fata se îneacă în lac, fiind îngropați în morminte alăturate din care cresc flori - simbol al încununării sentimentelor lor după moarte, dragostea adevărată fiind eternă. Motivul acestei balade este în circulație și astăzi în Corund, Odorhei și Ciuc.⁴⁸ A treia baladă este *Salamon Sára*, fata care se expune la primejdii numai pentru a ajunge la iubitul ei aflat pe câmpul de luptă. Episoadele baladei: *dimineața*, *amiaza* și *asfințitul* converg cu starea psihică a eroilor: *aspirația*, *lupta* și *moartea*. A patra baladă transpusă în triptic este *Budai Ilona* (*Mama neînduplecată*), în care sentimentul avariției și cel matern se află în luptă, câștigând primul. Băiatul și fetița pe care mama îi părăsește la vestea năvălirii tătarilor o detestă, pentru că ei au valorat pentru ea mai puțin decât un sipet cu bijuterii.

⁴⁶ Ioan Eugen Man, *op. cit.*, vol. II, p. 356.

⁴⁷ Traian Dușa, *op. cit.*, p. 73.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 75-77.

A doua grupă de vitralii, plasată pe ferestrele din capătul din dreapta al sălii, redă elemente mitologice și etnografice preluate din legendele hungarohunice. Primul este *Troița doamnei Réka*. În fundal, sunt prezentate forme de relief din zona de câmpie și deal, peste care apare în prim plan un semn funerar, din lemn sculptat, existent la majoritatea popoarelor înainte de creștinism. Încrustațiile de pe acesta sunt identice cu cele pe care le întâlnim astăzi pe porțile țărănești, troițele sau pe crucile ortodoxe din Transilvania. Al doilea vitraliu este *Leagănul lui Csaba*, care surprinde atmosfera unui interior de casă țărănească, cu leagănul în care doarme copilul, mama adormită după perioada de veghe, vârtelnița cu prici de lemn sculptat cu câteva fire nedepănate, vase de ceramică pictate, opaițul aprins. Al treilea vitraliu, *Grădina cu colibe a doamnei Réka*, reprezintă o casă țărănească cu scări de lemn și cu tradiționala poartă de lemn de stejar, cu acoperiș de șindrilă. Al patrulea vitraliu, mai mic ca dimensiuni, este *Oblonul doamnei Réka*, prin care suntem invitați să vedem interiorul unei casei tradiționale.

Grupul de vitralii din stânga este legat și el de arhitectura țărănească din Transilvania. Primul vitraliu, mai mic ca dimensiuni, intitulat *Scaunul de judecată*, este legat prin temă de istoria orașului. În partea de sus se află blazonul dat de Gabriel Bethlen în aprilie 1616, când orașul Târgu Mureș a dobândit autonomie, fiind menționat în documente ca oraș liber regesc. Sub acest blazon se află un scaun sculptat, îmbrăcat în pluș roșu-vișiniu, simbol al autorității juridice pe care a avut-o orașul ca sediu al Tribunalului Suprem al Transilvaniei. Blazonul este compus dintr-o mână de cavaler, o spadă, un cap de urs și o inimă străpunsă, toate exprimând iscusința, devotamentul, tăria și credința, însușiri remarcate la locuitorii târgumureșeni de către voievozii și principii Transilvaniei. Al doilea vitraliu este *Palatul din scoarță de copac*, care ne transpune la marginea unei câmpii. Palatul-colibă are acoperișul țuguiat, din scoarță de copac și pereții din bârne de brad. Cel de-al treilea vitraliu este *Poartă domnească*: o poartă țărănească, cu stâlpi de stejar uniți în partea de sus cu un arc de lemn în formă de semicerc, și cu acoperiș din șindrilă. Ultimul vitraliu, *Odinioară, într-o lume străveche*, are ca temă

peisajul rural. În cadrul oferit de fereastră se vede carul cu roți fără spițe, tras de boi, care înaintează greu pe drumul din lespezi de piatră.⁴⁹

Aceste vitralii trebuiau să reprezinte Europa la *Expoziția mondială de artă decorativă* din San Francisco în 1914. Din cauza izbucnirii primului război mondial, vitraliile n-au mai putut fi transportate peste ocean, fiind premiate numai schițele expuse. În timpul celui de al doilea război mondial aceste vitralii au fost ascunse în beciul clădirii.⁵⁰

Tot în Sala Oglinzilor, deasupra celor două oglinzi, există două picturi murale realizate de *Pólya Tibor* (1886-1937). Fiecare grup pictural îmbină două obiceiuri populare, în care o temă veselă contrabalansează o temă gravă.⁵¹

Mobilierul sălii și o mare parte a decorului mural a fost proiectat de Toroczkai Wigand Ede: scaune tapițate cu stofă verde deschis sau cu piele roșie-vișinie identică cu cea de pe canapele, mese rotunde sau elipsoidale cu suprafața acoperită cu oglinzi fixate prin rame metalice etc.⁵²

Sala Mare de spectacole se ridică pe nivelul celor trei etaje reunite sub o cupolă rotundă. Inițial, Sala Mare a fost destinată doar pentru nevoile Conservatorului orașenesc, înființat în 1908 sub conducerea lui *Albert Metz* (1868-1925), ca sală de concerte, decorată discret, într-o cromatică dominată de violet pal și auriu în stil secesion vienez, geometric.⁵³ Pereții parterului sunt placați cu lambriuri sculptate din stejar lustruit, până la înălțimea unui om. Pereții lojelor sunt îmbrăcați în mătase, pe lângă acestea fiind construite balcoane, la etajele doi și trei. Lojele, balcoanele și scena sunt decorate doar cu motive florale stilizate, geometrificate, inspirate din arta populară, concepute în mare parte din stuc aurit.⁵⁴ Lustrele din alamă lăcuită și măgele de sticlă, precum și celelalte corpuri de iluminat aflate în celelalte

⁴⁹ *Ibidem*, p. 78-79.

⁵⁰ http://www.old.netsoft.ro/palatulculturii/index_ro1.html

⁵¹ Traian Dușa, *op. cit.*, p. 79.

⁵² *Ibidem*, p. 72.

⁵³ Ioan Eugen Man, *op. cit.*, vol. II, p. 356.

⁵⁴ *Palatul Culturii Tîrgu Mureș*, p. 19.

încăperi, au fost produse de firma *Kissling Rudolf și Fiii* din Budapesta. Ușile de la intrarea în Sala Mare, lambriurile din sală, lojă și galerii, dușumeaua și podiumul dirijorului au fost făcute la firma târgumureșeană *Mestitz Mihály și Fii*.⁵⁵ În luna martie 1913, firma *Rieger* din Jägesdorf onorează comanda și este adusă orga. Lucrările de montare au fost conduse de organistul *Antalffy-Zsiross Dezső* (1885-1945), profesor la Academia de Muzică din Budapesta.⁵⁶ La 5 aprilie 1913, *Otto Rieger* (1880-1920), în calitate de patron al firmei, a predat orașului Târgu Mureș cel de-al 1800-lea exemplar realizat de firma sa. La acea dată, orga montată în Palatul Culturii era una dintre cele mai mari din Europa. Orga are consolă mobilă, este dotată cu trei manuale, pedalier, 63 registre și 4.663 tuburi.⁵⁷ În anul 1980 a fost reparată de către specialiștii de la secția de orgi a Întreprinderii de Meserii Artistice din Budapesta, ocazie cu care a fost electricificată tractura pneumatică originală.⁵⁸ Orga este și azi în perfectă stare de funcționare.

La data de 12 septembrie 1913, în Sala Mare a fost instalat Cinematograful orașenesc, care a funcționat în această locație până în 1948, an în care a fost mutat pentru ca spațiul să fie folosit în exclusivitate pentru spectacole de teatru, concerte simfonice sau spectacole de operă.⁵⁹

Cu o acustică excelentă, pe scena Palatului au concertat muzicieni renumiți, de talie internațională, între care titanul muzicii simfonice românești - compozitorul George Enescu, marele compozitor și muzician maghiar *Bartók Béla* (1881-1945), dar și alte nume celebre precum: *Pablo Cassals* (1876-1973), *Jan Kubelik* (1880-1940) sau *David Ojzstrah* (1908-1974). George Enescu, un admirator al Conservatorului, a susținut aici zece concerte până în 1938, de fiecare dată exprimându-și admirația pentru această casă a muzicii.

⁵⁵ Keserü Katalin, Oniga Erika, Várallyay Réka, *op. cit.*, p. 54.

⁵⁶ Ioan Eugen Man, *op. cit.*, vol. II, p. 357.

⁵⁷ Traian Dușa, *op. cit.*, p. 48.

⁵⁸ Keserü Katalin, Oniga Erika, Várallyay Réka, *op. cit.*, p. 67.

⁵⁹ Traian Dușa, *op. cit.*, p. 34.

Sala de concerte a fost restaurată succesiv, în 1964-1968, 1978 și ultima dată în 2007, de fiecare dată cu respectarea fidelă a arhitecturii și decorației originale.⁶⁰

În **Sala Mică** decorația pereților creează ideea de tapet textil. Primul și ultimul grup de vitralii au fost proiectate și realizate de Toroczkai Wigand Ede, iar celelalte au fost realizate de el după proiectele lui Nagy Sándor și ale lui Muhics Sándor.⁶¹

Vitraliile îl reprezintă pe *Gabriel Bethlen între savanți* (1580-1629, principe al Transilvaniei între 1613-1629 și, începând cu 1619, lider al mișcării antihabsburgice din estul și nordul Ungariei), iar cele laterale, cu formă octogonală, prezintă alegoric scene și momente din viața lui *Francisc Rákóczi al II-lea* (1676-1735, principe regent al Ungariei și principe al Transilvaniei).⁶² Sala Mică, proiectată ca sală de concerte, este astăzi destinată a fi sală pentru diverse evenimente culturale: conferințe, lansări de carte, întâlniri cu personalități etc. și pentru concerte de cameră.

Pinacoteca din incinta Palatului Culturii a fost fondată în 1913, având la deschidere un număr de 68 de tablouri.

Festivitatea de inaugurare a Palatului Culturii a fost programată la data de 8 iunie 1913, dar a fost amânată. Noua clădire a fost oficial predată beneficiarilor prin Procesul Verbal încheiat la data de 24 iunie 1913.⁶³

În decursul timpului, în Palatul Culturii și-au avut sediul mai multe **instituții**, care, în timp, au fost mutate în alte locații; dintre acestea amintim: Cinematograful orășenesc (1913-1957), Conservatorul orășenesc (1908-1949), Academia de Arte Plastice (1937-1949), Liceul de Artă (1949-1970), Școala Populară de Artă (1950-1990), Teatrul de Stat (1946-1973), Filiala Mureș a Uniunii Vatra Românească (1991-2007).

În prezent, Palatul Culturii găzduiește mai multe instituții de cultură: Biblioteca Județeană Mureș (din 1913), Filiala Uniunii Compozitorilor și

⁶⁰ Sidonia Grama, *op. cit.*

⁶¹ **Palatul Culturii Tîrgu Mureș**, p. 27.

⁶² Traian Dușa, *op. cit.*, p. 53.

⁶³ Ioan Eugen Man, *op. cit.*, vol. II, p. 353.

Muzicologilor (înființată în anul 1951), Muzeul de Artă (din 1913), Galeriile de Artă (din 1913), Filarmonica de Stat (cu această denumire din 1950), Muzeul de Arheologie și Istorie (înființat în 1934).

Biblioteca Județeană Mureș - un secol de existență

Bibliotecile aveau o tradiție la Tîrgu Mureș. La început de secol XX, existau în oraș mai multe biblioteci: Biblioteca „Teleki-Bolyai,” Biblioteca Colegiului Reformat, cea a Cazinoului, Biblioteca Despărțământului ASTRA din Tîrgu Mureș, Biblioteca Parohiei Greco-Catolice, biblioteci școlare, cabinete de lectură, biblioteci parohiale sau biblioteci particulare. Acestea au devenit instituții de cultură și informare închise pentru marele public, deschise doar aristocraților și nobililor sau pentru grupuri restrânse de intelectuali și tineri studenți, având uneori caracter muzeistic. Un exemplu de acest fel este Biblioteca „Teleki-Bolyai,” deschisă de fondator ca bibliotecă științifică publică în anul 1802, lăsată prin testament spre a servi în acest scop, având și astăzi acest rol, dar și un caracter muzeistic.⁶⁴

În toamna anului 1913, odată cu darea în folosință a Palatului Culturii, o întreagă aripă a edificiului a primit destinația de bibliotecă, având rolul de a contribui la dezvoltarea culturală și intelectuală a comunității. Depozitul era conceput pentru a adăposti 100.000 volume, o cifră considerată uriașă la acea vreme. Sala de Lectură a fost proiectată pentru a oferi 80 de locuri. Era prevăzută încă din proiectul inițial și existența unei săli pentru împrumutul de cărți la domiciliu. Pentru această secție de împrumut au fost achiziționate sau preluate din donații diferite cărți, constituindu-se un fond de carte pregătit înainte de deschiderea Bibliotecii Orășenești. Donații au fost date de biblioteci mai mari existente deja în Transilvania, diferite organizații, anticariate, persoane particulare; achizițiile au fost făcute de primăria orașului.⁶⁵ La deschiderea Bibliotecii, erau puse în circulație pentru public 319 volume; la sfârșitul anului 1914 Biblioteca Orășenească nou constituită

⁶⁴ Traian Dușa, *op. cit.*, p. 180.

⁶⁵ *Ibidem.*

avea deja un fond de 7.340 publicații, iar în 1918 numărul acestora a ajuns la 11.986.⁶⁶

Spațiul alocat Bibliotecii nu a fost decorat în mod deosebit. Pictura murală se rezumă la șiruri de flori stilizate, discrete, trasate pe pereții din hol. Balustrada din fier forjat cu motive vegetale stilizate amintesc de stilul secesion al Palatului. O atenție deosebită s-a dat în schimb mobilierului din Bibliotecă. Trebuia să fie comod, simplu, de efect. Toroczkai Wigand Ede - mutat în oraș din 1907 - adept al „stilului de scândură” (obiecte cu suprafețe plane, netede, decorate cel mult cu câte o formă tăiată cu fierăstrăul) a primit sarcina de a proiecta mobilierul Bibliotecii Orășenești. La 28 martie 1913 el a depus descrierea referitoare la mobilier: „atât mobilierul încastrat, cât și cel mobil din lemn de stejar, băițuit în negru, cu vine de alb vienez, furniruit de cinci ori, cu sculpturile în relief policromate, în două, eventual în trei culori. Tapițerie semi-tare, arce de oțel de primă calitate, piele (de vițel preparată în felul pielii de căprioară ori de țap) în culoare la liberă alegere. Interiorul mobilelor identic cu exteriorul, eventual acaju, lustru mat, cu rafuri mobile cu poziționare variabilă. Geamuri șanfrenate, tălpile mobilierului din fier ori aramă ciocănită. (...) pe mese oglinzi. (...) în cele două uși mai mici ... geamuri mici, cu șanfren șlefuit, în masă 3-3 sertare englezești.”⁶⁷ Piese din mobilierul original există și astăzi în diverse secții al Bibliotecii: la Sala de Lectură (mesele restaurate, dulapul pentru publicațiile periodicele actuale, masa bibliotecarilor, birouri, rafturile din depozit, dulapurile cataloagelor), în încăperea Direcțiunii (dulapurile cu geam și oglindă, birou, scaune, mese), în holul de la etajul trei (o masă rotundă cu două fotolii tapițate), la Secția Literatură (un birou, dulapurile cataloagelor) etc.

Fără vreo festivitate anume, Biblioteca s-a deschis la 15 noiembrie 1913 pentru împrumut, iar din ianuarie 1914 și sălile de lectură.⁶⁸

⁶⁶ **Aurel Filimon: Consacrare și destin**, Tîrgu Mureș, Biblioteca Județeană Mureș; Fundația Culturală „Vasile Netea,” Muzeul Județean Mureș, 2001, p. 84.

⁶⁷ Keserü Katalin, Oniga Erika, Várallyay Réka, **op. cit.**, p. 97.

⁶⁸ <http://www.bjmures.ro/directorii/MolnarGabor/MolnarGabor.htm>

Dotarea materială a Bibliotecii era modernă, conform standardelor epocii; cărțile erau prelucrate după standardele biblioteconomice valabile și astăzi, împrumutul se făcea prin sistemul de buzunărașe și fișe-termen, cu data ștampilată pe ele. Sistemul de cataloage pentru cititori era cel cu fișe. Orarul a fost modificat în funcție de necesități, la început de două ore pentru împrumut - între 10⁰⁰-12⁰⁰ -, iar ulterior extins. Toate aceste modificări erau aduse la cunoștința publicului în presă. Împrumutul era gratuit, se plătea doar o mică sumă la înscriere, când cititorul primea și o broșură atrăgătoare cu regulamentul instituției.⁶⁹

Biblioteca oglindea starea societății. Până în anii 1922-1924, când a fost introdusă administrația română, Biblioteca nu a avut buget pentru a achiziționa cărți în limba română. Atunci existau doar două posturi: de director, ocupat de *Molnár Gábor* (1858-1940) și un bibliotecar, *Aurel Filimon* (1891-1946). Aurel Filimon a apelat la diferiți donatori de carte: instituții, cercetători, Academia Română, ASTRA, Fundațiile Culturale Regale etc., pentru a obține cărți în limba română pentru Bibliotecă. Adesea a cutreierat parohiile din județ și nu rar a avut ocazia să găsească colecții întregi de publicații valoroase, precum *Gazeta de Transilvania* sau *Telegraful Român*. Datorită lui există și azi la Bibliotecă un fond valoros de periodice.⁷⁰

Prin eforturile celor doi s-a constituit fondul de carte rară, bibliofilă, constând în ediții vechi comentate ale clasicilor greci și latini, carte veche românească și maghiară, publicații periodice, afișe, pliante, iconografie.

Directorii Bibliotecii

Primul director al Bibliotecii a fost numit juristul dr. **Molnár Gábor** - august 1913-1936 - el însuși posesor al unei valoroase biblioteci, în parte donată Bibliotecii Publice. Numirea sa a fost precedată de urmarea unui curs de biblioteconomie, cunoștințele sale din domeniu urmând să fundamenteze

⁶⁹ Petelei Klara, *Începuturile Bibliotecii Județene Mureș. Dr. Molnár Gábor - primul director al instituției*, în *Libraria. Studii și cercetări de bibliologie*, IV, 2005, p. 15-16.

⁷⁰ Sorina Bota, *op. cit.*, p. 25.

o instituție aliniată la normele de organizare și funcționare ale timpului (clasificare zecimală, sisteme de împrumut cu buzunăraș, catalog alfabetic combinat autori-titluri-subiecte etc.).⁷¹

În viziunea lui Molnár Gábor, menirea bibliotecii publice era aceea de a asigura accesul cetățenilor din toate clasele și păturile sociale la lectură, atât prin intermediul unor publicații de popularizare a științei, cât și prin oferirea unei lecturi de divertisment de calitate. Pentru ca o bibliotecă să poată ajunge la realizarea acestui deziderat, ea trebuie să dispună de un fond de publicații adecvat, format atât din lucrări științifice, dar mai ales de popularizare, și din literatură beletristică, accesibilă nivelului de cultură a mării majorități a populației. În acest scop, se vor urmări rubricile literare ale periodicelor, piața locală și internațională de cărți vechi, se vor procura lucrările scriitorilor născuți aici, ca și ale celor care activează local. De asemenea, se dorea achiziționarea tuturor aparițiilor din cei 127 de ani de existență a tiparului la Tîrgu-Mureș.⁷²

Prin numeroasele donații, în scurt timp de la deschidere, fondurile de carte se ridicau la 11.000 volume, ca apoi să depășească 62.000 volume în anul 1944.

Aurel Filimon - 1936-1940 - arheolog, etnograf și folclorist, numit bibliotecar în anul 1922, director al Bibliotecii după retragerea la pensie a lui Molnár Gábor, a preluat activitățile privitoare la achiziția de carte, completarea fondurilor Bibliotecii cu cărți în limba română, servirea publicului, reprezentarea Bibliotecii în relațiile cu Consiliul local, întocmirea rapoartelor și memoriilor pentru atragerea de fonduri și donații. Biblioteca publică trebuia să devină un instrument indispensabil de cultură românească, necesar în completarea muncii profesorilor.⁷³ În 1931 a lucrat la elaborarea proiectului de lege privind constituirea dreptului de depozit

⁷¹ Traian Dușa, *op. cit.*, p. 181.

⁷² Petelei Klara, *op. cit.*, p. p.14.

⁷³ **Aurel Filimon: Consacrare și destin**, p. 86.

legal al bibliotecilor, împreună cu Ministrul Ardealului, dr. Valer Pop, și cu protopopul Elie Câmpeanu.⁷⁴

Biblioteca a trecut printr-un moment de criză în urma Dictatului de la Viena (1940-1944), când Aurel Filimon a fost destituit din funcție, iar cărțile românești retrase din depozite și din circuitul de lectură, urmând a fi oferite unor biblioteci bucureștene, care, prevăzând situația vremelnică a evenimentelor, le-au refuzat. Ele au rămas în bibliotecă, fiind repuse ulterior în circuitul public.⁷⁵

Vigh Károly - noiembrie 1940-1949 - a fost obligat să pună în aplicare planul de retragere din circulație a cărților românești.⁷⁶

Rácz Béla - 1949-1956 - fost lucrător al cooperativei Solidaritatea, având „merite” în mișcarea comunistă și muncitorească, a fost numit în funcția de director al Bibliotecii în urma apariției HCM nr. 1542/1951, ale cărei prevederi stabileau politizarea instituției. El a început „ideologizarea” bibliotecii în direcțiile trasate de P.C.R. Prima măsură a fost retragerea, pe considerente de a fi periculoase, aproape în totalitate a cărților de istorie, filologie, filosofie, ideologie și politică, geografie etc., mai puțin cele aparținătoare științelor aplicate. Astfel, s-au creat cele două fonduri „S” (secret) și „D” (documentar), inaccesibile publicului. Ele au fost înlocuite cu traduceri din limba rusă apărute prin editurile Cartea Rusă, Arlus, Editura de Stat și Editura Partidului Comunist Român.⁷⁷

Bartók Ibolya - 1956 - tânără, cu stagiul de deportare în lagărele de evrei, cunoscătoare a mai multor limbi de circulație. Începând cu anul 1949 a activat, o scurtă perioadă de timp, la Biblioteca Raională din Miercurea Ciuc și la Biblioteca Regională Brașov. A activat ca lector la Școala medie de bibliotecari din Țirgu Mureș. A introdus așezarea tematică a cărților,

⁷⁴ *Ibidem*, p. 90.

⁷⁵ <http://www.bjmures.ro/ro/Istoric.htm> și Dimitrie Poptămaș, *Biblioteca Județeană Mureș la 90 de ani*, în *Libraria. Studii și cercetări de bibliologie*, II, 2003, p. 5-25.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ *Ibidem*.

Clasificarea Zecimală Universală și a pus bazele cataloagelor alfabetice și sistematice, în conformitate cu normele universale bibliologice.⁷⁸

Halász Borbála - 1957-1965 - devenită profesoară prin cursuri de scurtă durată și numită inițial la Institutul Medico-Farmaceutic, era considerată ocrotitoare a mișcării socialiste și comuniste. Ca director al Bibliotecii, a avut merite incontestabile în extinderea spațiului, diversificarea serviciilor, înființarea secției Cartea Tehnică, creșterea numerică a personalului și specializarea acestuia prin cursuri de scurtă durată. În timpul mandatului său au intrat în colecțiile Bibliotecii numeroase cărți confiscate fie din colecții particulare, fie din ale unor instituții. Halász Borbála a fost suspendată din funcție în anul 1965.⁷⁹

Ștefan Stănoiu - 1965-1966 - profesor.

Solomon Frățilă - 1966-1974 - învățător, apoi profesor cu studii filologice de scurtă durată (2 ani la Universitatea din Iași), a fost numit director al Bibliotecii după o practică la Inspectoratul Școlar, iar apoi inspector al Comitetului Județean de Cultură și Artă.⁸⁰

Romeo Pojan - aprilie 1974-decembrie 1979 - coordonator al monografiei *Biblioteca Județeană Mureș*, Tîrgu Mureș, 1979.⁸¹

Iulius Moldovan - 1980-1985 - fost director al Liceului din Sărmaș, inspector și președinte al Comitetului Județean de Cultură și Artă. De numele său se leagă apariția unor lucrări ca *Personalități Mureșene*, vol. 1-2, apariția revistei *Vatra*, dezvelirea monumentului ecvestru *Avram Iancu*, construcția Teatrului Național. Biblioteca a cunoscut în timpul său importante realizări în creșterea colecțiilor, angajarea personalului, precum și un salt calitativ în promovarea acțiunilor în public.⁸²

⁷⁸ *Ibidem*, *Tîrgu Mureș, oraș al artelor*. Tîrgu Mureș, Primăria Tîrgu Mureș și Revista *Vatra*, 2006, p. 243-244.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ <http://www.bjmures.ro/ro/Istoric.htm> și Dimitrie Poptămaș, *Biblioteca Județeană Mureș la 90 de ani*, p. 5-25.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² *Ibidem*.

Dimitrie Poptămaș - 1985-2005 - bibliotecar, șef de serviciu; în cei 50 de ani trăiți între cărțile bibliotecii publice, le-a sporit numărul, prin achiziții din producțiile curente și retrospective, a îmbogățit colecția de carte rară, a selectat judicios din fondul de rezervă națională, a stimulat donațiile, a modernizat serviciile, a inițiat seria *Bibliografii mureșene, Publicații periodice mureșene*, Anuarul *Libraria. Studii și cercetări de bibliologie*, seria de restituiri culturale *Caiete mureșene* a Fundației Culturale „Vasile Netea,” *Dicționarul oamenilor de știință mureșeni, Dicționarul scriitorilor români mureșeni*, Almanahul *Țara Fagilor* pentru românii din Bucovina de Nord. Este părintele uneia dintre cele mai expresive manifestări culturale mureșene, *Eminesciana*, și întemeietorul Bibliotecii „Țirgu Mureș” din Chișinău. În timpul directoratului său s-au înființat cele patru filiale de cartier și s-au efectuat lucrări de renovare la casa scărilor, Sala de Lectură și Secția de Științe socio-umane.⁸³

Corina Teodor - iulie 2005 - martie 2009 - istoric, cu ani de practică la catedră și în cercetare, autoare de lucrări științifice. În timpul mandatului său s-au efectuat lucrări de renovare la etajul întâi al Bibliotecii, la Secția pentru Copii, în curtea interioară și la filialele de cartier nr. 1 - Aleea Carpați și nr. 3 - Dâmbu Pietros; s-a încheiat parteneriatul cu Penitenciarul Țirgu Mureș, demarându-se acțiunea *Biblioteca mobilă*.⁸⁴ Totodată, s-au făcut pași importanți în vederea modernizării mijloacelor tehnice ale bibliotecii, în special prin introducerea accesului la internet în toate secțiile. Este și perioada în care Biblioteca a înlocuit softul Tinlib cu Alephino, în baza unui parteneriat care a inclus și cele patru biblioteci centrale universitare din țară.

Liliana Moldovan - martie 2009-octombrie 2009 - șef birou Evidența, prelucrarea și dezvoltarea colecțiilor - director interimar.

Monica Olivia Avram - din noiembrie 2009 - până acum au fost încheiate numeroase parteneriate cu principalele instituții de cultură și

⁸³ Ana Todea, *Portrete mureșene: dicționar biobibliografic*, Țirgu Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, 2013, p. 368-371; vezi și <http://www.bjmures.ro/directorii/PoptamasDimitrie/PoptamasDimitrie.htm>

⁸⁴ <http://www.bjmures.ro/ro/Istoric.htm>; Ana Todea, *op. cit.*, p. 451-453.

educație din județ și din afara acestuia/din afara țării. S-au organizat diferite conferințe (*Cafeneaua Regională a ANBPR* pentru Regiunea Centru - 2011, Conferința ANBPR *BiblioPublica - Impactul transformator al bibliotecii publice în comunitate* - prima conferință Asociației Naționale a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România desfășurată la Tîrgu Mureș - 2012) simpozioane, activități, lansări de carte, concursuri literare; au avut loc participări la festivaluri, gale, concursuri, saloane, târguri de carte (la nivel național/internațional) etc. S-au organizat noi secții și servicii: Centrul de Resurse American Corner Tîrgu Mureș. S-a înființat și implementat programul *Biblionet* în 2010. S-a constituit grupul de sprijin al bibliotecii *Asociația Prietenii Bibliotecii Mureș* în 2010.

Începând din anul 2011, Biblioteca Județeană Mureș beneficiază de cărțile donate prin *Programul Mării*. Are loc în continuare completarea fondului de carte de la bibliotecile „Tîrgu Mureș” din Chișinău și „Ion Minulescu” din Nürnberg. S-a instalat un lift în holul sediului central al bibliotecii în 2012. S-au reabilitat cinci săli de la etajul III al bibliotecii (birou director, secretariat, 2 holuri la intrare, secția de prelucrare). A avut loc instalarea sistemului de alarmă antiefracție. Clădirea Teleki a beneficiat de reparații masive de restaurare. Au fost renovate Filiala 1 și Filiala 3 și a avut loc informatizarea filialelor, care au fost dotate cu calculatoare și conectate la internet. S-au obținut unele spații noi în cadrul *Complexului Parc* sau încăperile folosite anterior de Uniunea Națională *Vatra Românească*, încăperi care au fost renovate și în care s-au mutat unele secții/birouri ale Bibliotecii.

Au avut loc cursuri de pregătire profesională pentru bibliotecari la Bibliotecă sau aceștia au avut oportunitatea de a participa la astfel de cursuri în afara județului. S-a demarat alcătuirea *Bibliotecii Digitale Mureș*. În cadrul emisiunilor televizate, realizate în colaborare cu diverse posturi TV locale, a fost evidențiată activitatea Bibliotecii Județene, proiectele acesteia, serviciile noi oferite utilizatorilor.

În ceea ce privește colaborarea cu presa locală, o bună comunicare există cu publicațiile *Cuvântul liber*, *Népújság*, *Zi de Zi*, *Adevărul de seară*, *24 de*

ore mureșene, *Marosvásárhelyi Hírlap* etc.⁸⁵ Pentru anul 2013, au fost înregistrate peste 250 de prezențe în presa scrisă - română și maghiară, precum și numeroase apariții la studiourile locale de televiziune. Tot în anul 2013 a fost creată pagina de *Facebook* a Bibliotecii, ca parte a tendinței majore de socializare, comunicare socio-culturală și diseminare a informațiilor în mediul online. Ca noutate în politica de achiziții, menționăm faptul că a fost constituită o *Comisie de selecție a titlurilor*, pe baza activității căreia s-a și realizat lista finală a titlurilor cumpărate de Bibliotecă. Din comisie fac parte bibliotecarii de la secțiile de relații cu publicul.

Regulamente de organizare și funcționare

Primul Regulament a fost elaborat în anul 1913 și a rămas în vigoare timp de 5 ani. Acesta reglementa activitatea Bibliotecii în cele mai mici amănunte, chiar dacă ulterior au mai apărut o serie de modificări minore, în special legate de programul de funcționare cu publicul. În acest sens există o serie de documente, scrise cu mâna, dar care au valoare de decizii interne, prin care se anunță oficial noul orar sau suspendarea activității în situații mai deosebite (în special din motive de epidemii, care afectau întreaga populație a orașului și a zonei). În anul 1918 este redactat și pus în aplicare un nou ***Regulament de Organizare și Funcționare a Bibliotecii Orașului***. Este un document actual prin conținut, deoarece reglementează, aproape în conformitate cu prevederile legislative de azi, activitatea Bibliotecii. În linii mari prevederile primelor ***Regulamente*** - din 1913 și 1918 - sunt aplicate și astăzi și - la fel ca ***Testamentul Contelui Teleki Sámuel***, fondatorul Bibliotecii „Teleki-Bolyai” - sintetizează legislația actuală privind funcționarea bibliotecilor publice din România. Prin prisma acestor documente ne este relevată cu claritate misiunea Bibliotecii, scopul și obiectivele urmărite; se trasează clar drepturile și obligațiile bibliotecarilor și ale cititorilor, se stabilește programul de funcționare (în funcție de anotimp, numărul cărților care pot fi solicitate), se instituie taxa de înscriere, regimul

⁸⁵ http://www.bjmures.ro/rapoarte/2013/Raport%20de%20Activitate_2010-2012.pdf

giranților etc. Cel de-al treilea regulament păstrat, dar nu atât de complex, este elaborat în anul 1929 și are în vedere nu numai organizarea activității specifice Bibliotecii, ci și modul de funcționare a întregului Palat al Culturii. Sunt stabilite obligațiile personalului angajat, atribuțiile fiecărei persoane care își desfășoară activitatea în incinta clădirii - administrator, îngrijitori, personalul Cinematografului etc., dar și drepturile specifice.

S-a păstrat în arhivele interne și o bogată corespondență privitoare la organizarea internă a Bibliotecii. Prin decizii sau hotărâri ale autorității locale, se stabilea/decidea/modifica în permanență: orarul cu publicul, în funcție de propunerile înaintate de conducerea Bibliotecii; taxa de înscriere pentru cititori etc. Tot prin decizie se aproba și utilizarea spațiilor Bibliotecii - în special Sala Generală de Lectură - în folosul unor asociații sau societăți culturale, profesionale, care organizau evenimente pentru publicul târgumureșean.⁸⁶

În prezent, Biblioteca funcționează în baza **Regulamentului de Organizare și Funcționare** aprobat prin Hotărârea Consiliului Județean Mureș nr. 129 din 25 octombrie 2012.

Spațiile și secțiile Bibliotecii

La momentul inaugurării Palatului Culturii, în 1913, Biblioteca a beneficiat de un spațiu destul de generos, suficient în acel moment pentru colecțiile de cărți, care nu depășeau zece mii de volume. Datorită creșterii colecțiilor și a dezvoltării serviciilor oferite, spațiile ocupate de Bibliotecă în Palatul Culturii s-au mărit proporțional în timp, ajungând azi la peste 2.250 m². A fost nevoie de suplimentarea permanentă a suprafețelor în care se desfășura activitatea, atât a sălilor care erau accesibile publicului, cât și a depozitelor de carte. Treptat, Biblioteca - pe baza corespondenței cu autoritățile locale - a obținut dreptul de folosire a aripii stângi a Palatului Culturii aproape integral, excepție făcând doar etajul al patrulea al clădirii, în care funcționează azi Secția de Artă a Muzeului Județean Mureș.

⁸⁶ <http://www.bjmures.ro/publicatii/albume/index.htm>

Extinderea spațiilor Bibliotecii este în strânsă corelație cu creșterea numărului de documente, dar și al cititorilor și, nu în ultimul rând, cu dezvoltarea serviciilor oferite comunității. Fiecare memoriu regăsit în arhive, fiecare solicitare de spațiu în plus pentru nevoile Bibliotecii, este justificat de direcțiunea instituției tocmai prin aceste argumente de ordin cantitativ. Dacă în primii ani de activitate sunt accentuate preocupările cu privire la amenajarea spațiilor existente și creșterea fondului de documente, după cel de al doilea război mondial principala grijă a bibliotecarilor era legată de obținerea de noi spații. Dintr-un memoriu de activitate înaintat Primăriei, aflăm că, în anul 1950, Biblioteca beneficia de numai patru încăperi, insuficiente pentru amploarea colecțiilor și a serviciilor deja dezvoltate. Se solicita, așadar, și se supuneau spre aprobarea autorității locale numeroase opțiuni: începând de la divizarea și reorganizarea spațiului existent (de exemplu, în 1957 se propune divizarea „*balei mari în două încăperi printr-un glassvand*” - este vorba de etajul III al Bibliotecii, Secția Documentară) și până la cererea expresă a pivniței, a podului Palatului Culturii etc. În plus, au fost atribuite - la cerere - noi spații pe raza municipiului Tîrgu Mureș în vederea organizării filialelor de cartier.⁸⁷

Astfel, prima secție desprinsă din biblioteca publică, în anul 1952, s-a adresat în exclusivitate cititorilor copii sub numele de **Biblioteca Copiilor**, situată în Palat, cu intrare dinspre Piața Trandafirilor. Secția pentru Copii este organizată în așa fel încât activitatea ei să nu se limiteze doar la împrumutul de publicații, ci să-și asume rolul de centru cultural - adică să fie atât spațiu de formare a cititorilor, cât și spațiu al evenimentelor culturale pentru micii utilizatori (întâlniri cu scriitori, oameni de cultură și de artă, expoziții, șezători și matinee literare, lansări de carte etc.).⁸⁸ În prezent, secția oferă servicii de împrumut la domiciliu: bibliografia școlară; cărți din toate domeniile cunoașterii adresate celor mici; cărți în limbi străine; cărți ilustrate pentru preșcolari; casete audio și video; consultarea pe loc a unui

⁸⁷ http://www.bjmures.ro/publicatii/albume/AlbumMonografic100/01_Studiu%20introdactiv.pdf

⁸⁸ <http://www.bjmures.ro/ro/Sectiile.htm>

bogat fond de referință; acces la internet; organizarea de activități culturale, ateliere de creație, expoziții de desene realizate de copii etc.

A urmat separarea fondurilor de împrumut și fondul permanent al Sălii de Lectură în anul 1961. Azi, **Sala Generală de Lectură „Mihai Eminescu”** oferă servicii de studiu în sală, fără posibilitatea de împrumut la domiciliu, a unui exemplar din toate titlurile achiziționate de Bibliotecă, din toate domeniile; acces la internet și wireless; studiere de stas-uri; parcurgerea publicațiilor periodice și a legislației din anul în curs.

Secția de Științe Socio-Umane oferă servicii de înscriere a cititorilor; împrumut de cărți la domiciliu din domeniile socio-umane: filosofie, religie, psihologie, sociologie, economie, drept, pedagogie, medicină, sport, geografie, istorie etc., acces la internet și wireless; organizarea de activități, expoziții de carte sau de artă.

Secția Beletristică oferă servicii de împrumut la domiciliu: cărți de limbă și literatură română și străină; critică și teorie literară; lingvistică, gramatică și ghiduri de conversație; folclor; consultare în sală a enciclopediilor și dicționarilor; acces la internet și wireless; organizarea de activități, expoziții de carte sau de artă.

Înființată în anul 1964, din dorința de a separa fondul de carte științifică de cel beletristic și mutată în spațiul propriu în 1974, **Secția Cartea Tehnică** este o expresie a legăturii dintre tradiție și noutate.⁸⁹ Serviciile oferite de această secție sunt: împrumut la domiciliu din fondul de carte tehnico-științifică, cărți de specialitate din domeniile: științe economice, științe exacte, științe ale naturii, medicină veterinară, industrie și inginerie, agricultură, electronică și electrotehnică, telecomunicații, informatică, arhitectură, arte decorative, cinematografie, fotografie etc.; îndrumare bibliografică și ajutor în căutarea de informații pentru diferite teme sau proiecte; acces la internet.

În anii care au urmat, s-au organizat, în cartierele cu populație mai numeroasă, patru filiale de cartier: **Filiala nr. 1** - situată în cartierul Alea Carpați din Tîrgu Mureș, înființată în anul 1968, oferă servicii de împrumut

⁸⁹ *Ibidem.*

la domiciliu din fondul de carte; consultarea fondului de referință; acces la internet și wireless; activități în sprijinul procesului educațional școlar și recreaționale; **Filiala nr. 2** - situată în cartierul Tudor Vladimirescu, înființată în anul 1969, închisă temporar din noiembrie 2012; **Filiala nr. 3** - situată în cartierul Dâmbul Pietros, înființată în anul 1976, oferă servicii de împrumut la domiciliu din fondul de carte; consultarea fondului de referință; acces la internet și wireless, cursuri pentru utilizarea calculatorului și internetului destinate pensionarilor (*Buninet*), lecturare și dramatizare povești („*După-amiaza de poveste*”), excursii periodice cu pensionarii absolvenți ai cursurilor *Buninet*; **Filiala nr. 4** - care funcționa din anul 1985 în cartierul Cornișa, în urma litigiului cu Primăria Municipiului Tîrgu Mureș a fost evacuată din Casa Tineretului și mutată pe Strada Trebely în incinta Direcției Generale pentru Protecția Drepturilor Copilului Mureș, corp A, în anul 2010, deservind locuitorii aceleiași zone, oferă servicii de împrumut la domiciliu din fondul de carte; consultarea fondului de referință; acces la internet și wireless, printare documente, cursuri gratuite de lucru manual, sesiuni de orientare și instruire a utilizatorilor privind folosirea computerului și utilizarea internetului, activități în sprijinul procesului educațional școlar și recreaționale.

Secția de Artă a funcționat o bună perioadă de timp în Clădirea Teleki. Din anul 2012, secția funcționează în incinta Complexului Parc. În cele trei săli de care dispune, cititorii de astăzi găsesc, pe lângă cărțile de specialitate din domeniile esteticii, artei plastice, muzicii și teatrologiei, albume, dicționare, lexicoane și partituri, existând posibilitatea împrumutului la domiciliu. În oferta de carte a secției se numără câteva titluri aparte, printre care: *Hronicul muzicii românești (Epoca străveche, veche și medievală)* și *Studii de etnomuzicologie și bizantinologie*, apărute la Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, *Pagini din istoria muzicii românești* și *Scrisori și documente* de George Breazul. De asemenea, două volume (facsimil și transcrieri) din *Codex Caioni*, o culegere în notație de tabulatură pentru orgă, din secolul XVII, ce face parte din colecția „Musicalia Danubiana.” Tratatate de *Teoria muzicii, Armonie, Contrapunct, Folclor muzical, Istoria muzicii universale*, monografii

ale compozitorilor, interpreților, studii critice, cronici, folclor, albume de pictură universală și autohtonă - sunt doar câteva titluri solicitate în mod frecvent de cititori. În cadrul colecției de discuri, secția deține, printre altele, înregistrări rare, aparținând unor ediții restrânse din Fonoteca de Aur a Institutului de Cercetări Etnologice și Dialectologice sau a Societății Compozitorilor Români. Tot în seria materialelor audio de mare valoare, Secția de Artă pune la dispoziția auditorilor înregistrări celebre, având drept protagoniști interpreți și dirijori de marcă - integrale de opere, integrale de simfonii, concerte, piese de teatru etc.⁹⁰

În ultimii ani s-au realizat lucrări masive de renovare și restaurare a tuturor spațiilor Bibliotecii, care au vizat modernizarea acestora, revalorificarea lor, precum și amenajarea unor suprafețe neutilizate anterior: curtea interioară, casa scării - prin instalarea liftului care deservește întreaga clădire, instalație de încălzire centralizată. Obținerea de noi spații este o constantă și acum în preocupările conducerii Bibliotecii. Cele mai recente spații atribuite sunt: 15 încăperi în incinta Complexului Hotelier Parc și 5 încăperi la etajul I al Palatului Culturii, ocupate anterior de Uniunea Vatra Românească în anul 2012. În incinta Complexului Parc au fost amenajate și deschise pentru public: Centrul de Resurse American Corner Tîrgu Mureș, inaugurat la 27 octombrie 2011 (urmare a parteneriatului încheiat cu Ambasada Statelor Unite ale Americii la București), Secția de Artă, deschisă pentru public la 21 august 2012; Secția Publicații Periodice (cu sala de lectură și depozite) deschisă pentru public în 2012.⁹¹

Centrul de resurse American Corner este un centru de informare și resurse, unde cei interesați au acces la colecțiile de cărți și CD/DVD-uri despre cultura și civilizația americană - toate în limba engleză, materiale de învățare și predare a limbii și literaturii americane, au acces la baza de date eLibrary USA; tot aici au loc o serie de programe și workshop-uri culturale și educaționale.

⁹⁰ <http://www.bjmures.ro/ro/Arta.htm>

⁹¹ http://www.bjmures.ro/publicatii/albume/AlbumMonografic100/01_Studiu%20introdactiv.pdf

Secția Publicații Periodice cuprinde ziare, reviste, anuare etc. apărute de-a lungul timpului, unele în serii complete, altele cu numere sporadice, în funcție de posibilitățile de achiziționare care au fost de-a lungul anilor și cu condiția nedegradării lor în timp. O valoare deosebită o are colecția de periodice transilvănene din secolul XIX, printre care se numără: **Gazeta de Transilvania**, **Telegraful român**, **Foaie pentru minte, inimă și literatură**, **Concordia**, **Erdély Híradó** (Jurnalul Transilvaniei, Cluj), **Erdély** (Transilvania, Tîrgu Mureș), **Erdély Figyelő** (Observatorul Transilvaniei, Tîrgu Mureș), seria **Cronicilor moldovenești** publicate de Mihail Kogălniceanu. Colecția de publicații a fost dezvoltată, astăzi regăsindu-se numere din anuare precum **Studia Universitatis „Petru Maior,” Seria Historia** și **Seria Philologia**; **Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai” din Tîrgu Mureș** sau **Marisia**, publicația Muzeului Județean Mureș; publicații de biblioteconomie precum: **Libraria**, **Marisia**, **BiblioMagazin**, **Buletinul ANBPR**, revista **Biblioteca** etc.; ziare și reviste locale precum: **Cuvântul liber**, **24 de ore mureșene**, **Adevărul de seară**, **Zi de Zi**, **Népújság**, **Marosvasarhélyi Hírlap** etc.

Un fond aparte, important prin originalitatea, vechimea și valoarea documentelor pe care le deține, îl reprezintă cele două colecții de valoare incontestabilă, **Teleki** și **Bohyai** (unificate prin decizie a autorității locale) și care au trecut cu întregul patrimoniu în administrarea Bibliotecii Județene la o dată care nu poate fi stabilită cu exactitate.

Structura organizatorică a Bibliotecii în anul 2013 este una destul de complexă și cuprinde:

❖ **Serviciul Comunicarea Colecțiilor:**

✓ *Compartimentul Împrumut Carte pentru Adulți (Secția Științe Socio-Umane și Secția Beletristică);*

✓ *Secția Biblioteca Copiilor;*

✓ *Secția de Carte Tehnico-științifică;*

✓ *Secția de Artă;*

✓ *Sala Generală de Lectură „Mihai Eminescu”;*

✓ *Sala de Lectură - Publicații Periodice;*

✓ *Sala de Lectură - Fond Tradițional;*

- ✓ *Centrul de Resurse American Corner;*
- ✓ *Sala Multimedia (în curs de organizare);*
- ✓ *Filiala nr. 1 - Aleea Carpați;*
- ✓ *Filiala nr. 2 - Tudor (închisă temporar);*
- ✓ *Filiala nr. 3 - Dâmbul Pietros;*
- ✓ *Filiala nr. 4 - Cornișa*

❖ **Biroul Evidența, Prelucrarea și Dezvoltarea Colecțiilor:**

- ✓ *Compartimentul de achiziții, evidență și prelucrare;*
- ✓ *Compartimentul de informare bibliografică. Depozit legal*

❖ **Biroul Colecții Speciale. Biblioteca „Teleki-Bolyai”**

❖ **Compartimentul de Îndrumare Metodică de Specialitate, Marketing și Publicitate**

❖ **Compartimentul de Informatizare**

❖ **Serviciul Financiar-Contabil, Resurse Umane și Secretariat.**

În ceea ce privește serviciile oferite, putem spune că Biblioteca a încercat să răspundă nevoilor reale ale publicului-cititor: de la asigurarea serviciului tradițional de lectură și informare (prin cataloage tradiționale, catalog online - folosind softurile TINLIB din 1996, apoi Alephino din 2007, iar în prezent QULTO) și până la adaptarea la noile tendințe din domeniul tehnicii: asigurarea accesului gratuit la internet, acces la documente full-text (prin *Biblioteca Digitală Mureș*, care cuprinde 80 de documente în format electronic, filme scurte care prezintă activitatea Bibliotecii, fotografii), audiții muzicale, vizionări de filme etc.

Pe planul relațiilor cu străinătatea, Biblioteca și-a înscris în palmares organizarea - în baza unui Protocol de colaborare încheiat cu Biblioteca Municipală „B. P. Hașdeu” din Chișinău în anul 1996 - a unei filiale de carte românească în capitala Republicii Moldova - Biblioteca „Tîrgu Mureș.” În 2009 a participat, alături de Platforma Culturală „AȘII ROMÂNI” din Germania, la înființarea primei biblioteci românești din spațiul german, la Nürnberg.⁹²

⁹² *Ibidem.*

Corespondență cu autoritățile locale

Corespondența cu autoritățile locale are în vedere corespondența prin care Biblioteca Județeană Mureș, prin directorii numiți, a menținut o bună legătură cu autoritățile municipiului și ale județului. Subiectele sunt diverse: probleme administrative (instalarea telefonului în Bibliotecă; schimbarea unor țevi sau becuri din spațiile utilizate; îmbunătățirea condițiilor de muncă ale angajaților prin achiziționarea unor halate sau mănuși; oferte privind achiziția unor aparate sau mecanisme necesare desfășurării optime a serviciilor, mașini de scris, aparat de găurit pentru atelierul de legătorie etc.), probleme legate de organizarea colecțiilor (fonduri și oferte pentru legarea cărților; organizarea anuală a curățeniei generale prin închiderea Bibliotecii pentru public, aprobarea scoaterii din fonduri a documentelor deteriorate, comandarea ștampilei cu sigla Bibliotecii etc.). Chiar dacă la prima vedere unele dintre documentele sau solicitările transmise către forurile tutelare par destul de „nepotrivite” azi, atunci era, probabil, modalitatea cea mai eficientă de a cunoaște în permanență ceea ce se întâmpla în Bibliotecă, dar și o modalitate de a păstra mereu instituția în atenția autorității. Evident, resursele existente, precum și personalul redus, nu permiteau abordarea și clarificarea aproape imediată a problemelor apărute. În plus, prin prisma solicitărilor adresate - uneori greu de înțeles pentru noi, generațiile care au urmat - se conturează limpede problemele Bibliotecii, percepem oarecum altfel situațiile și, mai mult decât atât, învățăm să apreciem mai bine moștenirea transmisă nouă.⁹³ Inclusiv astăzi se continuă păstrarea legăturii cu autoritățile locale printr-o vastă corespondență, legată de diverse subiecte: administrative, legate de personal (angajări, cursuri etc.), bugetare, organizarea colecțiilor, obținere de noi spații, dotări materiale, achiziții/casări de documente și echipamente, aprobarea afișelor, organizarea de evenimente culturale și concursuri etc.

⁹³ *Ibidem.*

Planuri de muncă

Planurile de muncă reprezintă o caracteristică a perioadei postbelice și a instaurării noului regim politic. De altfel, în anii de după cel de-al doilea război mondial se poate constata o standardizare a activității instituțiilor culturale la nivel național. Biblioteca dobândește un rol de prim rang în promovarea valorilor specifice regimului politic comunist. Această standardizare, precum și controlul sporit în ceea ce privește achiziția de documente, evenimentele culturale organizate - aceleași pentru întreaga țară, cu indicații precise privind numărul participanților, modul de realizare a afișelor și pliantelor de promovare etc. - se reflectă foarte limpede în planurile de muncă solicitate la nivel local (Sfatul Popular), pentru a fi centralizate ulterior de diverse structuri la nivelul ministerului de resort. Cel mai vechi *Plan de muncă* păstrat în arhive este datat 27 iunie 1947 și are în vedere organizarea activității Bibliotecii pentru vara anului în curs. Este destul de succint, prevede suspendarea activității cu publicul pe durata unei luni, interval în care se realizează inventarul fondurilor existente. Planurile de muncă erau redactate de conducerea Bibliotecii cu o periodicitate care oscila între organizarea unor manifestări cu caracter național (sărbătorirea Zilei de 23 August, a Zilei de 1 Mai etc.), stabilirea priorităților pentru intervale trimestriale de timp sau chiar planuri anuale. Parcurgându-le, filă de filă, se poate urmări programul managerial propus de conducerea Bibliotecii în diferite etape de activitate.

Un accent deosebit se pune pe organizarea colecțiilor de documente, prin completarea unui număr prestabilit de fișe cartografice, conform standardelor. Totodată, prin stabilirea responsabililor pentru fiecare activitate specifică în parte - cu normare lunară sau trimestrială - se poate urmări modul de punere în practică a „fișei postului” în variantă incipientă. O mare parte din fișele de catalog, pe care și azi Biblioteca Județeană Mureș le folosește ca instrumente tradiționale de căutare și regăsire a informațiilor, au la bază aceste proiecții pentru viitor. Planurile de muncă au și alte componente, care vizează completarea colecțiilor cu un anumit fond de documente anual (în special în limba rusă), organizarea de activități cultural-educative pentru un anumit grup țintă, vizite metodice în bibliotecile

subordonate din punct de vedere profesional, cursuri de perfecționare pentru personalul angajat din biblioteci etc.

Dar, dincolo de „obligațiile profesionale,” se poate cu ușurință citi printre rânduri... Bibliotecarii erau oarecum într-o întrecere continuă, propunând conducerii și provocându-se pe ei înșiși să se evidențieze prin inițiative, creativitate și profesionalism, asumându-și de bună voie unele activități sau implicându-se voluntar în altele.⁹⁴

Rapoarte, dări de seamă, statistici generale

Rapoartele, dările de seamă, statisticile generale se referă la activitatea Bibliotecii, la evoluția numărului de documente, creșterea numărului de cititori, dar și alte tipuri de informații de specialitate, care reflectă creșterea cantitativă și calitativă a dotărilor și serviciilor oferite comunității. Chiar dacă Biblioteca s-a deschis pentru public în luna noiembrie a anului 1913, primul „raport de activitate” datează deja de la începutul anului 1914. Deschiderea bibliotecii publice a orașului a fost argumentată în epocă prin nevoia de lectură, de informare a populației. Statistica pentru prima lună și jumătate susține acest argument: 1.287 de documente au fost solicitate de cititori în acest scurt interval de timp. Statisticile lunare ulterioare, centralizate la finalul fiecărui an, dovedesc faptul că Biblioteca publică a intrat în viața târgumureșenilor; chiar dacă exista deja la Târgu Mureș o bibliotecă deschisă publicului cu mai bine de 100 de ani în urmă - Biblioteca „Teleki-Bolyai,” „oferită” cititorilor în 1802. Având la bază statisticile, putem înțelege că nevoia de cunoaștere era mai puternică. Cifrele, atât cele care reflectă numărul cititorilor înscriși, cât și cel al documentelor împrumutate, au crescut proporțional cu dezvoltarea colecțiilor și cu schimbarea mentalității colective. Astfel, în plină criză postbelică, în luna ianuarie a anului 1919, frecvența/numărul de vizite înregistrate era de 2.098, iar numărul documentelor împrumutate ajungea la 4.608. Conform unui chestionar completat în august 1921, Biblioteca a fost vizitată de 5.599 de ori, iar pe

⁹⁴ *Ibidem.*

parcursul anului 1929, 4.170 de cititori (unii de mai multe ori, evident) au frecventat Biblioteca, împrumutând 18.336 volume.

Datele centralizate pentru perioada 1926-1933 arată că au fost înscriși 2.475 de cititori, adică o medie anuală de 310 cititori. După terminarea războiului, conform datelor statistice, frecventau Biblioteca zilnic, în medie, 25-30 de cititori, iar organizarea Sălii Generale de Lectură - care în anul 1939 primește denumirea de *Sala Generală de Lectură „Mihai Eminescu,”* denumire care se păstrează și azi - a dus la creșterea numărului de documente consultate. Motivul este unul foarte simplu: cititorii aveau condițiile necesare studiului individual: sală modernă de studiu, mobilier adecvat, liniște.

Pentru anul 1951, cifrele arată un număr de 1.137 de cititori înscriși.⁹⁵

Pentru anul 2013 statisticile arată astfel:

Înregistrări pe parcursul anului 2013	
Utilizatori înscriși - total	52.408
Utilizatori activi - total (vizați și nou înscriși), din care:	10.339
- nou înscriși	3.168
Tranzacții de împrumut individual (documente eliberate)	250.228
- cărți - volume	231.435
- periodice - volume	13.898
Vizite la bibliotecă	137.091
Vizite virtuale la resursele din rețea ale bibliotecii	33.264
Participanți la Programe și proiecte educative pentru populație	19.236
- sub 15 ani	9.040
- 15-24 ani	6.819
- 25-64 ani	2.511

⁹⁵ *Ibidem*; date statistice legate de evoluția fondului de publicații, numărului de cititori, publicații consultate și frecvență se regăsesc și în Dimitrie Poptămaș, Mészáros József, *Biblioteca Județeană Mureș* [Ghid], Tîrgu Mureș, 1979, p. 16; Dimitrie Poptămaș, *Philobiblon mureșean - o viață printre oameni și cărți*, Tîrgu Mureș, Biblioteca Județeană Mureș și Fundația Culturală „Vasile Netea” Tîrgu Mureș, 2003, p. 20.

- 65 ani și peste	866
Participanți la sesiuni de comunicări științifice, simpozioane și conferințe	819
Participanți la cursuri de formare continuă	119

Analizând datele statistice ale anului 2013, în funcție de statutul ocupațional și vârstă, ajungem la următoarele concluzii:

✓ utilizatori încadrați profesional (profesii intelectuale, tehnicieni, maștrii, funcționari, muncitori) - reprezintă 24,78% din numărul utilizatorilor nou înscriși;

✓ utilizatori preșcolari, elevi și studenți - reprezintă 61,45 % din numărul utilizatorilor nou înscriși. Ei se constituie în categoria socio-profesională cel mai bine reprezentată. Numărul mare al utilizatorilor de vârstă școlară - indiferent de nivelul studiilor - confirmă faptul că oferta de lectură a Bibliotecii este în măsură să completeze nevoile stabilite prin programa școlară;

✓ utilizatori neîncadrați profesional (pensionari, casnice, șomeri, alte categorii) - reprezintă 13,76 % din numărul utilizatorilor nou înscriși.

Tot din statistici reiese că în anul 2013 au fost organizate 846 activități culturale, dintre care 364 activități cu publicul și 482 expoziții. Impactul ofertei culturale a Bibliotecii este dovedit de numărul mare al participanților: 19.236. Dacă luăm în considerare numărul celor 3.300 de elevi care au participat la activitățile organizate de Biblioteca Județeană în cadrul Săptămânii „Școala altfel: Să știi mai multe, să fii mai bun” (1-5 aprilie 2013), Centenarul Bibliotecii (22 noiembrie 2013), târgurile la care a participat / pe care le-a organizat Biblioteca, statisticile ne oferă deja o imagine parțială cu privire la numărul final al beneficiarilor.

Statisticile referitoare la colecții înregistrează creșteri asemănătoare. Frecvența de creștere medie anuală a colecțiilor era de 1.500 de volume noi, situație care s-a menținut pe toată durata perioadei interbelice. În 1923, totalul fondurilor existente ajungea deja la 31.216 volume.

O schimbare în politica de dezvoltare a colecțiilor se observă începând cu mijlocul anilor '20, când cartea în limba română și-a găsit locul

în Bibliotecă. Astfel, o statistică din anul 1926 arată că din totalul de 33.436 volume, 5.029 erau în limba română, 23.155 în limba maghiară, 4.526 în limba germană, 349 în limba franceză, 331 în limba latină, restul fiind în alte limbi. Colecțiile au crescut progresiv, de la 62.954 de volume în 1944, la 73.319 de volume în 1950; așadar, o creștere medie constantă de circa 1.200 de volume pe an. Numărul cititorilor activi, al documentelor împrumutate și frecvența vizitelor au crescut progresiv, stagnând doar în perioadele de criză, când populația era afectată masiv fie de desfășurarea celui de al doilea război mondial, fie de grave crize de sănătate (din cauza epidemiilor de natură să îngrijoreze masiv populația, Biblioteca era uneori închisă pe perioade mai îndelungate).⁹⁶

Fondul de documente al Bibliotecii a fost completat și dezvoltat de-a lungul anilor cu: apariții editoriale noi, naționale și internaționale, în diferite limbi; manuscrise și cărți rare în perioadele în care acest lucru a fost posibil; documente păstrate conform noilor tehnologii (CD-uri, DVD-uri, cărți electronice).

La sfârșitul anului 2013, *Biblioteca Digitală* cuprindea un număr de 83 de cărți full-text, din domenii diverse. În plus, cuprinde 3 cărți vechi (inclusiv un incunabul); cărți pentru studenții de la specializarea Istorie; lucrări despre Biblioteca Județeană Mureș; prezentări în format pps realizate de Bibliotecă sau angajați; linkuri către alte biblioteci digitale. A fost creată și *Biblioteca Video Mureș* - care cuprinde 11 filme cu secvențe din activitățile Bibliotecii. În anul 2013, pagina de start a Bibliotecii a fost accesată de 146.860 vizitatori, *Biblioteca Digitală Mureș* a fost accesată de un număr de 33.264 vizitatori virtuali, au avut loc 91.646 sesiuni OPAC și 13.467 sesiuni internet.

În anul 2013, situația fondului de documente se prezintă astfel:

⁹⁶ *Ibidem.*

Tip de documente	Total	În limba română	În alte limbi
Cărți și periodice tipărite (legate) - volume - total, din care:	928.215	704.144	224.071
- cărți rare - unități fizice	100	56	44
- manuscrise - unități fizice	14.770	11.048	3.722
- microformate - unități fizice	1.925	1.445	480
Documente audiovizuale - total unități fizice din care:	8.702	5.986	2.716
- documente audio	6.584	4.929	1.655
- documente vizuale	1.334	897	437
- documente audiovizuale combinate	784	160	624
Colecții electronice - total unități fizice, din care:	8.405	6.155	2.250
- documente digitale - cărți electronice	481	363	118
- documente digitale - alte documente digitale	7.921	5.790	2.131
- baze de date	3	2	1
Alte documente de bibliotecă - unități fizice	5.428	4.016	1.412
Cărți tipărite și electronice - titluri - total	185.792	130.334	55.458

Conform datelor înregistrate de *Compartimentul de Informare Bibliografică. Depozit Legal*, în anul 2013 Biblioteca a fost menționată în presa scrisă locală română și maghiară de peste 250 de ori. S-au înregistrat mai multe intervenții radio, precum și emisiuni TV (în special la Studioul Antena 1 Tîrgu Mureș) în care au fost prezentate proiectele, activitățile și ofertele de servicii ale Bibliotecii. În parteneriat cu Studioul Antena 1 Tîrgu Mureș a fost realizat și un film documentar de 55 de minute dedicat Centenarului Bibliotecii și care a fost difuzat în noiembrie 2013 pe postul local.

Indicatori rezultați din statisticile anuale pentru anul 2013:

A. Indicatori de performanță operaționali:

a. Raport număr de utilizatori per număr de angajați în bibliotecă:

<i>Număr utilizatori activi</i>	10.339	= 188 utilizatori / angajat
<i>Total angajați bibliotecă</i>	55	

b. Raport personal de specialitate din bibliotecă per număr de utilizatori:

<i>Total personal de specialitate</i>	38	= 0.003 bibliotecari / utilizator
<i>Total utilizatori activi</i>	10.339	

<i>Total vizite la bibliotecă / an</i>	191.092	= 5.029 vizite / bibliotecari
<i>Total personal de specialitate</i>	38	

c. Indicatori de productivitate pentru alte servicii oferite de bibliotecă:

1. Rezervări titluri: 2.765
2. Referințe și bibliografii oferite: 592

B. Indicatori de eficiență:

a. Dezvoltarea și comunicarea colecțiilor, frecvența la bibliotecă:

1. *Indicele de circulație a documentelor din fondul bibliotecii:*

<i>Total documente difuzate</i>	250.228 * 100	= 27 %
<i>Total fond de documente</i>	928.215	

2. Indicele de înzestrare a bibliotecii cu documente specifice:

<i>Total fond de documente</i>	928.215	= 7 documente / locuitor
<i>Total populație municipiu</i>	134.290	

3. Documente achiziționate la 1.000 locuitori: (conform Legii 334/02 republicată este de 50 vol./1.000 locuitori)

<i>Documente achiziționate/donații * 1000</i>	7.170 * 1000	= 53,39 documente / 1.000 locuitori
<i>Total populație municipiu</i>	134.290	

4. Indicele de înnoire a fondului de documente specifice:

<i>Total intrări UB 2013</i>	7.170 * 100	= 0,77 %
<i>Total fond de documente</i>	928.215	

5. % documente ieșite din total fond:

<i>Total documente ieșite</i>	4.774 * 100	= 0,51 %
<i>Total fond de documente</i>	928.215	

6. Indicele de lectură a populației:

<i>Total documente de bibliotecă difuzate</i>	250.228	= 1,86 volume / locuitor
<i>Total populație municipiu</i>	134.290	

7. Indicele de lectură a utilizatorilor bibliotecii:

<i>Total documente difuzate</i>	250.228	= 24,20 volume consultate / utilizator
<i>Total utilizatori activi</i>	10.339	

8. Indice de atragere a populației la lectură:

<i>Total utilizatori activi</i>	10.339 * 100	= 7 %
<i>Total populație municipiu</i>	134.290	

9. Indice de frecvență a bibliotecii / an:

<i>Total frecvență pe an</i>	191.092	= 18,48 vizite / utilizator de bibliotecă
<i>Total utilizatori activi</i>	10.339	

10. Indicele mediu de frecvență / an:

<i>Total frecvență pe an</i>	191.092	= 955 vizite / zi
<i>Numărul de zile lucrătoare</i>	200	

b. Participarea la activitățile și serviciile bibliotecii:

1. Indicele de participare la serviciile bibliotecii:

<i>Total vizite la bibliotecă</i>	191.092	= 1,42 vizite la bibliotecă / locuitor
<i>Total populație municipiu</i>	134.290	

2. Indicele mediu de participare la serviciile bibliotecii:

<i>Total participanți la acțiuni</i>	19.236	= 23 participanți / activitate / expoziție
<i>Total acțiuni / expoziții</i>	846	

3. Indice de cuprindere a populației la activitățile bibliotecii:

<i>Total participanți activități</i>	19.236 * 100	= 14,32 %
<i>Total populație municipiu</i>	134.290	

4. Indice reprezentând ponderea vizitelor pentru tranzații de împrumut:

<i>Total vizite la bibliotecă</i>	191.092* 100	= 76,37 %
<i>Total vizite tranzații de împrumut</i>	250.228	

C. Indicatori de eficiență economică:

1. Ponderea cheltuielilor pentru achiziții de documente din total finanțare:

<i>Cheltuieli achiziții de documente</i>	151.963 * 100	= 7,8 %
<i>Buget total cheltuieli materiale</i>	1.943.120	

2. Cost per vizită la bibliotecă:

<i>Total cheltuieli materiale</i>	1.943.120	= 10,17 cost / vizită
<i>Total vizite pentru împrumut</i>	191.092	

3. Costuri de funcționare a sediilor bibliotecii per utilizator:

<i>Total cheltuieli materiale</i>	1.943.120	= 187,94 cost/utilizator
<i>Total utilizatori activi</i>	10.339	

D. Indicatori de impact:

1. Indicele structurii de vârstă a utilizatorilor nou înscriși la bibliotecă:

<i>Total utilizatori copii și tineri (6-25 ani)</i>	2.002 * 100	= 63,19 %
<i>Total utilizatori nou înscriși în 2013</i>	3.168	

<i>Total utilizatori maturi (26-60 ani)</i>	1.015 * 100	= 32,04 %
<i>Total utilizatori nou înscriși în 2013</i>	3.168	

<i>Total utilizatori vârstnici (peste 61 ani)</i>	151 * 100	= 4,77 %
<i>Total utilizatori nou înscriși în 2013</i>	3.168	

2. Indicele structurii profesionale a utilizatorilor nou înscriși la bibliotecă:

<i>Total utilizatori profesii intelectuale</i>	475 * 100	= 14,99 %
<i>Total utilizatori nou înscriși în 2013</i>	3.168	
<i>Total utilizatori încadrați profesional</i>	310 * 100	= 9,79 %
<i>Total utilizatori nou înscriși în 2013</i>	3.168	
<i>Total utilizatori preșcolari, elevi și studenți</i>	1.947 * 100	= 61,45 %
<i>Total utilizatori nou înscriși în 2013</i>	3.168	
<i>Total utilizatori pensionari</i>	151 * 100	= 4,76 %
<i>Total utilizatori nou înscriși în 2013</i>	3.168	
<i>Total utilizatori neîncadrați profesional</i>	92 * 100	= 2,90 %
<i>Total utilizatori nou înscriși în 2013</i>	3.168	
<i>Total utilizatori alte categorii</i>	153 * 100	= 4,83 %
<i>Total utilizatori nou înscriși în 2013</i>	3.168	

Biblioteca și cititorii: corespondență

Tratarea corespondenței purtate de-a lungul anilor între Bibliotecă și cititorii săi constituie puncte de analiză în activitatea bibliotecarilor, deoarece reflectă, în primul rând profesionalismul lor, modul în care se dezvoltă relația cu beneficiarii serviciilor oferite, seriozitatea dovedită de ambele părți.

O mare parte din corespondență are la bază situațiile extreme, în care bibliotecarii au fost nevoiți să trimită somații cititorilor care, din diverse motive, nu au respectat termenele prevăzute prin reglementările interne privind durata perioadei de împrumut. Interesantă este atitudinea bibliotecarilor în fața unor astfel de situații, insistența lor în încercarea de a recupera cărțile restante, ducând uneori la excese. Fiecare cititor restanțier era căutat cu îndârjire, uneori ajungându-se chiar la superiorii lui (cazul

militarilor, al elevilor etc.), solicitându-se informații suplimentare cu privire la domiciliu, familie sau apropiați. Vorbim de excese, deoarece cazurile mai deosebite erau aduse la cunoștința Primăriei, căreia i se solicita ajutorul.

La finalul anilor '20 - începutul anilor '30, corespondența pe această temă cu autoritățile locale este atât de intensă, încât, la un moment dat, răspunsul a devenit unul nesatisfăcător pentru bibliotecari: costurile de recuperare depășesc cu mult costurile inițiale de achiziție a cărții; în plus, date fiind resursele de personal reduse, Primăria nu mai poate face față muncii de teren, în căutarea cititorilor restanțieri... O importanță deosebită a fost acordată „giranților”: persoane care depun garanție morală și își asumă responsabilitatea pentru potențialii cititori ai Bibliotecii care, din motive independente de ei, nu se pot bucura de serviciile oferite în deplinătatea lor. Regăsim printre „giranți” numele sonore ale unor personalități reprezentative pentru spațiul mureșean: oameni de cultură, profesori, învățători, dar și părinți, oameni simpli, care - înțelegând importanța Bibliotecii pentru educația copiilor - semnează fără rețineri formularul, asumându-și comportamentul și seriozitatea copiilor ca cititori.

Unul dintre cele mai interesante documente păstrate, cu valoare istorică pentru comunitatea târgumureșeană, este cel semnat de profesorul Traian Popa în ianuarie 1928, prin care solicită direcțiunii Bibliotecii să achiziționeze o carte necesară finalizării monografiei orașului. Este o dovadă a faptului că relația *Cititor - Bibliotecă* funcționa și că se ținea seama de nevoile de lectură exprimate de cei care știau că pot să solicite diverse informații. O relație care s-a perpetuat până azi, determinând direcțiile generale ale politicii de achiziții de documente.⁹⁷

Probleme bugetare

Problemele bugetare apărute de-a lungul anilor, care reies din arhivele interne ale Bibliotecii, includ propuneri și solicitări, planificări bugetare trimestriale și anuale, facturi de la edituri locale (ceea ce le sporește și mai

⁹⁷ <http://www.bjmures.ro/publicatii/album/AlbumMonografic100/01-Studiu%20introdactiv.pdf>

mult valoarea, ele constituindu-se totodată în frânturi de istorie editorială locală). Documentele reflectă modul de gândire al antecesorilor noștri, modul în care cunoșteau valoarea reală a fondurilor primite, creativitatea și imaginația lor în a le utiliza cât mai eficient.⁹⁸

După primul război mondial, bugetul alocat Bibliotecii era formal, în condițiile în care cărțile erau foarte scumpe. Aurel Flimon a propus în anul 1925 instituirea unui *impoziț bibliotecar*, constituit din aplicarea în plus a sumei de 50 de bani la biletele de intrare la spectacolele de teatru, cinema, concerte sau baluri. Se spera prin aceasta strângerea unor fonduri pentru bibliotecă suficiente pentru achiziționarea de 50-60 volume.⁹⁹ O propunere asemănătoare a fost avansată în anul 1927 și viza instituirea „*unui impozit de un leu pentru fiecare bilet de cinematograful, în vederea reîmprospătării bibliotecii publice cu cărți.*” Aceste soluții, din nefericire, nu au putut fi acceptate la momentul respectiv, fiind în contradicție cu prevederile legislative în vigoare.¹⁰⁰

Personal și salarizare

Biblioteca este formată, dincolo de cărți, din Oameni care, prin pasiunea lor pentru carte - autori și gestionari ai informației - și prin dorința de a-i ajuta pe alții, îi conferă un statut aparte. Parcurgând arhiva internă, se observă numărul mare al celor care de-a lungul unui secol de activitate au contribuit prin munca lor la dezvoltarea Bibliotecii. Numele lor au fost readuse la lumină, drept mulțumire pentru felul în care și-au asumat profesia de bibliotecar sau, generic vorbind, de „*angajat al Bibliotecii.*” Menționarea lor în documente - fie decizii ale autorității locale, fie caracterizări și evaluări interne, propuneri pentru acordarea unor beneficii financiare sau de altă natură - constituie frânturi din viața Bibliotecii.

„Tablourile” privind situația personalului din Biblioteca Județeană, în diverse etape din timp, relevă evoluția statutului lucrătorului din Biblioteca

⁹⁸ *Ibidem.*

⁹⁹ *Aurel Filimon: Consacrare și destin*, p. 88.

¹⁰⁰ <http://www.bjmures.ro/publicatii/albume/AlbumMonografic100/01-Studiu%20introdactiv.pdf>

Publică, oferă o imagine mai clară asupra tipologiei muncii din deceniile trecute, aduce în atenție existența unor categorii profesionale care azi nu mai există. Avem exemplul „bibliotecarelor de casă,” a căror contribuție la promovarea cunoașterii este incontestabilă. Ele sunt „voluntarii” de azi - o categorie aparte, specifică parcă timpurilor noastre -, dar care și-au pus amprenta asupra activității de bibliotecă și asupra comunității încă din anii de început ai existenței Bibliotecii Publice.¹⁰¹

Bibliotecarii de casă aveau rolul de a duce cartea și lectura în casele oamenilor. Această mișcare a luat naștere la inițiativa bibliotecarelor din Biblioteca Regională Mureș și a Comitetului Orașenesc al Femeilor. Bibliotecile de casă erau răspândite în așa fel încât cuprindeau periferia orașului, mai ales zonele nou industrializate. Aceste biblioteci erau conduse de gospodine, funcționau în casele acestora, iar plăcile din sticlă albastră aflate pe aceste locuințe invitau la lectură. Cărțile erau asigurate de Bibliotecă.

În 1957 în Tîrgu Mureș funcționau 22 de biblioteci de casă de la care cele 1.042 de cititoare au împrumutat, numai în luna mai, 2.315 de volume. În 1961 aceste biblioteci de casă înregistrau 3.006 de cititori și statistica arată 17.475 de cărți citite. Prima bibliotecară de casă din Tîrgu Mureș a fost Suciu Margit, care, până în anul 1960, deservea 120 de cititoare. Pentru răspândirea cărții și a lecturii, aceste bibliotecare organizau serate literare, prezentări de carte și întâlniri cu scriitorii, comunicări științifice etc. Bibliotecarele de casă aveau o publicație a lor: **Marosvásárhelyi Házikönyvtárosok Híradója** (*Jurnalul bibliotecarilor de casă din Tîrgu Mureș*), care avea un rol informativ, prezentând și date statistice din care rezulta care sunt cei mai activi bibliotecari de casă, realizările, precum și problemele acestora.

La sfârșitul anului 1961, în Tîrgu Mureș își desfășurau activitatea 34 de biblioteci de casă dar, datorită numărului mare de cititori care apelau la această formă de împrumut, acestea nu reușeau să răspundă cerințelor de carte. Din acest motiv, Biblioteca Regională a hotărât să comaseze câteva

¹⁰¹ *Ibidem.*

dintre ele și să pună bazele unei biblioteci de cartier în incinta Clubului CFR. Avantajele acestei filiale erau foarte clare: un fond de carte mult mai mare, un bibliotecar specialist care era ajutat în munca de promovare a lecturii de un colectiv de 14 voluntari. Un an mai târziu a luat ființă a doua filială, în incinta clubului Uzinei de reparații auto numărul 2.¹⁰²

Deseori, bibliotecarii erau ajutați de lucrători sezonieri sau de persoane care își ofereau benevol serviciile când era vorba de lucrări mai anevoioase precum casări, desprăfuiți, aranjarea cărților, verificări gestionare etc.¹⁰³ Încă din 1919, un cunoscut avocat târgumureșean, dr. Molnár Andor, s-a prezentat la Bibliotecă pentru a-și oferi serviciile. Este, probabil, primul voluntar al Bibliotecii noastre.¹⁰⁴ Printre cei care au lucrat temporar în Bibliotecă se numără și Vasile Netea (1912-1989, scriitor, istoric român, cercetător al istoriei Transilvaniei) sau Laurian Someșan (1901-1986, profesor universitar).¹⁰⁵

O problemă care revine constant este cea legată de lipsa acută de personal, precum și nevoia suplimentării permanente a posturilor de bibliotecari, pe măsura dezvoltării colecțiilor și a diversificării serviciilor oferite către Comunitate. Răspunsul autorității locale este de regulă pozitiv, suplimentând atunci când era posibil, prin transfer sau alte metode specifice timpului, personalul Bibliotecii, dovadă a percepției pozitive de care se bucura instituția.¹⁰⁶

Printre cei care au îmbrățișat nobila profesie de bibliotecar și au servit comunitatea mureșeană cu pasiune și dăruire, fie la sediul Bibliotecii, fie la Biblioteca „Teleki-Bolyai,” sau au contribuit la bunul mers al Bibliotecii se numără, în ordinea alfabetică a numelor: Ambrus Hedvig-Măria, Anamaria

¹⁰² Agyagási Hajnal, *Biblioteca Centrală Regională Mureș. 1957-1965*, în *Libraria. Studii și cercetări de bibliologie*, IV, 2005, p. 132-138.

¹⁰³ *Aurel Filimon: Consacrare și destin*, p. 86.

¹⁰⁴ http://www.bjmures.ro/publicatii/albume/AlbumMonografic100/01_Studiu%20introdactiv.pdf

¹⁰⁵ *Aurel Filimon: Consacrare și destin*, p. 86.

¹⁰⁶ http://www.bjmures.ro/publicatii/albume/AlbumMonografic100/01_Studiu%20introdactiv.pdf

Arghișan, Barabás Tünde, Georgeta Bauer, Călin Bacali, Berki (Ibolya) Viorica, Berkészi Ilona, Bokor (Ring) Mina, Dorin Borda, Lucia Borda, Maria Bordean, Georgeta Buda, Corneliu Câlțea, Gyönyi Chilut, Maria Chirilean, Dorana Cioran, Mariana Ciorca, Gheorghe Cîmpean, Maria Cîmpean, Cornelia-Zvetlana Cistelean, Ana Cosma, Lucia Cridon, Csiki Emese, Olimpia Cozma, Letiția Cernei, Minodora Codarcea-Bircea, Coralina Crișan, Csizér Anna, Csiszér Árpád, Ioan Curtifan, Margareta Curtifan, Anna Dan, Gabriela David, Viorica David, Deé Nagy Anikó, Démián László, Dénes Ilona-Emese, Olivia Deteșan, Doczi Örs, Erdélyi István, Fábian Irén, Farczádi Elek, Fekete Berta, Ferencz Klára, Aurelia Veronica Filimon, Petre Fontu, Gabriela Frumm, Fülöp (Mózes) Julia, Fülöp Mária, Gábor Ana, Gagy László, Gál Berta, Gáspár Sándor, Rodica Gherman, Sorin-Marius Graur, Cornel Groza, Gutfreund Éva, Hejja Ilona, Elena Hodoș, Gizella Hoța, Octavian Iacob, Elena Ispas, Mariana Istrate, Jászberényi Emese, C. Marinela Jurca, Kelemen László, Kelemen Sándor, Kiss Béla, Kiss Rozália, Koch Mária, Koffol Katalin, Kovács Anna, Kovács Éva, Kulcsár Ilona, Losonczy István, Cristian Macarie, Bianca Magyarosi, Paula Corina Matei, Cristina Matei, Monica Mesaros, Ovidia Mesaros, Mészáros Éva, Mészáros József, Radu Mihail, Miklos Magdi, Mihail Artimon Mircea, Daniela Morăreanu, Carmen Muntean, Maria Mureșan, Tereza Mureșan, Georgeta Elena Mureșan, Nagy Aranka, Nagy Berta, Nagy Miklós Kund, Alexandru Negruți, Medve Sándor, Ana Mariana Oltean, Orosz Márta, Pápai Zsuzsána, Pecenka Rudolf, Mariana Ploeșteanu, Cornel Pogăceanu, Camelia-Doina Pop, Livia Pop-Tofoleanu, Adriana-Rodica Popa, Lucia Puia, Pavel Puscas, Putnok Mária, Radu Erzsébet, Monica Rațiu, Ana Reghian, Nicoleta Sălcudeanu, Simó Mária, Simon Annamária, Simon Júlia, Aurelia Spinei, Radu Spinei, Viorica Stângaciu, Sütö Maria, Szécsi András, Szilágyi Erzsébet, Szöcs Anikó, Szöcs Mária, Spielmann Mihály, Ana Tero, Ana Todea, Livia Todoran, Livia Tofalean, Tonk Sándor, Estera Toșa (Mezera), Viorica Truța, Turnowski Rózsika, Vajda Ferenc, Anca Varodi, Emilia Vidican, Vörös Éva, Zsigmond Irma.

Colectivul Bibliotecii Județene Mureș „pe baricade” în anul centenarului este format din:

❖ **Director:** Olivia Monica Avram

❖ **Serviciul Comunicarea Colecțiilor:**

✓ **Compartimentul Împrumut Carte pentru Adulți** (Secția Științe Socio-Umane și Secția Beletristică): Agyagási Hajnal (șef serviciu Comunicarea Colecțiilor), Laura Aldea, Aranka Maria Chircea, Felicia Gabriela Hosu, Ana Maria Lazăr, Nina Negrea, Raluca Nuțiu, Gabriela Pop, Doina Gabriela Vanca; **Secția Biblioteca Copiilor:** Simona Bleahu, Lokodi Anikó, Anica Mașca; **Secția de Carte Tehnico-științifică:** Horia Avram, Mircea Popescu; **Secția de Artă:** Angela Macarie; **Sala Generală de Lectură „Mihai Eminescu”:** Viorel Bleahu, Cassandra-Ioana Corjan, Dana Haja, Szabó Brigitta; **Sala de Lectură - Publicații Periodice:** Valer Custurov, Liliana Moldovan; **Sala de Lectură - Fond Tradițional:** Miklós Réka, Ramona Bândilă; **Centrul de Resurse American Corner:** Alina-Dorina Borz; **Filiala nr. 1 - Aleea Carpați:** Letiția Popescu; **Filiala nr. 3 - Dâmbul Pietros:** Illyés Claudia; **Filiala nr. 4 - Cornișa:** Ramona Pop.

❖ **Biroul Evidența, Prelucrarea și Dezvoltarea Colecțiilor:**
Compartimentul de achiziții, evidență și prelucrare: Liliana Moldovan (șef birou), Bakos Erika, Fall Maria Magdalena, Adina Mureșan, Aurica Mureșan, Aurora Todea; **Compartimentul de informare bibliografică.**
Depozit legal: Emilia Maria Cătană, Vintilă Anna.

❖ **Serviciul Financiar-Contabil, Resurse Umane și Secretariat:** Daniela Pop (contabil șef), Luminița Florea.

❖ **Compartimentul de Îndrumare Metodică de Specialitate, Marketing și Publicitate:** Melania Suciuc.

❖ **Compartimentul de Informatizare:** Mihai Ciupină, Alexandru Tcaciuc.

❖ **Administrativ:** Diana Cotoară (secretariat), Ilie Andruș, Valentin Zogorean.

❖ **Legătoria:** Florina Halațiu, Mărioara Máté.

❖ **Întreținere:** Olga Căbuz, Elena Costin, Genoveva Michi.

❖ **Biroul Colecții Speciale: Biblioteca „Teleki-Bolyai”** Lázok Klára (șef birou), Kovács Bányai Réka, László Annamária, Márton Krisztina,

Petelei Klára, Weisz Szidónia, Kutasi István, Aszalos Anikó, Kovács György.

Aspecte privind activitatea profesională

Prin intermediul documentelor de arhivă ne putem face o idee despre modul în care Biblioteca Județeană Mureș și bibliotecarii mureșeni s-au manifestat pe planul profesiei: au colaborat cu alte biblioteci sau structuri profesionale, au participat la întâlniri de lucru, în care erau abordate probleme de strictă specialitate, au fost gazde primitoare sau vizitatori interesați de ceea ce se întâmplă în alte biblioteci din țară și străinătate, au răspuns cu promptitudine unor solicitări legate de schimburi de experiență, de idei, de cărți. Toate acestea au contribuit la dezvoltarea și modernizarea Bibliotecii noastre, bibliotecarii mureșeni fiind în permanență informați în legătură cu ceea ce se întâmplă în alte biblioteci, având exemple de bune practici și beneficiind totodată de cele mai noi informații privind profesia.

Încă din luna octombrie a anului 1943, în colecțiile Bibliotecii se regăseau deja mai multe exemplare din *Clasificarea Zecimală Universală*, transmise la Tîrgu Mureș de Biblioteca Municipală din Budapesta. Momentul a fost unul hotărâtor, deoarece aplicarea normelor prevăzute ducea Biblioteca la un alt nivel de organizare pe criterii științifice, universal acceptate. Încă de la finalul anilor '40, Biblioteca și-a asumat și rolul de coordonator al activității bibliotecilor publice din zona arondată. Bibliotecarii mureșeni au efectuat numeroase vizite în teritoriu, asigurând consultanța de specialitate pentru bibliotecile publice subordonate din punct de vedere metodic și profesional, în vederea implementării celor mai noi reguli de organizare și funcționare a acestora. Au fost organizate periodic, la sediul Bibliotecii, cursuri de specializare pentru bibliotecarii orașenești și sătești; au fost elaborate norme unitare și planuri de muncă, pentru a se constitui ulterior în modele de urmat; au contribuit la constituirea și deschiderea de noi biblioteci în comunitățile sau zonele care erau lipsite de astfel de instituții. Și iată că, după mai multe decenii, istoria se repetă...

Poate cea mai importantă realizare a Bibliotecii Județene Mureș în ultimii ani de activitate este tocmai implicarea în dezvoltarea, modernizarea

și eficientizarea activității rețelei bibliotecilor publice municipale, orășenești și comunale din județ, prin intermediul celui mai important program de acest gen derulat în România: *Biblionet - lumea în bibliotecă ta*. Finanțat de Fundația „Bill și Melinda Gates,” programul a pătruns în cele mai îndepărtate biblioteci publice din județul Mureș. Derulat în perioada 2009-2013, Biblionet s-a soldat cu dotarea unui număr de 43 de biblioteci publice mureșene: județeană, municipale, orășenești și comunale, inclusiv a unor filiale, cu aparatură modernă, care permite accesul gratuit la internet și, implicit, accesul liber, neîngrădit la informație.

Nu se poate omite organizarea Conferinței Naționale *BiblioPublica - Impactul transformator al bibliotecii în comunitate*, desfășurată la Tîrgu Mureș în perioada 26-28 aprilie 2012; conferința a fost organizată de Consiliul Județean Mureș, IREX România, Asociația Națională a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România (ANBPR) și Biblioteca Județeană Mureș și a înregistrat cea mai mare participare din istoria ANBPR: 203 participanți. Programul activităților culturale propuse de Biblioteca Județeană Mureș a urmărit să satisfacă nevoile culturale și de lectură ale comunității în general și să impună Biblioteca drept centru de educație permanentă; de asemenea, s-a urmărit în permanență diversificarea și creșterea nivelului calitativ al informațiilor, realizarea de parteneriate cu instituții culturale sau de învățământ pentru un public-țintă cât mai vast. Organizarea de activități culturale pentru public este o constantă în activitatea Bibliotecii, chiar dacă în primele decenii de activitate astfel de acțiuni nu constituiau o prioritate. Inițial, rolul fundamental al Bibliotecii era acela de a asigura accesul liber la lectură și la informare; bibliotecarul, folosindu-se de propriile-i cunoștințe și viziune, încerca să ofere o gamă cât mai variată de documente cititorilor interesați de cunoaștere. Sporadic, perioada interbelică a adus în prim plan unele activități organizate la nivel local (precum *Săptămânile Tîrgu Mureșului* - 1936) sau național (*Luna cărții*, în organizarea Fundațiilor Culturale Regale - 1936).

În special după cel de al doilea război mondial, componenta de manifestări culturale a devenit tot mai pregnantă. Din deceniul al șaselea al secolului trecut, concursurile între biblioteci erau destul de frecvente. În

timp, pe plan local, s-au conturat o serie de manifestări tradiționale: *Eminesciana*, *Basarabie Română*, *Philobiblon mureșean - Zilele Bibliotecii Județene Mureș* etc., dar și altele cu caracter particular. Ceea ce conferă unicitate fiecărei activități este faptul că ele contribuie la mai buna cunoaștere de către publicul mureșean a propriilor valori, de la local și național la universal, astfel încât fiecare întâlnire cu un autor, cu un om de știință, expozițiile de artă sau atelierele educative pentru cei mici contribuie la îmbogățirea vieții culturale a comunității. Biblioteca și-a asumat, alături de alte instituții de profil din județ, prin parteneriate tradiționale sau inedite, triplul rol de: furnizor de servicii informaționale, partener în procesul de educație permanentă și coordonator al vieții culturale mureșene.¹⁰⁷

Colecțiile bibliotecii

Existența oricărei biblioteci se bazează pe două componente fundamentale: colecțiile și cititorii. Situația colecțiilor se află în strânsă legătură cu beneficiarii: dezvoltarea și diversificarea colecțiilor au determinat o creștere progresivă a numărului de cititori. Deschisă pentru public în anul 1913, în scurt timp Biblioteca publică putea oferi cititorilor târgumureșeni un număr de aproximativ 11 mii de volume. Era doar începutul constituirii unui fond de documente cu caracter enciclopedic, care a ajuns astăzi la aproape un milion de exemplare.

Din punctul de vedere al dezvoltării colecțiilor, se disting trei etape majore în trecutul Bibliotecii: prima este cea a începuturilor, în care fondul abia constituit se dezvoltă pe baza donațiilor oferite de persoane particulare sau instituții. Fondul de carte, exclusiv în limba maghiară în primii ani de activitate, a cunoscut o dezvoltare multilingvă, cu accent pe producția în limba română, odată cu angajarea lui Aurel Filimon ca bibliotecar, în anul 1922. Beneficiind de sprijinul primului director al Bibliotecii, dr. Molnár Gábor, dar și de alocațiile financiare puse la dispoziție de Primăria orașului, Aurel Filimon a efectuat mai multe călătorii la București, în țară sau la parohiile din județ, din care s-a întors cu donații masive de carte în limba

¹⁰⁷ *Ibidem*.

română pentru Biblioteca locală. Putem spune că fondul de bază (fondul documentar) al Bibliotecii Județene se datorează profesionalismului celor doi bibliotecari - Molnár Gábor și Aurel Filimon - care și-au asumat și funcția de directori de la înființarea Bibliotecii și până la izbucnirea celui de al doilea război mondial.

Cea de-a doua etapă se află sub semnul sistemului centralizat al editurilor - 1948-1989 -, perioadă în care Biblioteca, asemenea tuturor bibliotecilor publice din țară, a achiziționat 90-95 % din producția națională de carte. Nu s-a renunțat definitiv la metoda completării colecțiilor prin donații, dar acestea au fost făcute conform intereselor regimului politic existent. Accentul în această perioadă cade în mod deosebit asupra cărților care serveau tendințelor de promovare a misiunii comunismului: alfabetizarea maselor, familiarizarea omului din zonele rurale cu literatura sovietică, inocularea ideii de apartenență la o comunitate bazată pe egalitate.

Cea de a treia etapă - care a început după înlăturarea regimului comunist și s-a accentuat în ultimii ani - se caracterizează printr-o „explozie” a producției editoriale, astfel încât selecția titlurilor devine un proces de evaluare și căutare continuă. Sub aspect cantitativ, respectând în toate timpurile principiul enciclopedismului, colecțiile Bibliotecii s-au mărit în permanență. Sub aspectul structurii lingvistice, colecțiile au fost puternic influențate de regimurile politico-statale care s-au succedat în timp. Dacă inițial fondul de carte era predominant în limba maghiară (cu mici excepții în limba germană), în perioada interbelică a fost completat și cu carte românească, din nou eliminată din colecții în perioada Dictatului (1940-1944) și revenind la o dezvoltare normală în conformitate cu structura de limbă a populației după această dată. A urmat apoi perioada comunistă, în care a fost promovată literatura sovietică, dar nu atât de intens încât să ducă la o compromitere ireversibilă a fondului. În tot acest timp au fost preluate fonduri de carte veche, care se regăsesc azi fie la sediul central, fie la Biblioteca „Teleki-Bolyai.”¹⁰⁸

¹⁰⁸ *Ibidem.*

Astfel, la Biblioteca Județeană Mureș există și astăzi, păstrate în condiții optime și cu un regim special de consultare, patru incunabule:

1. Hieronimus, *Vitae patrum antiquorum*, tipărit la Strasbourg în 1485, o carte despre viețile sfinților patriarhi egipteni care au trăit în Scitia, Teba și Mesopotamia. Din cauza lipsei ultimelor pagini aflăm alte date din Catalogul lui Hein Ludwig: *Repertorium bibliographicum in quo libri omnes ab arte typographica*, Tübingen, 1826, unde apare înregistrată sub nr. 8.600. De aici știm că este o traducere din greacă în latină, îmbunătățită și comparată cu altele. Paginile cărții sunt tipărite pe două coloane, fiecare însumând 48 de rânduri. Inițialele capitolelor sunt pictate de mână în culori vii, roșu și albastru. Această carte a apărut la numai 37 de ani după primele tipărituri ale lui Gutenberg.

2. Johannes de Verdena, *Sermones dormi secure de tempore et de sanctis*, apărut la Basel în anul 1490.

3. *Legende Sanctorum regni hungariae in lombardica historia non contentae*, produs al unei tipografii venețiene datând din 1498. Acesta cuprinde viețile sfinților regi ai Coroanei Ungare, compuse în 32 de scrisori. Este una din tipăriturile de pionierat ale librarului bibliotecar Johannes Paep care și-a desfășurat activitatea în vestita tipografie din Veneția a lui Johannes Emericus de Spira timp de mai mulți ani.

4. Jacobus de Voragine, *Legenda aurea sanctorum*, tot o tipăritură venețiană care datează din 1500, tipărită de Nicolao de Franchphordia.

Toate aceste incunabule provin din biblioteca franciscanilor de pe lângă Mănăstirea din Lăzarea (județul Harghita).¹⁰⁹

Din colecțiile bibliotecii nu lipsesc cărțile vechi românești, din secolele XVII-XIX, apărute la Iași, Snagov, București, Buzău, Râmnic, Sibiu, Brașov, Buda sau Viena. Stau mărturie în acest sens cele 6 exemplare din *Cartea românească de învățătură* sau *Cazania lui Varlaam* (1643) tipărită la Iași; *Noul Testament de la Bălgrad* (Alba Iulia, 1648); *Apostol* (București,

¹⁰⁹ Dimitrie Poptămaș, *Philobiblon mureșean*, p. 36; Dimitrie Poptămaș; Mészáros József, *Biblioteca Județeană Mureș*, p. 7-8; <http://www.bjmures.ro/ro/Incunabule.htm>; Traian Dușa, *op. cit.*, p. 182.

1683), „*tipărit din porunca și cu toată cheltuiala preînălțatului Domn și dregător a toată Țara Românească, Șerban Cantacuzino,*” în traducerea lui Damaschin Gerbest; celebra ***Biblie de la București*** (1688) - prima traducere integrală; ***Evangheliul*** lui Antim Ivireanu (Snagov, 1697); ***Apostolul*** de Buzău (1704), ***Biblia de la Blaj*** (1795). Le urmează un mare număr de tipărituri de practică bisericească apărute la Blaj.

Nu putem să nu amintim o bună reflecție a unor lucrări reprezentative pentru iluminismul românesc, cunoscut sub denumirea de Școala Ardeleană. În primul rând aici se află celebrul memoriu al românilor ardeleni prin care se cerea intrarea lor în rândul națiunilor recepte alături de unguri, sași și secui, ***Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae***, ediția comentată a istoricului sas I.C.Eder (Cluj, 1791). Din această perioadă datează prima carte de gramatică românească, ***Elementa linguae dacoromanae sine valachicae*** a lui Samuil Micu și Gheorghe Șincai (Viena, 1780 și Buda, 1805), ***Opera philosophica*** și ***Propovedaniile*** lui Samuil Micu (Buda, 1763, 1784), ***Propovedaniile*** și ***Didahiile*** lui Petru Maior (Buda 1804, 1809). Există și cărți de cunoștințe folosite pentru popor: ***Învățătură spre meșteșugul mătăsării*** (unicat, Sibiu, 1787); ***Orânduială pentru așezarea săracilor*** (Sibiu, 1789); ***Ultuirea vărsatului de vacă*** - după Neustädter (Sibiu, 1804); ***Învățătură a vindeca boala șfranțului*** - lucrarea lui A. Szóts și J. Eckstein (Cluj, 1804); ***Ortografia latino-valachica*** (Cluj, 1805).

Între lucrările istoriografice de mare interes, biblioteca păstrează mai multe exemplare din lucrarea lui Petru Maior, ***Istoria pentru începutul românilor în Dachia*** (Buda, prima ediție din 1812 și ediția a doua 1834), tipărite de Iordachi Mălinescu, secretarul Arhivelor Statului Principatului Moldovei. Aceasta din urmă are o importanță deosebită, deoarece la sfârșit inserează în versiunea românească a lui Damaschin Bojîncă, ***Dialog pentru începutul limbii române între nepot și unchi, precum și răspunsurile polemice date de Maior lui B.Kopitar***, „*împotrivicul istoriei*” sale. Altă lucrare importantă îi aparține lui Gheorghe Șincai și este prima ediție completă a lucrării ***Hronica Românilor***, apărută la Iași (1853-1854) în trei volume, sub îngrijirea lui A. T. Laurian, A. Panu și M. Kogălniceanu.

Ambele lucrări, printre primele de istorie a poporului nostru, sunt elaborate pe criterii științifice, susținând ideea romanității și continuității românilor în vechea vatră a Daciei.¹¹⁰

Un volum coligat conține nu mai puțin de nouă acte legislative din perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza, între care: **Legea rurală** (1864), **Legea pentru comunele urbane și rurale a Principatelor unite române** (1864), **Codicele civil** (1865), **Convențiunea pentru organizarea definitivă a Principatelor unite române încheiată la Paris în 7-19 aug. 1858** (1864) ș.a. Prin raritate și vechime se remarcă și un regulament militar, **Articuliști ostășești pentru Chesaro-Crăiasca-Armadie** (Blaj, 1819), în traducerea lui Ignatie Carabăț; un **Ceaslov** (Sibiu, 1908) și primul volum din **Adoleshia filotheos** (Iași, 1815). Există și o carte pentru educația copiilor în familie, **Icoana creșterii rele**, apărută la Brașov (1848), în traducerea și prelucrarea lui Andrei Mureșianu după Chr. G. Salzman.¹¹¹

Între alte lucrări se remarcă și un exemplar din prima ediție a volumului de versuri **Doine și lăcrămioare** de Vasile Alecsandri, apărut la Paris în anul 1853, volum care era dedicat vornicului Vasile Alecsandri, tatăl poetului, a cărui semnătură autografă apare pe foaia de titlu, conducându-ne la ideea că acest exemplar a fost cândva proprietatea sa. Dintre publicațiile periodice de valoare achiziționate menționăm seria aproape completă din **Bilete de papagal**, revistă scoasă de Tudor Arghezi, numere și colecții anuale din **Gândirea** (Cluj), **Ramuri** (Craiova) sau **Albina** (București).¹¹²

Interesul lui Mihai Eminescu pentru cultura blăjeană este cultivat încă din timpul anilor de școală de la Cernăuți, interes care s-a finalizat prin călătoria sa de studii în Transilvania în vara anului 1866. Printre puținele mărturii palpabile ale acestei perioade este însemnul de proprietate, reprezentat printr-o semnătură autografă „M. Eminescu, Bl/aj/ 1866”, pe o

¹¹⁰ Dimitrie Poptămaș, *Philobiblon mureșean*, p. 13-14 și p. 33-34; Dimitrie Poptămaș; Mészáros József, *Biblioteca Județeană Mureș*, p. 11; Traian Dușa, *op. cit.*, p. 183-184.

¹¹¹ Dimitrie Poptămaș, *Philobiblon mureșean*, p. 34.

¹¹² *Ibidem*, p. 34.

carte cu certe implicații în devenirea poetului, *Elemente de poetică metrică și versificațiune* (Blaj, 1850) a lui Timotei Cipariu. Nu se știe prin ce împrejurări, această carte a poetului Mihai Eminescu, a ajuns în posesia unui elev blăjean, devenit medic în districtul Chioarului, iar mai târziu medic arhidiecezan la Blaj. Biblioteca sa a fost transmisă fiului său, Victor Colceriu, tot medic în Baia Mare, unde a fost descoperită cu ani în urmă. Exemplarul a intrat în patrimoniul Bibliotecii Județene Mureș în anul 1987, prin bunăvoința criticului literar Dan Culcer, în a cărui bibliotecă s-a păstrat până la acea dată.¹¹³

Există și un document care conține semnătura în original a împărătesei Maria Tereza: un act legislativ tipărit în anul 1744 la Sibiu, de către Johannes Barth, intitulat *Articuli diaetales principatus Transylvaniae*, care a intrat în colecția Bibliotecii Județene Mureș în 1944, fiind donat de către avocatul Fekete Janos.

Acestea sunt completate de tipăriturile unor umaniști ai secolului al XVI-lea cu activitate tipografică orientată spre operele integrale sau comentate ale clasicilor antici, printre care se numără: o ediție din Plaut (*Plauti comediae...*) apărută la Florența în anul 1514, care cuprinde 20 de comedii, ediție realizată de Nicolaus Angelius Bucinensis în atelierul lui Filippo Giunta; *Istoria Atenei* a lui Tucidide (1527); o ediție de *Scrieri filosofice* ale lui Cicero (Veneția, 1523); două ediții de *Opere* ale lui Horațiu (Veneția, 1536 și 1540), comentate de Antonius Mancinellus, Helenius Acro, Pomponius Porphyrio și Johannes Britannicus; *Fabule* scrise de Esop (1542); o ediție masivă, frumos ilustrată, care cuprinde *Metamorfozele, Fastele și Heroidele* lui Ovidiu (Basel, 1563). Înșiruirea poate continua cu lucrări ale istoricilor antici: Tucidide, Titus Livius, Flavius etc. Dintre lucrările umaniștilor italieni deosebită este o ediție din *Epistolele lui Bembo Pietro*, promotorul purismului lingvistic italian, apărută în tipografia lui Jacobus de Giunta (Lyon, 1540). Cartea de știință este prezentă prin lucrarea botanistului Carolus Clusius, *Rariorum aliquot Stirpium per Hispanias observatum Historia* (Anvers, 1576). Un mare

¹¹³ Dimitrie Poptămaș, *Philobiblon mureșean*, p. 43-45.

succes avusese în acel secol celebrul *Dicționar latin-italian* al lui Ambrogio Calepino apărut pentru prima dată în anul 1502, apoi în ediții succesive ajungând să cuprindă până la 11 limbi. Unul din exemplarele păstrate la Biblioteca, tipărit în 1585 la Lyon, cuprinde și versiunea maghiară, contribuție a cărturarului Petru Csokás, profesor și director al Școlii laice din Cetatea Tîrgu Mureș.¹¹⁴

Activitatea editorială

Dincolo de activitatea specifică - lucrul cu cartea, cunoașterea și gestionarea informației - Biblioteca Județeană Mureș și-a asumat de timpuriu și rolul de centru editorial comunitar, oferind publicului larg târgumureșean o foaie volantă, în limbile română și maghiară. Chiar dacă primele încercări în acest sens sunt mai vechi, în septembrie 1958 direcțiunea Bibliotecii Județene a solicitat Direcției Generale a Presei din București aprobarea reluării editării unei foi volante, de 2-4 pagini, cu apariție lunară, sub numele *Könyvtáros Híradó/Știrile Bibliotecii*. Scopul acesteia era de a însuflă munca bibliotecarelor de casă, care, „aprovizionând cu cărți circa 50 la sută din cititorii noștri,” depuneau eforturi uriașe pentru răspândirea cunoașterii.

Au urmat și alte publicații, pornind de la lipsurile observate în bibliografia de specialitate, dar și de la dorința de a valorifica la maximum informațiile referitoare la viața cultural-științifică locală. Având la bază fișierul *Personalia* (elaborat în cadrul Compartimentului de Informare Bibliografică. Depozit legal) au fost inițiate mai multe serii de publicații: *Caiete Mureșene* (cu peste 20 de volume-monografii dedicate personalităților locale); *Bibliografii Mureșene* (8 volume care sintetizează activitatea editorială locală, dar cuprinde și liste de documente, ziare, hărți referitoare la județul Mureș, chiar dacă au fost editate în alte zone ale țării); *Biobibliografii Mureșene* (3 dicționare care cuprind viața și activitatea profesională a personalităților mureșene din toate timpurile, care s-au manifestat în diverse domenii ale vieții literare, științifice, culturale, artistice,

¹¹⁴ Dimitrie Poptâmaș, Mészáros József, *Biblioteca Județeană Mureș*, p. 8-9; Traian Dușa, *op. cit.*, p. 182.

socio-umaniste etc.); *Bibliotheca Marisiana* - revista bibliotecii (4 volume, iar al cincilea a apărut sub numele *Bibliotecii Mureșene*, în varianta online); *Libraria. Studii și cercetări de bibliologie* - anuarul bibliotecii (publicație anuală de specialitate, ajunsă deja la al XI-lea volum); cataloage de carte veche, ghiduri și pliante de prezentare etc. Nu putem omite colaborarea cu Societatea Culturală „Arboroasa” din Cernăuți, alături de care Biblioteca Județeană Mureș a editat câteva volume din *Țara Fagilor*. Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni. O bogată activitate editorială este reflectată în lista de mai jos:

❖ *Catalogus incunabulorum Bibliothecae Teleki-Bolyai = Catalogul incunabilelor din Biblioteca Teleki-Bolyai*, 1971.

❖ Dimitrie Poptămaș, Mészáros Iosif, *Biblioteca Județeană Mureș* [Ghid], 1979.

❖ *Bibliotheca Telekiana*, [Ghid ilustrat, limbile: română, maghiară, germană, franceză și engleză], [1994].

❖ *Țara Fagilor*, vol. 3-13. Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni. Întocmit de Dumitru Covalciuc, Cernăuți, 1994-2004.

❖ *Bibliografia publicațiilor periodice 23 dec. 1989 - 31 dec. 1994 - Időszaki kiadványok bibliográfiája*, 1995. (Bibliografii mureșene, 1).

❖ *Bibliografia cărților, albumelor, hărților editate în județul Mureș = A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája: 1990-1995*, 1997. (Bibliografii mureșene, 2).

❖ *Bibliotecii, Arhive & Centre de informare în secolul XXI*. Lucrările conferinței Brașov, 18-22 august 1997, Brașov - Târgu-Mureș - Austin, Texas, SUA, 1997.

❖ Tereza Periș Chereji, *Interferențe teatrale româno-maghiare*, 2000.

❖ Ana Cosma, *Scriitori români mureșeni: dicționar biobibliografic*, 2000 (Biobibliografii mureșene, 1).

❖ Dimitrie Poptămaș, Mózes Júlia, *Publicațiile periodice mureșene 1795-1972 = Maros megyei időszaki kiadványok bibliográfiája 1795-1972*, 2000.

❖ *Aurel Filimon - Consacrare și destin*, 2001.

- ❖ *Bibliografia publicațiilor periodice 1995-2000 = Időszaki kiadványok bibliográfiája*, 2001.
- ❖ *Catalogus Librorum Sedecimo Saeculo Impressorum Bibliothecae Teleki-Bolyai*. Novum Forum Sicularum, vol. 1-2, 2001.
- ❖ *Biblioteca Județeană Mureș. Caiet documentar elaborat cu prilejul împlinirii a 200 de ani de lectură publică la Târgu-Mureș, 1802-2002*, 2002.
- ❖ *Libraria: Anuar. Lucrările simpozionului național „200 de ani de lectură publică la Târgu-Mureș,”* 1, 2002.
- ❖ Fülöp Mária, *Județul Mureș în cărți = Maros megye a könyvekben, 1990-1999: Bibliografie - Bibliográfia*, 2002. (Bibliografii mureșene, 5).
- ❖ *Bibliografia cărților, albumelor și hărților editate în județul Mureș = A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája: 1996-2000*, 2003. (Bibliografii mureșene, 6).
- ❖ *Libraria: Anuar*, nr. 2, 2003.
- ❖ Dimitrie Poptâmaș, *Philobiblon mureșean: o viață printre oameni și cărți*, 2003. (Caiete mureșene, 14).
- ❖ *Libraria: Anuar*, nr. 3, 2004.
- ❖ Ana Todea, Fülöp Mária, Monica Avram, *Oameni de știință mureșeni: dicționar biobibliografic: medicină, farmacie, biologie, botanică, zoologie, economie, matematică, fizică, chimie, geologie, astronomie, tehnică, agricultură*, 2004 (Biobibliografii mureșene, 2).
- ❖ *Libraria: Anuar*, nr. 4, 2005.
- ❖ Fülöp Mária, Ferencz Klára, *Bibliografia locală retrospectivă a județului Mureș: Cărți editate până în anul 1944 - Maros megye retrospektív helyismereti könyvészete: 1944-ig megjelent könyvek*, 2 vol., 2005. (Bibliografii mureșene, 7).
- ❖ *Bibliotheca Marisiana*, nr. 1, 2006.
- ❖ *Bibliotheca Marisiana*, nr. 2, 2006.
- ❖ *Libraria: Anuar*, nr. 5, 2006.

❖ *Bibliografia cărților, albumelor și hărților editate în județul Mureș = A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája: 2001-2005*, 2008. (Bibliografii mureșene, 8).

❖ *Libraria: Anuar*, nr. 6, 2007.

❖ *Bibliotheca Marisiana*, nr. 1, 2009.

❖ *Libraria: Anuar*, nr. 7, 2008.

❖ *Libraria: Anuar*, nr. 8, 2009.

❖ *Libraria: Anuar*, nr. 9, 2010.

❖ *Libraria: Anuar*, nr. 10, 2011.

❖ *Libraria: Anuar*, nr. 11, 2012.

❖ Ana Todea, *Portrete mureșene*, 2013 (Biobibliografii mureșene, 3)

❖ *Album monografic: Biblioteca Județeană Mureș - 100 de ani de existență*, 2013.

Premii obținute

Premiile obținute reflectă imaginea pe care Biblioteca Județeană Mureș a dobândit-o, în timp, în fața comunității pe care a deservit-o în cei 100 de ani de existență, iar pe de altă parte, conturează locul pe care îl ocupă în cadrul sistemului național al bibliotecilor publice. Prima recunoaștere oficială a activității deosebite realizate de Biblioteca Județeană Mureș datează din anul 1953 când, în urma participării la un concurs între biblioteci, Comisia Centrală de Concurs, care funcționa sub egida Comitetului pentru Așezăminte Culturale din Republica Populară Română, a declarat Biblioteca Centrală a Regiunii Autonome Maghiare drept „*fruntașă pe țară*.” Au urmat apoi și alte premii - Premiul II la Concursul Bial *Biblioteca în slujba construcției socialiste*, „*Biblioteca Model*” în cadrul aceluiași concurs, precum și o serie de diplome oferite de colaboratori și parteneri locali, care stabilesc și întăresc rolul Bibliotecii Județene Mureș și statutul ei în comunitate.¹¹⁵

¹¹⁵ http://www.bjmures.ro/publicatii/albumes/AlbumMonografic100/01_Studiu%20introdactiv.pdf

Doar în perioada 2010-2012 Biblioteca Județeană Mureș, prin reprezentanții săi (angajați, director) a fost distinsă cu o serie de premii: Diploma „Zilele Grupului Școlar Emil A. Dandea” pentru sprijinul acordat în organizarea expoziției de cărți motivaționale și de autodezvoltare; *Premiul ANBPR 2011 la secțiunea III. Contribuții biblioteconomice - programe, proiecte* (locale și naționale); *Diploma de Excelență* pentru organizarea Cafenelei ANBPR pentru filialele din Regiunea de Dezvoltare Centru; *Diploma de Onoare* pentru „*Cel mai bun partener*” oferită de Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu” din Chișinău, Republica Moldova; *Diploma aniversară* acordată de Biblioteca Județeană Satu-Mare cu prilejul împlinirii a 65 de ani de existență; *Diploma de Merit* acordată de Administrația Bazinală de Apă Mureș; *Diplomă de Excelență* pentru Filiala ANBPR Mureș pentru organizarea Conferinței *BiblioPublica*, aprilie 2012; *Diploma de participare* la programul inițiat de Centrul Mortenson al Bibliotecii Universității din Urbana-Champaign, Illinois. Pentru buna colaborare cu instituțiile de învățământ din județ, Biblioteca Județeană a primit *Diploma și Medalia aniversară* de la Universitatea „Petru Maior,” cu prilejul împlinirii a 50 de ani de existență, în 2010.¹¹⁶

Cartea de Aur: act de identitate culturală

Valoarea unei biblioteci este dată și de cei care, în timp, îi trec pragul. De la deschiderea ei, Biblioteca Județeană Mureș a fost vizitată de numeroase personalități ale vieții publice: culturale, științifice, politice românești și universale. Urmele trecerii unora dintre ei sunt păstrate în ceea ce numim **Cartea de Aur**.

Cartea de aur a Bibliotecii Județene Mureș își îndeplinește rolul tradițional de păstrătoare a unor impresii și gânduri favorabile instituției noastre, exprimate de-a lungul celor 100 de ani de activitate. A însoțit toate acțiunile și manifestările desfășurate în Palatul Culturii din localitate, ea deservind inițial întregul edificiu și instituțiile care funcționau în incintă: Biblioteca, Pinacoteca, Muzeul de Istorie și Arheologie, Școala de muzică

¹¹⁶ http://www.bjmures.ro/rapoarte/2013/Raport%20de%20Activitate_2010-2012.pdf

etc. În primul deceniu de existență, în Cartea de Aur nu se înregistrează decât semnături; primul text propriu-zis datează din 28 iunie 1922 și aparține reprezentanților Societății Instituturilor și Institutoarelor din România, un text simplu și sugestiv: „*am vizitat palatul cultural din Târgu Mureș și am rămas încântați!*”¹¹⁷

Printre numeroasele personalități care ne-au onorat cu prezența se regăsesc: Emil Hațieganu (1878-1959) - jurist român (1921), Emanoil Bucuța (1887-1946) - scriitor, publicist și bibliograf român (1921), Nicolae Iorga (1871-1940) - istoric, scriitor, publicist și om politic român (1922), Emil Racoviță (1868-1947) - savant, explorator, speolog și bibliolog român (1922), Regina Maria (1878-1938) și Principesa Ileana (1909- 1991) - familia regală (1922), I.P.S. Elie Miron Cristea (1868-1939) - Primul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (1922), Emil Isac (1886-1954) - poet român, membru corespondent al Academiei Române (1923), Alexandru Tzigara-Samurcaș (1872-1952) - istoric de artă român (1923), Ugron István (1862-1948) - om politic maghiar (1923), Sextil Pușcariu (1877-1948) - filolog, istoric literar (1924), Ion Chinezu (1894-1966) - publicist, istoric literar (1924), Simion Mândrescu (1868-1947) - profesor universitar (1924), Vasile Pârvan (1882-1927) - istoric și arheolog român (1925), Vasile Goldiș (1862-1934) - pedagog, om politic, membru de onoare al Academiei Române (1925), Ion Minulescu (1881-1944) - poet și prozator român (1926), Móricz Zsigmond (1879-1942) - scriitor maghiar (1926, 1941), George Enescu (1881-1955) - compozitor, pianist, violonist, dirijor (1927), Tudor Vianu (1897-1964) - estetician, critic și istoric literar, scriitor, eseist, filosof român (1927), Constantin Tănase (1880-1945) - actor român (1928), Benedek Marcell (1885-1969) - istoric literar și traducător maghiar (1930), Regele Mihai al României (1931), Octavian Goga (1881-1938) - poet și politician român (1932), Berde Mária (1889-1949) - scriitoare maghiară (1932), Bitay Árpád (1896-1937) - istoric literar maghiar din România (1933), Aurel Ciupe

¹¹⁷ Monica Avram, „*Cartea de aur*” - *act de identitate culturală a Bibliotecii Județene Mureș*, în *Libraria. Studii și cercetări de bibliologie*, I, 2002, p. 231.

(1900-1985) - pictor și desenator român (1935), Ioan Lupaș (1880-1967) - istoric și om politic român (1950), Vasile Netea (1912-1989) - istoric și scriitor român (1967), Eugen Jebeleanu (1911-1991) - poet, publicist, traducător român (1969), Marin Sorescu (1936-1996) - poet, dramaturg, prozator, eseist și traducător român (1982), Augustin Buzura (1938) - psihiatru, prozator și eseist român (1987), Irina Petraș (1947) - critic literar, eseistă, traducătoare și editor român (1989), I.P.S. Antonie Plămădeală (1926-2005) - Mitropolitul ortodox al românilor din Ardeal, Crișana și Maramureș (1991), Ștefan Pascu (1914-1998) - istoric, membru al Academiei Române (1993), Keith Hitchins - istoric american, membru de onoare al Academiei Române (2003), Julie O'Reagan - atașat cultural, Ambasada Statelor Unite ale Americii la București (2010), Sergiu Musteață - istoric din Republica Moldova (2011), Edwina Sagitto - atașat cultural, Ambasada Statelor Unite ale Americii la București (2013) și mulți, mulți alții.¹¹⁸

Biblioteca „Teleki-Bolyai” din Tîrgu Mureș

Așa cum intenționez la începutul acestui studiu, ne vom întoarce și mai mult în timp, cu mai bine de un secol înainte de Palatul Culturii. Mai exact, la cumpăna dintre secolele XVIII-XIX, când un tânăr intelectual începea să-și imagineze lumea cărților sub forma primei biblioteci publice de la noi...

Contele Teleki Sámuel (1739-1822) - căci despre el vorbim -, fiul contelui Sándor Teleki (1679-1754) și al lui Petki Nagy Zsuzsanna (1721?-1748), a rămas orfan de mamă la 9 ani și de tată la 15 ani. La vârsta de douăzeci de ani a plecat pentru a studia la Basel (științele naturii), Utrecht, Paris, Leiden și Viena (filosofie). Scopul acestor continue peregrinări a fost de a avea un acces cât mai bun la informații din toate domeniile: filosofie, literatură, istorie, matematică, fizică, științe naturale. Această călătorie a fost surprinsă și în memoriile personale, care încep cu data plecării și se termină

¹¹⁸ <http://www.bjmures.ro/publicatii/albume/AlbumMonografic100/15-Cartea%20de%20Aur.pdf>; Dimitrie Poptămaș, *Philobiblon mureșean*, p. 184-186; Dimitrie Poptămaș, Mészáros József, *Biblioteca Județeană Mureș*, p. 18.

cu data înapoierii, adică perioada 1759-1763. În acești patru ani a învățat, pe lângă limba maghiară, română și cea latină, pe care le știa de acasă, germana, italiana și franceza.

A avut șansa de a cunoaște mai mulți savanți: Jselin, Zwinger, frații Bernouilli, Cairant, la Condamin, cu care era și în corespondență. La acești savanți a văzut biblioteci impresionante, pe care le-a admirat și care l-au îndemnat spre colecționarea cărților.

În anul 1769 s-a căsătorit cu contesa Zsuzsanna Bethlen de Iktar (1754-1797). Împreună au avut nouă copii, dar vârsta maturității au atins-o doar trei dintre ei: Domokos, Mária și Ferenc.

În carieră a înaintat foarte repede: în 1774 era prefectul județului Târnava, în 1787 vice-cancelar, iar din 1791 cancelar al Transilvaniei, până la sfârșitul vieții.¹¹⁹ În calitate de cancelar, trimitea împăratului referate despre toate problemele existente în Transilvania și îl sfătuia în sensul rezolvării acestora; poruncile împăratului îi erau înmânate personal, iar el le transmitea apoi Guvernului.¹²⁰

Contele Teleki Sámuel a devenit bibliofil și colecționar de carte. Inițial, trimitea cărțile achiziționate la moșia sa din Dumbrăvioara. Biblioteca astfel constituită a fost mutată pe rând la Sibiu și la Oradea, atunci când funcțiile sale publice l-au obligat să se mute. Ulterior, a păstrat și studiat noile achiziții în locuința din Viena, apoi le-a trimis cu indicații precise bibliotecarilor săi plătiți din Tîrgu Mureș.¹²¹ Pentru adunarea și cumpărarea cărților avea în țările din Apus câte un delegat care-l ținea la curent cu toate operele în vânzare, dintre care cumpăra cele mai bine păstrate și cele mai frumoase exemplare. La locuința de la Viena, biblioteca și dormitorul erau despărțite numai printr-un perete, el dedicându-și timpul liber studiului. Contele nu a fost doar un amator; el cunoștea fiecare carte și pe cele mai

¹¹⁹ *Aurel Filimon: Consacrare și destin*, p. 236-240; Spielmann Sebestyén Mihály, *Telekiana*, în Revista *Vatra*, nr. 414-415, 2005, p. 96-99 și <http://www.romaniaculturala.ro/articol.php?cod=6767>

¹²⁰ Sorina Bota, *op. cit.*, p. 104.

¹²¹ *Tîrgu Mureș, oraș al artelor*, p. 177.

valoroase le însemna cu diverse notițe; greu accepta ca cineva să dețină cărți pe care el însuși să nu le aibă.¹²²

Foarte curând a simțit nevoia construirii unei clădiri speciale pentru a adăposti bogata sa bibliotecă. În acest scop, la data de 16 iulie 1787 a fost angajat arhitectul și constructorul *Anton Türk* (aprox. 1753-1798) din Târgu Mureș. Din păcate, nu se cunoaște proiectul acestuia. Se presupune că a fost preluat, ulterior, de arhitectul vienez *Ernest Kock* (1755-1825), ambele proiecte nefiind nefinalizate practic. Dorind cu ardoare realizarea clădirii destinată bibliotecii sale, l-a contactat pe arhitectul clujean *Ugrai László* (1769-1830), cu studii la Academia de Arte Plastice din Viena, care, în 1799, a întocmit planurile clădirii bibliotecii, în spiritul barocului târziu clasicizant de factura franceză cunoscut, în acele vremuri, la Viena. Construcția efectivă a clădirii s-a întins pe durata a 5 ani, din 24 aprilie 1799 - când contele însuși a pus piatra de temelie - și a fost finalizată în anul 1804 de echipa meșterului zidar clujean Johannes Sommer. Acoperișul clădirii a fost proiectat de apreciatul dulgher Kiermayer Christian.¹²³

În forma literei „U,” clădirea este situată pe strada Ștefan cel Mare, la colțul străzii Bolyai cu strada Borsos Tamás. În 1785, contele a cumpărat casa aflată în acest loc de la baroneasa Rhédey Kata, născută Wesselényi. La momentul achiziției, clădirea era în formă de „L” și nu avea decât un etaj. Însemnele și blazonul familiei contelui Wesselényi se regăsesc și azi în mai multe locuri din clădire. Prin extinderea acestei clădiri, Teleki Sámuel a pus temelia bibliotecii.

Chiar dacă lucrările au fost finalizate în anul 1804, finisajele și elementele decorative au fost definitivare abia în 1818. Un plan întocmit de arhitectul Ernst Kock în anul 1797 și cele două întocmite de arhitectul Ugrai László, aproximativ concomitent cu acesta, prezintă construcția în plan octogonal, cu hol central, dar fără utilitate practică pentru bibliotecă. Proiectul final a fost rodul colaborării dintre Ernst Kock și Teleki Sámuel.

¹²² *Aurel Filimon: Consacrare și destin*, p. 236-240.

¹²³ Ioan Eugen Man, *Târgu Mureș, istorie urbană. Din anul 1850 până la primul război mondial*, vol. I, Târgu Mureș, Editura Nico, 2006, p. 197-199.

Acesta a urmărit lucrările de construire și a avut concepții clare despre modul în care trebuia să arate viitorul edificiu.

Pentru execuția construcției și finalizarea detaliilor a fost ales meșterul arhitect Antal Türk. Proiectul de execuție întocmit de acesta diferă prin unele mici detalii, precum rândul de denticule de la galeria sălii mari a bibliotecii. Însă, la 23 decembrie 1798, Anton Türk a decedat. Cel care s-a ocupat în continuare (din 1799) de construirea bibliotecii a fost *Ignatz Schlaff*, arhitect din Alba-Iulia, care a elaborat la rândul său două variante de planuri de execuție.¹²⁴

Cel de-al doilea plan, păstrat în arhiva bibliotecii, a preluat formele proiectului lui Ernst Kock, cu unele modificări la acoperiș și ferestre, și a stat la baza realizării construcției. În arhive s-a mai păstrat un proiect, scris în limba germană pe o coală, care cuprinde planul parterului și al etajului bibliotecii și care este cel mai asemănător clădirii actuale. Pe spatele acestei coli, contele Teleki Sámuel a scris conținutul inscripției în latină a plăcilor de marmură situate deasupra intrărilor la bibliotecă.

Începând cu primăvara anului 1800, lucrările au fost continuate de un meșter recunoscut din Turda, *Követsi János* (1764-1825). În septembrie 1799 s-a încheiat și convenția cu dulgherul Christian Schön din Rupea pentru lucrări la acoperiș și alte lucrări de tâmplărie. Maestrul tâmplar din Tîrgu Mureș cu studii vieneze, *Ádám Molnár*, a realizat rafturile, lucrările de tâmplărie și podelele. Maeștri coordonatori ai lucrărilor au fost Anton Türk și Johannes Sommer. Lăcătușeria a fost confecționată de *Borbély Miklós* (1799), *Nagy Ignác* (1800-1803) și *Johann Hentzenberger* (1808).¹²⁵ Dintre poleitori este amintit nominal sibianul *Ollert András*.

Pictura murală a sălii reprezentative de la etaj a fost executată de renumitul pictor din Sibiu, *Franz Neubauser junior* (1763-1836), profesor de desen al școlii romano-catolice sibiene, portretist căutat al vremii sale,

¹²⁴ Ioan Eugen Man, *op. cit.*, vol. I, p. 228; Orbán János, *Patronajul artistic al contelui Teleki Sámuel* - teză de doctorat, pe http://doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumate/2012/istorie/Orban_janos_RO.pdf

¹²⁵ Ioan Eugen Man, *op. cit.*, vol. II, p. 229.

înnoitorul picturii peisagistice și pionierul litografiei în Transilvania, singurul artist transilvănean care a lucrat la decorațiile interioare ale clădirii. Portretul de mari dimensiuni din bibliotecă este lucrarea lui *Johann Tusch* (1798), care îl înfățișează pe Teleki Sámuel la o vârstă înaintată, îmbrăcat în haine nobiliare și având în preajmă atribute specifice activităților sale; însă a comandat portrete și de la *Joseph Hickel* (1736-1807) sau *Joseph Krafft*.

Despre lucrările executate pentru Teleki Sámuel de pictorul miniaturist *Johann Anton Ecker* (1755-1820?) aflăm numai din chitanțele dintre 1801-1804. Copia portretului regelui Matei Corvin a fost realizată în 1805 la Strassbourg de pictorul *Gottfried Christian Enslen* (1757-1818). În preajma lui Teleki s-a găsit de lucru și pentru gravorii de origine maghiară care activau la Viena: pentru catalogul bibliotecii, apărut în 1796, *Czetter Sámuel* (1765-1829) a executat un portret al lui Teleki, tipograful *Falka Sámuel* (1766 - 1826) a gravat litere; *Nagy Sámuel* executa ex-librisuri pentru bibliotecă. Busturile întemeietorului și al soției sale au fost realizate în 1805 de sculptorul *Franz Christian Thaller* (1759-1817). Busturile înfățișând clasici greci, figuri istorice sau personaje mitologice au fost realizate de sculptorul vienez *Mathias Mayer*. Aripa bibliotecii a fost finalizată în cea mai mare parte în 1802: în acest an, cărțile au fost așezate în dulapuri și biblioteca fost deschisă publicului.¹²⁶

Deși a fost construită în două etape relativ îndepărtate în timp, clădirea are un aspect unitar, forme echilibrate și armonioase. Intrarea se face printr-un gang cu boltă semicirculară care duce direct în curtea interioară. Spre curte, pe latura scurtă și pe o parte din latura lungă, cea veche, se deschid atât la etaj, cât și la parter arcade semicirculare sprijinite pe stâlpi masivi. Cea mai impresionantă parte a clădirii este extremitatea aripii noi, unde se află Sala Mare a bibliotecii, având o elevație ce cuprinde atât parterul, cât și etajul. Are o structură arhitectonică elegantă, cu calote boeme sprijinite pe două șiruri de stâlpi profilați și cu o galerie deschisă prin arcade la nivelul etajului.¹²⁷

¹²⁶ Orbán János, *op. cit.*

¹²⁷ <http://cultura.inmures.ro/cladirea-bibliotecii-teleki-istoric.html>

Sala bibliotecii este impresionantă, având dimensiuni de 21,65x12,40 m și o înălțime ce se desfășoară pe cele două niveluri ale clădirii. Două rânduri de stâlpi profilați, în număr de câte cinci, susțin calotele boeme ce se sprijină pe arce dublouri. La nivelul etajului se află galeria deschisă, la care se ajunge printr-o scară de lemn interioară.¹²⁸ Celelalte încăperi sunt de dimensiuni mai mici, amplasate în general în două șiruri paralele și având ca sisteme de acoperire bolți cilindrice cu penetrații, bolți susținute de arce dublouri sau calote boeme.

La exterior, fațada principală are un aspect simplu, singurele articulări ale zidurilor făcându-se prin lezele care delimitează cinci registre. Se remarcă faptul că edificiul avea în trecut două porți de acces situate simetric față de axul median al fațadei. Una dintre acestea a fost zidită ulterior, rămânând doar cea dinspre latura veche a clădirii. Ferestrele sunt de formă dreptunghiulară, fără ancadramente puternic profilate. Acoperișul prezintă tipul de pantă frântă, întâlnit și la alte construcții baroce din oraș.¹²⁹ Poarta masivă este confecționată din lemn. Remarcabile sunt lucrările de feronerie: grilajele de la ferestrele parterului, balustrada coridorului de la etaj, brațele de lămpi și emblema situată la exterior lângă intrarea în clădire, spre stradă, așezată în consolă, reprezentând o bufniță încadrată de o coroană de frunze.¹³⁰

Sala Mare a Bibliotecii este fără îndoială spațiul cel mai impozant al clădirii. Patru perechi de stâlpi delimitează „nava” centrală, mai lată, de spațiile laterale. Stâlpii au secțiunea pătrată, iar suprafețele lor sunt decorate cu pilaștri suprapuși. „Nava” centrală și etajul galeriei poartă calote boeme cu secțiunea arcelor în formă de mâner de coș. Spațiile de sub galerie sunt tăvănite. Capitelul stâlpilor și cornișa galeriei sunt împodobite cu un șir de denticuli. Galeria are un parapet din fier forjat, de care a fost atârnat, vizavi de intrarea în sală, portretul de dimensiuni semnificative al lui Sámuel Teleki.

¹²⁸ Ioan Eugen Man, *op. cit.*, vol. II, p. 229.

¹²⁹ <http://cultura.inmures.ro/cladirea-bibliotecii-teleki-istoric.html>

¹³⁰ Ioan Eugen Man, *op. cit.*, vol. I, p. 242.

În triunghiul Ochiului Divin amplasat deasupra picturii se citește inscripția: *DEUS PROVIDEBIT*. Ghirlande din bronz atârdate de boltă flanchează acest portret impozant. Vizavi, deasupra intrării, se remarcă portretul din tinerețe al fondatorului, pictat de Johann Michael Millitz. De jur împrejur sunt agățate de parapetul galeriei picturile care s-au mai păstrat din colecția lui Teleki: portretele lui Mihály Teleki, Gabriel Bethlen, Ignác Batthyány și Samuel von Brukenthal, respectiv două picturi cu imaginea regelui Matei Corvin.

Pe lângă cele expuse, Biblioteca mai păstrează și portretul lui József Teleki. Pe rafturile din sală sunt așezate statuile din ghips care reprezintă personalități ale antichității clasice și personaje mitologice; în fața ultimilor doi stâlpi de pe latura nordică se află busturile din bronz ale lui Teleki Sámuel și ale soției sale, Zsuzsanna. Rafturile care conservă atmosfera de epocă sunt așezate în jurul stâlpilor, de-a lungul pereților și sub ferestre. Cabinetele împodobite cu șiruri de denticuli în care se păstrează colecția de minerale sunt în galerie, în vecinătatea stâlpilor. Cele două uși din capătul sudic al galeriei, care comunicau cu sala armelor, respectiv cu coridorul palatului, au fost zidite ulterior; s-au păstrat doar canaturile ușilor, iar în nișele astfel eliberate au fost amenajate rafturi pentru cărți. Conform dispoziției lui Teleki, nivelul inferior a fost podit cu scânduri, iar în galerie s-a folosit parchet.

Sălile dinspre fațadă ale aripii din dreapta a bibliotecii (odinioară locuința bibliotecarului) au bolți semicilindrice cu penetrații. Deasupra ușii ce duce în vestibulul bibliotecii fusese amplasată o tablă inscripționată din marmură neagră. Textul redactat cu majuscule aurite este următorul: *MUSIS PATRIIS / GRATISQUE POSTERIS / D(ominus) D(ominus) / SAM(uel) S(acri) R(omani) I(mperii) COM(es) TELEKI*. În partea sudică a vestibulului tăvănit a fost amenajată o încăpăre mică. Deasupra accesului spre Sala Mare remarcăm o tablă inscripționată, asemănătoare cu cea descrisă anterior. Aceasta poartă textul: *FORTUNAE UTRIUSQUE / PRAESIDIA*.

O altă inscripție remarcăm pe peretele sudic: *SOLLICITAE / IUCUNDA OBLIVIA / VITAE*. Márton Kelemen văzuse în 1826 această din urmă inscripție deasupra ușii galeriei. Tăblița fusese mutată la locul

actual după desființarea accesului respectiv. O scară îngustă duce din vestibul în galerie.¹³¹

Catalogul cărților, în patru volume, al căror număr se ridică la 40.000 de documente, este făcut și tipărit de contele Teleki însuși, purtând, în limba latină, titlul următor: *Bibliothecae Samuelis S.R.I. Com. Teleki de Svék Pars Prima auctores Classicos Graecos et Latinos ex optimis editionibus ordine chronologico dispositos eorumque Opera et Fragmenta coniunctim edita; etc. Viena 1796*, vol. II în anul 1800, vol. III în anul 1811 și vol. IV în anul 1819, toate tipărite la Viena.¹³² Acestea au fost primele cataloage de bibliotecă din România.¹³³ Catalogul are următoarele capitole principale: clasici, autori latini, autori greci, colecții ale autorilor greci și latini, scriitori eclesiastici, Bibliotheca historica, Bibliotheca Geographico-statistica, Bibliotheca juridica, Bibliotheca ecclesiastica, Bibliotheca litteraria. Aceste capitole se împart în mai multe subcapitole.¹³⁴ Cel de-al cincilea volum a fost găsit ca manuscris și editat în 2002, azi existând catalogul întregului fond inițial al Bibliotecii Teleki.¹³⁵

La biblioteca sa, Teleki Sámuel a avut bibliotecari salariați, care aveau și locuințe de serviciu situate în clădirea Apollo.¹³⁶ Chiar primului său bibliotecar i-a predat o cheie a bibliotecii cu aceste cuvinte: „*Terminând catalogarea las așezarea cărților în seama d-voastră. Întrucât dacă n-ați ști undeva ceva întrebați-mă căci, în afară de familie și viață, acestea îmi sunt cele mai scumpe bogății*”.¹³⁷

Contele Teleki Sámuel a elaborat un Regulament-testament în anul 1798, publicat în *Bibliothecae Samuelis S.R.I. Com Teleki de Szék, Pars secunda*, Viena, 1800, sub denumirea *Tabula legum*

¹³¹ <http://enciclopediavirtuala.ro/print.php?lang=ro&id=176>

¹³² Aurel Filimon: *Consacrare și destin*, p. 240.

¹³³ *Centennial 100 The Cultural Palace*, p. 63.

¹³⁴ Aurel Filimon: *Consacrare și destin*, p. 240-241.

¹³⁵ Sorina Bota, *op. cit.*, p. 104; *Tîrgu Mureș, oraș al artelor*, p. 177.

¹³⁶ Sorina Bota, *op. cit.*, p. 105.

¹³⁷ Aurel Filimon: *Consacrare și destin*, p. 240.

bibliothecariorum. În prima parte, a creionat istoricul bibliotecii sale, iar apoi trasează regulile de acces ale cititorilor la colecție, atitudinea pe care aceștia trebuie să o aibă în interiorul bibliotecii, modalitatea de transmitere a dreptului de proprietate a urmașilor asupra moștenirii livrestă și condițiile de angajare și remunerare a bibliotecarilor. El a stabilit în Regulament chiar și periodicitatea verificării colecțiilor: în fiecare vară, cu martori.¹³⁸

La biblioteca deschisă pentru public - ca bibliotecă științifică publică - în 1802 veneau să studieze și să consulte cărțile profesori, elevi, studenți, călători, persoane care căutau date despre strămoșii lor cu intenția de a obține moșteniri, cercetători etc. Alături de bibliotecă, exista și o colecție de minerale strânse de Dominic Teleki, dar și o colecție de arme, luată de ruși în 1849, pierdută azi. O sală era amenajată pentru păstrarea documentelor referitoare la marile familii transilvane și a documentelor referitoare la problemele politice, economice și ecleziastice. În 1916 această arhivă a fost dusă la Budapesta pentru a fi protejată de luptele care se desfășurau pe teritoriul Transilvaniei. Ulterior, toate documentele au fost readuse, mai puțin arhiva familiei Teleki, aflată și astăzi la Budapesta.¹³⁹

Moștenirea lăsată prin biblioteca sa este inestimabilă. Biblioteca „Teleki-Bolyai” din Târgu Mureș este una din cele mai bogate colecții de carte veche din Transilvania. Este o bibliotecă științifică, enciclopedică cu un fond de carte de notorietate internațională, constând din cărți și periodice vechi, incunabule, ediții comentate ale clasicilor greci și latini, carte veche românească și maghiară, manuscrise. Aceste documente pot fi studiate exclusiv în Sala de Lectură a Bibliotecii.

Teleki Sámuel a cumpărat cu prioritate cărți științifice, dar a colecționat și rarități bibliofile: manuscrise valoroase, 52 de incunabule, dintre care cel mai vechi este Galeotto Martio, ***Liber de homine***, Bologna,

¹³⁸ Monica Avram, ***Pagini din viața culturală românească din județul Mureș (secolele XVIII-XIX). Societați, asociații, colecționari, biblioteci***, Sibiu, Editura Astra Museum, 2014, p. 267.

¹³⁹ Sorina Bota, ***op. cit.***, p. 105; ***Aurel Filimon: Consacrare și destin***, p. 246.

1475. Trebuie amintită în mod aparte colecția „*Biblioteca classica*” cu aproximativ 1400 autori greci și romani cu 3.000 opere, lucrări remarcabile și din punct de vedere bibliofil. A colecționat produse ale tipografilor vestite din țară și din străinătate din secolele XVI și XVII ale unor vestiți cărturari și tipografi ca: Aldus Manutius, Elzevir, Frobenius, Honterus, Heltai Gáspár, Misztótfalusi Kis Miklós etc.

Dintre cărțile vechi românești colecționate de fondator amintim: Dimitrie Cantemir, *Histoire de l'Empire Othoman* (Paris, 1743) și *Supplex Libellus Valachorum Transilvaniae* (Cluj, 1791).

Biblioteca Teleki însumează aproximativ 1.000 de cărți vechi maghiare, apărute înaintea anului 1711, printre care sunt și unicate. Cea mai veche carte în limba maghiară este opera lui Benczédi Székely István, *Chronica ez világnak jeles dolgairól* (Cracovia, 1559). Trebuie evidențiate și operele scriitorului și tipografului clujean Heltai Gáspár.

Pe lângă raritățile bibliofile, o valoare deosebită o constituie colecția de gravuri, în care se remarcă operele măștrilor italieni Giambattista și Francesco Piranesi, în 29 de volume. Colecția bibliotecii este reprezentativă și prin operele celor mai renumiți autori ai Umanismului și Renașterii, precum Dante, Boccaccio, Machiavelli, Rabelais, Thomas Morus, Campanella și alții, în ediții contemporane. Operele iluminiștilor ocupă un loc distinct în Biblioteca Teleki, deoarece cititorii Bibliotecii au manifestat un interes deosebit pentru operele care reflectă idei iluministe.

S-au păstrat jurnalele de evidență ale cititorilor și cărților citite între anii 1803-1857, documente care ne permit o analiză a lecturii în această perioadă. Jurnalele de evidență a lucrărilor solicitate în Sala de Lectură arată că cel mai des consultate au fost scrierile lui Rousseau, dar au fost solicitate și operele lui Voltaire, Montesquieu, Mirabeau.

În fondul bibliotecii există mai multe enciclopedii, dintre care amintim vestita enciclopedie a iluminiștilor francezi redactată de Diderot și D'Alembert (1770-1779, în 33 volume), precum și o enciclopedie bogat ilustrată a meseriilor din secolul al XVIII-lea. În comorile fondului se regăsește și *Dicționarul și gramatica limbii tibetane* elaborat de orientalistul Kőrösi Csoma Sándor (Calcutta, 1834).

Științele naturii ocupă un loc tot atât de important în colecția lui Teleki, ca și științele sociale. Pe numeroase lucrări întâlnim numele lui Newton, Leibniz, Daniel și Johann Bernoulli, Linné, Lavoisier, Lamarck. Biblioteca are un fond valoros de cărți tehnice vechi. Tot atât de bogată este și colecția cărților de medicină, unde alături de operele vestiților medici Hippocrates, Paracelsus sau Vesalius sunt prezente primele publicații de medicină din țară: *Sanitas studium* (1551, prima carte de medicină tipărită în România, la Brașov) sau cartea lui Kyr Paulus, Janssonius, *Atlas major*, editată la Amsterdam (1657-1682, în 11 volume, ilustrațiile fiind colorate manual).¹⁴⁰

Dintre cărțile de geografie se remarcă *Description de l’Egipte* (Paris, 1818-1822) sau prima hartă tipărită în care apare și orașul București: *Harta Ortelius: Theatrum orbis terrarum* (Anvers, 1574, cuprinde aproximativ 70 de hărți; pe harta executată în 1566 apare orașul București și Țirgu Mureșul, sub denumirea de Neumarck). O lucrare similară editată la Basel în 1578 cuprinde o hartă a Țărilor Române.¹⁴¹

Lucrările de istorie sunt prezente într-un număr atât de mare, încât enumerarea lor în catalog ocupă 400 de pagini. Multe din aceste lucrări se referă la istoria țării noastre, de pildă opera lui Gorecius și Lazicius vorbește despre Ioan Vodă cel Viteaz, *Documentele* datate la Alba Iulia (1600) cu semnătura și sigiliul lui Mihai Viteazul, cronica lui Benczédi Székely István conține și descrierea răscoalei condusă de Gheorghe Doja, cronicarul Temesvári István descrie victoria de pe Câmpul Pâinii (unde români, maghiari și germani au luptat împreună contra turcilor), cartea lui Del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia* (Veneția, 1718) prezintă istoria românilor, opera lui Köleséri Sámuel, *Auraria Romano-Dacica* (Sibiu, 1717), conține date privind viața economică în Dacia.

¹⁴⁰ Dimitrie Poptămaș, Mészáros József, *Biblioteca Județeană Mureș*, p. 29-37; Onisie Hossu, *Țirgu Mureș: mic îndreptar turistic*, București, Editura Sport-Turism, 1981, p. 54-55; Dimitrie Poptămaș, *Philobiblon mureșean*, p. 14.

¹⁴¹ Onisie Hossu, *op. cit.*, p. 54; I. Deleanu, *Valea Mureșului*, București, Editura Meridiane, s.a., p. 29.

Fondul Teleki păstrează și vestita operă a lui Dimitrie Cantemir, *Beschreibung der Moldau* (Leipzig, 1771) și *Histoire de l'Empire Othoman* (Paris, 1743).¹⁴²

Un loc special este rezervat bibliotecii soției contelui Teleki, Zsuzsanna Bethlen de Iktar, cu 2.000 de volume. Această colecție, păstrată integral, reprezintă interesul și preocuparea pentru carte a unei aristocrate din secolul al XVIII-lea.¹⁴³ Biblioteca Zsuzsannei Bethlen de Iktar a fost organizată de istoricul Bod Péter (1712-1769), care ulterior anului 1736, a primit de la contesă un stipendiu (sumă care era oferită periodic studenților cu merite deosebite). Se păstrează și azi trei variante ale unor cataloage redactate de acesta.¹⁴⁴ În colecția Zsuzsannei Bethlen s-au păstrat aproape în întregime bibliotecile altor două aristocrate transilvănene, și anume ale doamnelor Zsuzsanna Rhédei și Kata Wesselényi. După moartea soției sale, Teleki Sámuel i-a așezat colecția în biblioteca proprie, fiind pusă și ea la dispoziția cititorilor. Cărțile sunt păstrate și astăzi în locul și în ordinea în care le-a așezat Teleki, și anume în holul sălii bibliotecii.¹⁴⁵

Contele Teleki Sámuel a prevăzut și dispus prin testamentul său, *Tabula legum bibliothecariorum*, conceput în anul 1798,¹⁴⁶ editat la 10 octombrie 1800 și completat la 14 noiembrie 1811, reguli despre ordine, datoria familială a bibliotecarului, funcționarea sălii de lectură, nepermițând urmașilor nici un fel de înstrăinare. Cu toate aceste severe dispoziții, strănepotul, contele Samuel Teleki, transformând în anul 1913 biblioteca în

¹⁴² Dimitrie Poptămaș, Mészáros József, *Biblioteca Județeană Mureș*, p. 29-37; Dimitrie Poptămaș, *Philobiblon mureșean*, p. 14-15.

¹⁴³ <http://www.telekitekita.ro/index.php?m=vegyesallomany>

¹⁴⁴ Monica Olivia Avram, *Pagini din viața culturală românească*, p. 240-241.

¹⁴⁵ Kimpián Annamária, *Lectura a trei generații de aristocrate: Rhédei Zsuzsanna, Wesselényi Kata și Bethlen Zsuzsanna*, în *Libraria. Studii și cercetări de bibliologie*, V, 2006, p. 135.

¹⁴⁶ Monica Olivia Avram, *Pagini din viața culturală românească* reproduce în Anexa 2 a lucrării textul (în limba română) testamentului contelui Teleki Sámuel „*Tabula legum bibliothecariorum*”, p. 352-353.

persoană juridică, a înființat o nouă fundație, izbutind să vândă imobilele lăsate pentru întreținerea bibliotecii.¹⁴⁷

După moartea fondatorului (1822), ritmul de îmbogățire a fondului a scăzut substanțial. Abia după primul război mondial Biblioteca „Teleki-Bolyai” a primit alte fonduri de cărți: colecții ale unor școli, mănăstiri, precum și biblioteci personale, în ansamblu mai mult de 30.000 de volume de cărți valoroase, între ele incunabule și rarități.

Din anul 1962 Bibliotecii Teleki i-a fost asociată biblioteca Colegiului Reformat din Tîrgu Mureș, azi Liceul „Bolyai Farkas.” Școala a fost înființată în anul 1557 ca Schola Particula. Cel mai vechi catalog păstrat al Bibliotecii școlare datează din 1653. Biblioteca Colegiului Reformat s-a format inițial din donații. Despre achiziții există dovezi numai începând cu 1689. În 1718 biblioteca școlară s-a îmbogățit cu biblioteca colegiului din Sárospatak, adusă de profesorii și elevii refugiați de acolo. Din secolul al XVIII-lea achiziționările au devenit ordonate și s-au înmulțit donațiile. A devenit o tradiție frumoasă faptul că profesorii și unii elevi în testamentul lor au lăsat colegiului biblioteca lor personală. Printre aceștia se numără și biblioteca savantului Bolyai Farkas, a profesorului de drept Elek Dósa, a medicului István Mátyus.

Astfel s-a format un fond valoros conținând 80.000 de volume. Această bibliotecă a păstrat manuscrise valoroase, între care amintim **Codicele Koncz**, de la mijlocul secolului al XIV-lea, care conține textul **Bibliei** în limba latină, scris cu minuscule gotice pe 433 foi de pergament foarte fine, ornat cu inițiale colorate în roșu și albastru. Pe marginea unei foi se află un scurt text în limba maghiară, care este considerat al șaselea monument de limbă maghiară de la începutul secolului al XV-lea, cunoscut sub numele de **Rândurile din Tîrgu Mureș**.

Există în fond și **Biblia lui Șerban Cantacuzino** (București, 1688). Deosebit de valoroase sunt și manuscrisele celor doi savanți matematicieni, Bolyai Farkas și Bolyai János, aproximativ 20.000 de pagini. Fondul Bolyai păstrează incunabule și unicate, alături de tipărituri din țară și din localitate,

¹⁴⁷ **Aurel Filimon: Consacrare și destin**, p. 248.

între care se numără *Cathechismul calvinesc* (Alba Iulia, 1648), Apáczai Csere János, *Magyar Logikátska* (Alba Iulia, 1654, unicat), prima carte tipărită la Tîrgu Mureș (1786). Alături de acestea, amintim existența lucrării lui Nicolae Mavrocordat, *Despre datorii* (București, 1719), cu dedicație autografă a domnitorului român, precum și un număr important de cărți vechi maghiare și germane. Această bibliotecă școlară a păstrat un fond valoros de cărți de științe naturale din secolul al XVI-lea, de medicină și farmacologie, filosofie, istorie și izvoare istorice, etnografie, jurisprudență și pedagogie (ca de exemplu operele lui Comenius). Un fond aparte este format din colecțiile de disertații ale absolvenților, anuare școlare, calendare din sec. XVII-XVIII, precum și un bogat fond de periodice din țară și din străinătate.¹⁴⁸

În fondurile Bibliotecii „Teleki-Bolyai” au ajuns și opt cărți provenite din biblioteca personală a lui Aurel Filimon, care au avut ca circulație satele din părțile Sibiului, achiziționate în anul 1961 (de la urmașii familiei): *Chiriadromionul* (București, 1732); *Octoih* (Râmnic, 1742); *Penticostarul* (București, 1743); *Octoihul* (Râmnic, 1750?); *Evanghelia* (București, 1760); *Penticostarul* (Blaj, 1768); *Ceaslovul* (Râmnic, 1794); *Psaltirea* (Blaj, 1809).¹⁴⁹

În anii de după al doilea război mondial, fondul de carte a crescut și s-a îmbogățit considerabil, atât prin achiziții, cât și prin donații. După naționalizare (1948) au ajuns în fondul Teleki-Bolyai biblioteci fragmentate din școli confesionale, din biblioteci particulare și din Mănăstirea franciscană de la Călugăreni. Dintre aceste colecții numai două păstrează, prin numărul cărților, specificul bibliotecilor din care au provenit.

Colecția Mănăstirii franciscane, fondată în 1639, constă din aproximativ 1.500 de volume, tipărituri din secolele XVI-XX. În această colecție predomină lucrările de practică religioasă, la care se adaugă cărți de drept canonic, edicte papale, opere filosofice, de filologie clasică, drept,

¹⁴⁸ Dimitrie Poptămaș, Mészáros József, *Biblioteca Județeană Mureș*, p. 29-37.

¹⁴⁹ *Aurel Filimon: Consacrare și destin*, p. 116-117.

pedagogie și medicină. Biblioteca Gimnaziului unitarian din Cristuru-Secuiesc cuprinde 7.000 de volume din secolele XVI-XIX, majoritatea fiind cărți de istorie, filologie, beletristică, teologie și drept. Se păstrează și fragmente provenite din bibliotecile școlilor din Sighetu-Marmației, Orăștie sau din castelele Gornești și Corunca.¹⁵⁰

Întrucât fondurile bibliotecii sunt alcătuite din cărți reprezentând confesiuni diferite, este remarcabilă și colecția de biblii. Dintre numeroasele traduceri ale Sfintei Scripturi în diferite limbi amintim: prima traducere integrală a **Bibliei** în limba română (București, 1688), în limba maghiară (Vizsoly, 1590), ediția poliglotă (8 limbi) tipărită în 8 volume (Londra, 1657-1669) etc. Vestitele case editoriale din Europa - Plantin, Estienne, Jansson - au tipărit biblii în ediții de lux.¹⁵¹ Spre exemplu, Robert Estienne I a fost considerat drept principalul tipograf de **Bibliei** din Franța. Biblioteca „Teleki-Bolyai” posedă mai multe ediții, dintre care ediția rarissima a **Bibliei în ebraică**, 5 volume, 1539-1541, în format 4; **Noul Testament în limba greacă** din 1589, în folio, **Vechiul Testament în limba latină** în 2 volume, ediție rară din 1557.¹⁵²

Valoarea bibliofilă a colecției de carte este sporită atât de numeroasele hărți, ilustrații, imagini de orașe, portrete executate de gravori celebri, cât și de legăturile lor artistice. Legate în pergament sau piele, cu ornamente aurite pe coperti sau cotor, cu încuietori metalice, cărțile reflectă diferitele stiluri ale artei legătoriei de carte, de la stilul gotic până la stilul „fin de siècle.”¹⁵³

În prezent, la Biblioteca „Teleki-Bolyai” există mai multe incunabule. Catalogul acestora - **Catalogus incunabulorum Bibliothecae Teleki-Bolyai** - editat în 1971, cuprinde descrierea a 70 titluri de incunabule. Cele 66 de incunabule descrise, pe care le posedă în prezent Biblioteca „Teleki-Bolyai,” au proveniențe diferite. Majoritatea lor, 52 de titluri (dintre care un

¹⁵⁰ <http://www.telekiteka.ro/index.php?m=vegyesallomany>

¹⁵¹ *Ibidem.*

¹⁵² Ana Mariana Oltean, *Tipărituri franceze din secolul al XVI-lea în Biblioteca Teleki*, în *Libraria. Studii și cercetări de bibliologie*, I, 2002, p. 21.

¹⁵³ <http://www.telekiteka.ro/index.php?m=vegyesallomany>

duplicat) aparțin colecției Teleki, 10 incunabule sunt din fondul Bolyai, iar 4 provin din biblioteca fostei Mănăstiri franciscane din Călugăreni (jud. Mureș).¹⁵⁴

Cei doi matematicieni, Bolyai Farkas și fiul său, János, și-au petrecut cea mai mare parte a vieții în orașul Tîrgu Mureș. Obiectele, manuscrisele și lucrările lor au fost păstrate în Muzeul Bolyai, înființat în anul 1937 într-o sală a bibliotecii Colegiului Reformat din localitate. Muzeul și biblioteca colegiului, care păstrau cele 20.000 de file manuscrise ale celor doi matematicieni Bolyai, au fost transferate în anul 1955 în clădirea Bibliotecii „Teleki-Bolyai,” constituind Muzeul Bolyai.¹⁵⁵

Ca secție a Bibliotecii Județene, colecțiile de aici se bucură de o atenție deosebită, prin grija manifestată pentru aceste valori, creșterea în continuare a fondurilor în strînsă legătură cu profilul și vechimea colecțiilor și punerea lor în circulație. Nu se cunoaște cu exactitate data la care Biblioteca „Teleki-Bolyai” a devenit secție a Bibliotecii Județene Mureș. Se știe doar că, la 3 august 1924, contele Teleki Carol, strănepotul lui Teleki, a cerut înscrierea Bibliotecii Telekiene ca persoană juridică, referindu-se la actul de constituire și regulamentul fundației din 6 decembrie 1913, constituind o nouă fundație. Tribunalul din Tîrgu Mureș, prin Hotărârea nr. 2624/1924 din 17 ianuarie 1925, ordonă înscrierea Fundației Biblioteca Contele Samuilă Teleki în registrul persoanelor juridice conform art. 2 din lege și art. 98 din regulament.¹⁵⁶ Printr-o decizie ministerială, Aurel Filimon a fost numit în anul 1937 delegat onorific pe lângă Biblioteca Teleki din Tîrgu Mureș, pentru a supraveghea aplicarea strictă a dispozițiilor cuprinse în „Actul constitutiv” din 5 decembrie 1913 al fundației numitei biblioteci, cu însărcinarea de a stabili „dacă au fost înstrăinate cărți și manuscrise din bibliotecă, de cine, când și unde se găsesc lucrurile înstrăinate.”

¹⁵⁴ <http://www.bjmures.ro/ro/Incunabule.htm>

¹⁵⁵ <http://www.telekiteka.ro/index.php?m=vegyesallomany>

¹⁵⁶ **Aurel Filimon: Consacrare și destin**, p. 248; Aurelia Veronica Filimon, **Biblioteca Telekiană în perioada interbelică (1918-1940)**, în **Libraria. Studii și cercetări de bibliologie**, I, 2002, p. 53.

Numirea lui Aurel Filimon ca delegat ministerial la Biblioteca Teleki a avut larg răsunet, atât în presa maghiară a timpului, în ziarul *Keleti Újság*, cât și în presa românească, în *Curentul*, care, sub titlul *Biblioteca telekiană de la Tg.-Mureș va fi pusă la dispoziția publicului*, printre altele scrie: „*Punerea bibliotecii telekiene la dispoziția cercetătorilor români, corespunde unei mari necesități, întrucât biblioteca aceasta are un mare număr de cărți și documente unice, indispensabile cunoașterii trecutului Ardealului.*” În raportul deosebit de cuprinzător și bine documentat, pe lângă istoricul bibliotecii și descrierea localului ei, Aurel Filimon a analizat fondurile de cărți și manuscrise, făcând un studiu amănunțit referitor la verificările și constatările de lipsuri ivite, începând cu anul 1830.¹⁵⁷ Acest aspect din istoria Bibliotecii noastre rămâne un subiect deschis pentru cercetări ulterioare...

Și secția Teleki-Bolyai a devenit un punct de atracție pentru miile de vizitatori, personalități și cercetători din țară și străinătate. I-au trecut pragul personalități marcante locale, naționale sau mondiale, precum: Francisc Kazinczi, reformatorul literaturii maghiare (1916); Aranka György, consilier la Curtea de Apel; baronul Carol Apor, președintele Curții de Apel; bibliograful Carol Szabó, care s-a informat aici mai mult timp; contele Imre Miko, întemeietorul muzeului și al bibliotecii din Cluj; contele Alexandru Apponyi, cu ocazia vizitei sale a fost întâmpinat cu cărțile și raritățile pe care acesta nu le avea în renumita sa bibliotecă, donată mai târziu Academiei Maghiare din Budapesta (1916); profesorii din universitățile din țară: Ioan Lupaș (1880-1967), istoric și om politic român (1919); Alexandru I. Lapedatu (1876-1950), istoric și om politic român (1919); Ion Simionescu (1873-1944), geolog și paleontolog român, membru titular (din 1911) al Academiei Române (1919); Nicolae Iorga în 1922 s-a oprit și a lăsat pentru posteritate următoarea mențiune: „*In domo humanae nobilitatis hungaricae opera verusti temporis mirabi*”; Gheorghe Sion (sau George Sion, 1822-1892), scriitor român bucovinean, membru titular din 1868 al Academiei Române (1922); generalii Petala și Cihosky (1922); A.S.R. Principesa Ileana, părăsind biblioteca, a rostit: „*Voiu informa pe M.S. Regele, ca să viziteze această bibliotecă*”

¹⁵⁷ *Aurel Filimon: Consacrare și destin*, p. 36.

unde va vedea multe cărți interesante, pricepându-se la acestea mai mult decât mine” (1925); prințul german Friedrich de Hohenzollern împreună cu arhiducele Franz Iosif (1926); Ion Lahovary (1844-1915), ministru român (1928); Radu Văcărescu (1928); Constantin Argetoianu (1871-1955), om politic român (1928); von Hardt, mareșalul Regelui Italiei (1930)¹⁵⁸ și lista poate continua.

Biblioteca „Teleki-Bolyai” a fost parțial închisă în 2010 și închisă pentru public în 2011-2012 pentru efectuarea unor lucrări de modernizare și restaurare. A fost redeschisă pentru public la data de 25 august 2012.

Bufnița ca simbol al Bibliotecii Județene Mureș

Simbolismul este un limbaj universal folosit din cele mai vechi timpuri, care relevă precepte și credințe, împărtășind informații și stârnind emoții, fiind o formă internațională de comunicare și care depășește barierele de limbă, istorie, naționalitate, cultură și religie.

Încă din cele mai vechi timpuri bufnița a primit valoare de simbol. Pallas Athena, stăpâna orașului Athena, zeiță a înțelepciunii, învățăturilor, artelor și patroana protectoare a filosofilor, era poreclită „ochi de bufniță,” această pasăre devenind astfel simbolul ei și, în același timp, și simbolul înțelepciunii și al studiului.

În multe religii, precum cea a indienilor din America, a luptătorilor din Japonia, în unele părți din Africa, Australia și chiar și în China antică, bufnița era considerată o pasăre bună, având rolul de mijlocitoare între lumi. Cea mai veche reprezentare a bufniței datează din epoca de piatră, fiind descoperită în grotle de la Trois Frères din regiunea Pirineilor, în sudul Franței. Bufnița, pasăre a înțelepciunii și studiului, este folosită ca siglă de către instituții precum: biblioteci, școli, universități, edituri, simbolizând, prin aceasta, menirea acestor structuri instituționale de a „penetra întunericul ignoranței, necunoașterii, lipsei de cultură.” De aceea bufnița se asociază cu cartea,

¹⁵⁸ Aurel Filimon: *Consacrare și destin*, p. 246.

izvor de înțelepciune oferind posibilitatea lărgirii orizontului cultural și multiplelor satisfacții estetice și intelectuale.¹⁵⁹

Cu mult timp înainte ca bibliotecarele de casă să își semnalizeze locația caselor lor prin plăcuțe albastre, contele Teleki și-a evidențiat sediul bibliotecii printr-un simbol: bufnița. Emblema, situată la exteriorul clădirii, la loc vizibil, lângă intrare, spre stradă, așezată în consolă, reprezintă o bufniță încadrată de o coroană de frunze. Se presupune că sigla Bibliotecii „Teleki-Bolyai” a fost creată de contele Teleki Domokos în perioada 1940-1944, perioadă în care s-au făcut reparații și modificări la clădirea bibliotecii - s-a zidit una din porți, în spațiul astfel obținut fiind organizat muzeul celor doi Bolyai, tatăl și fiul. Nu s-au găsit documente care să ateste exact anul în care s-a realizat această siglă. În 1958 sigla apare pe ghidul Bibliotecii „Teleki-Bolyai.”

Biblioteca „Teleki-Bolyai” se constituie de mult timp ca o secție specială a Bibliotecii Județene Mureș. Este evident că bufnița a devenit simbolul întregii Biblioteci.

Prima siglă a Bibliotecii Județene Mureș, creată în anul 1991 prin desenarea unei bufnițe stilizate stând pe o carte închisă, apare aplicată pe invitațiile și broșurile-program ale instituției începând cu 9 mai 1991. Bufnița în ceară roșie a fost creată după ideea d-lui Dimitrie Poptămaș, director al Bibliotecii Județene Mureș în perioada 1985-2005, în colaborare cu Muzeul de Artă, prin aplicarea bufniței negre pe sigiliul din ceară roșie, cu nouă colțuri. Această siglă se folosește simplă sau cu cocarda tricoloră pe diplomele de onoare „Pro Libro Senator” oferite de Bibliotecă unor personalități. Sigla folosită la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș, pe plicuri, afișe, invitații, pliante-program, cu ocazia diferitelor manifestări cultural-artistice organizate la această secție, reprezenta o bufniță viu colorată, pentru a atrage atenția copiilor. O altă siglă a Bibliotecii Județene Mureș a fost creată de informaticianul bibliotecii, Alexandru

¹⁵⁹ Maria Magdalena Fall, *Bufnița - simbol al înțelepciunii - siglă a Bibliotecii Județene Mureș*, în *Libraria. Studii și cercetări de bibliologie*, V, 2006, p. 70-82.

Tcaciuc, în anul 2001, prin prelucrarea bufniței de pe sigla neagră și înscriind inițialele bibliotecii sub siglă, care, alături de sigla Bibliotecii „Teleki-Bolyai,” a fost folosită pe antetul documentelor oficiale.¹⁶⁰

Astăzi sigla Bibliotecii Județene Mureș este reprezentată de bufnița stilizată așezată pe o carte închisă, creată în anul 2001, în dreapta ei fiind menționată denumirea Bibliotecii Județene Mureș. Sigla apare pe toate documentele oficiale redactate de Bibliotecă.

Bibliografie selectivă:

a. Lucrări de referință:

- ❖ *Aurel Filimon: Consacrare și destin*, Biblioteca Județeană Mureș; Fundația Culturală „Vasile Netea,” Muzeul Județean Mureș, Tîrgu Mureș, 2001;
- ❖ *Biblioteca Județeană Mureș: caiet documentar elaborat cu prilejul împlinirii a 200 de ani de lectură publică la Tîrgu Mureș 1802-2002*, Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2002;
- ❖ *Biblioteca Teleki-Bolyai Tîrgu-Mureș* [ghid; cu versiuni în lb. română, maghiară, germană], Tîrgu Mureș: Biblioteca „Teleki-Bolyai,” 1969;
- ❖ *Bibliotheca Telekiana*, Biblioteca „Teleki-Bolyai” Tîrgu Mureș, 1994;
- ❖ *Catalogus incunabulorum Bibliothecae Teleki-Bolyai: Catalogul incunabilelor din Biblioteca Teleki-Bolyai*, Tîrgu Mureș, s.n., 1971;
- ❖ *Catalogus Librorum Sedecimo Saeculo Impressorum Bibliothecae Teleki-Bolyai. Novum Forum Siculorum*, Tîrgu Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, Editura Lyra, 2001;
- ❖ *Centennial 100 The Cultural Palace, Tîrgu Mureș, România, 2013: Mureș County*, Cluj-Napoca, Editura Transilvania Grup Business, 2013;
- ❖ *Palatul Culturii Tîrgu Mureș: Tîrgu Mureș The Palace of Culture*, Tîrgu Mureș, Editura Romghid, 2007;

¹⁶⁰ *Ibidem*.

- ❖ *Tîrgu Mureș: Obiective culturale: Cultural Objectives: Kulturális létesítmények*, Tîrgu Mureș, 2006;
- ❖ *Tîrgu-Mureș, oraș al artelor*. Tîrgu Mureș, Primăria Tîrgu Mureș și Revista *Vatra*, 2006;
- ❖ Avram, Monica Olivia, *Pagini din viața culturală românească din județul Mureș (secolele XVIII-XIX): Societăți, asociații, colecționari, biblioteci*, Sibiu, Editura ASTRA Museum, 2014;
- ❖ Bota, Sorina, *Poveștile orașului*, Tîrgu Mureș, Editura Ardealul, 2010;
- ❖ *Mică enciclopedie de mari valori ridicate dintre români*, Căpățîină, Octavian (coord.), Cluj-Napoca, Imprimeria Ardealul, 2011;
- ❖ *The Encyclopaedia of outstanding Romanian personalities*. Căpățîină, Octavian (coord.), Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2013;
- ❖ Constantin, Paul, *Arta 1900 în România*, București, Editura Meridiane, 1972;
- ❖ Deleanu, I., *Valea Mureșului*, București, Editura Meridiane, s.a.;
- ❖ Dușa, Traian, *Pagini de istorie, artă și cultură*, vol. 1, Tîrgu Mureș, Editura Ansid, 2002;
- ❖ Dușa, Traian, *Palatul Culturii din Tîrgu Mureș*, București, Editura Meridiane, 1970;
- ❖ Dușa, Traian, *Palatul Culturii din Tîrgu Mureș*, Tîrgu Mureș, Editura Nico, 2008;
- ❖ Hossu, Onisie, *Tîrgu Mureș: Mic îndreptar turistic*, București, Editura Sport-Turism, 1981;
- ❖ Keserü Katalin, Oniga Erika, Várallyay Réka, *Palatul Culturii din Tîrgu Mureș: 1908-1913*, Muzeul Județean Mureș și Fundația Culturală „Dr. Bernády György” Tîrgu Mureș, 2013;
- ❖ Man, Ioan Eugen, *Tîrgu Mureș, istorie urbană: De la începuturi până în anul 1850*, vol. 1, Tîrgu Mureș, Editura Nico, 2006; vol. 2, Tîrgu Mureș, Editura Nico, 2009;
- ❖ Popa, Traian, *Monografia orașului Tîrgu Mureș*, [Ediție anastatică], Tîrgu Mureș, Editura Ansid și Fundația Culturală „Vasile Netea” Tîrgu Mureș, 2005;

❖ Poptămaș, Dimitrie, *Philobiblon mureșean - o viață printre oameni și cărți*, Tîrgu Mureș, Biblioteca Județeană Mureș și Fundația Culturală „Vasile Netea” Tîrgu Mureș, 2003;

❖ Poptămaș, Dimitrie; Mészáros József, *Biblioteca Județeană Mureș*, Tîrgu Mureș, 1979;

❖ Todea, Ana; Fülöp Mária; Avram, Monica, *Oameni de știință mureșeni: dicționar biobibliografic*, Tîrgu Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, 2004;

❖ Todea, Ana, *Portrete mureșene: Dicționar biobibliografic*, editat de Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2013.

b. Articole:

❖ Agyagási Hajnal, *Biblioteca Centrală Regională Mureș. 1957-1965*, în *Libraria: studii și cercetări de bibliologie*, anuar IV, Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu-Mureș, 2005, p. 132-138;

❖ Avram, Monica, „*Cartea de aur*”- act de identitate culturală a *Bibliotecii Județene Mureș*, în *Libraria: lucrările Simpozionului Național „200 de ani de lectură publică la Tîrgu Mureș”* (26-28 septembrie 2002), anuar I, Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2002, p. 230-236;

❖ Avram, Monica; Bogdan, Florin, *Cărți românești vechi tipărite la Buda aflate în colecțiile Bibliotecii „Teleki-Bolyai” din Tîrgu Mureș*, în *Libraria: studii și cercetări de bibliologie*, anuar XI, Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2012, p. 118-128;

❖ Bányai Réka, *Ediții vestite ale Bibliei la Biblioteca Teleki-Bolyai*, în *Libraria: studii și cercetări de bibliologie*, anuar II, Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2003, p. 205-213;

❖ Buluță, Gheorghe; Schatz, Elena Maria, *Din cărțile Teleki-Bolyai*, în *Biblioteca*, an LVII, serie nouă, an XVI, nr. 11, 2005, București, p. 347-348;

- ❖ Cătană Emilia, *Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș la 53 de ani. Contribuții la istoricul secției*, în *Libraria: studii și cercetări de bibliologie*, anuar V, Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2006, p. 83-94;
- ❖ Cîmpean, Aurica, *Aurel Filimon - fondator al colecției de carte românească al Bibliotecii Municipale din Tîrgu Mureș*, în *Libraria: studii și cercetări de bibliologie*, anuar VIII, Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2009, p. 200-214;
- ❖ Fall Maria Magdalena, *Secția „Cartea Tehnico-Științifică” la a 30-a aniversare*, în *Libraria: studii și cercetări de bibliologie*, anuar IV, Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2005, p. 48-63;
- ❖ Fall Maria Magdalena, *Bufnița - simbol al înțelepciunii - siglă a Bibliotecii Județene Mureș*, în *Libraria: studii și cercetări de bibliologie*, anuar V, Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2006, p. 70-82;
- ❖ Filimon, Aurel, *Biblioteca Telekiana din Târgu-Mureș*, în *Boabe de grâu*, II, iunie-iulie 1931, p. 330-338;
- ❖ Filimon, Aurel, *Palatul Culturii din Târgu-Mureș*, în *Boabe de grâu*, II, nr. 2, februarie 1931, p. 98-104;
- ❖ Filimon, Aurelia Veronica, *Biblioteca Telekiană în perioada interbelică (1918-1940)*, în *Libraria: lucrările Simpozionului Național „200 de ani de lectură publică la Tîrgu Mureș”* (26-28 septembrie 2002), anuar I, Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2002, p. 52-59;
- ❖ Kimpián Annamária, *Lectura a trei generații de aristocrate: Rhédei Zsuzsánna, Wesselényi Kata și Bethlen Zsuzsánna*, în *Libraria: studii și cercetări de bibliologie*, anuar V, Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2006, p. 135-146;
- ❖ Mesaroș Ovidia, *Cărți în limba franceză studiate la sala de lectură a Bibliotecii Teleki în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Libraria: lucrările Simpozionului Național „200 de ani de lectură*

publică la Tîrgu Mureș” (26-28 septembrie 2002), anuar I, Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2002, p. 41-51;

❖Munteanu, Carmen, *Cărțile Școlii Ardelene în colecțiile fondului Teleki-Bolyai al Bibliotecii Județene Mureș*, în *Libraria: studii și cercetări de bibliologie*, anuar III, Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2004, p. 36-44;

❖Munteanu, Carmen, *Ediții ale clasicului Marcus Tullius Cicero în colecțiile Fondului Teleki-Bolyai al Bibliotecii Județene Mureș*, în *Libraria: studii și cercetări de bibliologie*, anuar II, Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2003, p. 146-155;

❖Munteanu, Carmen, *Reflectarea cărții vechi românești în Catalogul Bibliotecii Teleki*, în *Libraria: lucrările Simpozionului Național „200 de ani de lectură publică la Tîrgu Mureș”* (26-28 septembrie 2002), anuar I, Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2002, p. 24-40;

❖Oltean, Ana Mariana, *Tipărituri franceze din secolul al XVI-lea în Biblioteca Teleki*, în *Libraria: lucrările Simpozionului Național „200 de ani de lectură publică la Tîrgu Mureș”* (26-28 septembrie 2002), anuar I, Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2002, p. 18-23;

❖Peteci Klara, *Începuturile Bibliotecii Județene Mureș. Dr. Molnár Gábor - primul director al instituției*, în *Libraria. Studii și cercetări de bibliologie*, anuar IV, Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2005, p. 11-20;

❖Pop, Călin Ovidiu, *Primul document privind conservarea Bibliotecii Teleki. Tabula legum bibliothecarum*, în *Libraria: lucrările Simpozionului Național „200 de ani de lectură publică la Tîrgu Mureș”* (26-28 septembrie 2002), anuar I, Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2002, p. 60-62;

❖Poptămaș, Dimitrie, *Biblioteca Județeană Mureș - colecție unitară - funcții multiple*, în *Biblioteca Bucureștilor*, an IV, nr. 3, martie 2001, p. 15;

❖ Poptămaș, Dimitrie, *Biblioteca Județeană Mureș la 90 de ani*, în *Libraria: studii și cercetări de bibliologie*, anuar II, Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2003, p. 5-25;

❖ Poptămaș, Dimitrie, *Biblioteca Județeană Mureș: instituții culturale mureșene reprezentative*, în *Cuvântul liber*, an XVI, nr. 240 (3895), 7 dec. 2004, p. 6;

❖ Poptămaș, Dimitrie, *De la biblioteca tradițională la biblioteca publică modernă*, în *Libraria: lucrările Simpozionului Național „200 de ani de lectură publică la Tîrgu Mureș”* (26-28 septembrie 2002), anuar I, Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2002, p. 9-17;

❖ Poptămaș, Dimitrie, *Tradiție și actualitate în lectura publică: preludii la o bibliotecă publică*, în *Vatra*, an XXXII, nr. 414-415, septembrie/octombrie 2005, p. 118-123;

❖ Sebestyén Spielmann Mihály, *Samuel Teleki-1739-1822*, în *Vatra*, an XXXII, nr. 414-415, septembrie/octombrie 2005, p. 99-101;

❖ Spielmann Sebestyén Mihály, *Telekiana*, în *Vatra*, an XXXII, nr. 414-415, septembrie/octombrie 2005, p. 96-99;

❖ Weisz Szidónia, *Un „pomerio sommo theologo” în Biblioteca „Teleki-Bolyai.” Operele lui Pelbartus de Themeswar*, în *Libraria: studii și cercetări de bibliologie*, anuar IX, Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2010, p. 101-108.

c. Resurse web:

❖ Grama, Sidonia, *Palatul Culturii, capodopera secesion-ului transilvan* - <http://www.zi-de-zi.ro/foto-palatul-culturii-capodopera-secesion-ului-transilvan/#ad-image-0> (accesat la data de 13 iulie 2015);

❖ <http://cultura.inmures.ro/biografie-teleki-samuel.html> (accesat la data de 18 iulie 2015);

❖ <http://cultura.inmures.ro/cladirea-bibliotecii-teleki-istoric.html> (accesat la data de 18 iulie 2015);

❖ <http://cultura.inmures.ro/palatul-culturii-istoric.html> (accesat la data de 13 iulie 2015);

- ❖ <http://enciclopediavirtuala.ro/monument.php?id=176> (accesat la data de 18 iulie 2015);
- ❖ <http://enciclopediavirtuala.ro/monument.php?id=235> (accesat la data de 14 iulie 2015);
- ❖ <http://www.bjmures.ro/bd/B/001/09/B00109.pdf> (accesat la data de 15 iulie 2015);
- ❖ <http://www.bjmures.ro/directorii/PoptamasDimitrie/PoptamasDimitrie.htm> (accesat la data de 15 iulie 2015);
- ❖ <http://www.bjmures.ro/publicatii/albume/AlbumMonografic100/01-Studiu%20introdactiv.pdf> (accesat la data de 15 iulie 2015);
- ❖ <http://www.bjmures.ro/publicatii/albume/index.htm> (accesat la data de 15 iulie 2015);
- ❖ <http://www.bjmures.ro/rapoarte/2013/Raport%20de%20Activitate-2010-2012.pdf> (accesat la data de 17 iulie 2015);
- ❖ <http://www.bjmures.ro/ro/Incunabule.htm> (accesat la data de 17 iulie 2015);
- ❖ <http://www.bjmures.ro/ro/Sectiile.htm> (accesat la data de 16 iulie 2015);
- ❖ <http://www.bjmures.ro/rof/BJMures-ROF2014.pdf> (accesat la data de 16 iulie 2015);
- ❖ <http://www.cjmures.ro/Cultura/palatulculturii.htm> (accesat la data de 13 iulie 2015);
- ❖ http://www.cjmures.ro/Cultura/palatulculturii_vitralii.htm (accesat la data de 14 iulie 2015);
- ❖ <http://www.palatulculturiiimures.ro/institutii.html> (accesat la data de 13 iulie 2015);
- ❖ <http://www.palatulculturiiimures.ro/istorie.html> (accesat la data de 13 iulie 2015);
- ❖ http://www.radioromaniacultural.ro/palatul_culturii_din_targu_mures_un_secol_de_istorie_si_arta-17921 (accesat la data de 14 iulie 2015);
- ❖ <http://www.telekiteka.ro/index.php?m=vegyesallomany> (accesat la data de 18 iulie 2015);

❖ http://wwwold.netsoft.ro/palatulculturii/index_ro1.html (accesat la data de 14 iulie 2015);

❖ Orbán János, *Patronajul artistic al contelui Teleki Sámuel: Teză de doctorat* - http://doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumat/2012/istorie/Orban_janos_RO.pdf (accesat la data de 18 iulie 2015);

❖ Spielmann Sebestyén Mihály, *Telekiana*, în *Vatra*, nr. 9-10 din 2005 - <http://www.romaniaculturala.ro/articol.php?cod=6767> (accesat la data de 18 iulie 2015).